

**Комунальний вищий навчальний заклад
«Харківська академія неперервної освіти»**

**Партнерство в освіті.
Практика взаємодії у контексті освітньої
діяльності на шляху розбудови
Нової української школи**

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Електронний збірник)

**Харків
2022**

УДК 37.013
П 18

Укладач:

Смирнова Марина Євгенівна, кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри соціально-гуманітарної освіти Харківської академії неперервної освіти.

Партнерство в освіті. Практика взаємодії у контексті освітньої діяльності на шляху розбудови Нової української школи / *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції.* – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2022. – 140 с.

Шановні колеги!

Цей електронний збірник включає матеріали учасників *Всеукраїнської науково-практичної конференції «Партнерство в освіті. Практика взаємодії у контексті освітньої діяльності на шляху розбудови Нової української школи»*, що проходила 18 травня 2022 року.

Не дивлячись на складні умови воєнного стану, багато педагогів викладачів, керівників закладів освіти взяли участь у нашому заході і представили цікаві, корисні, змістовні матеріали з найактуальнішої теми: *партнерство в освіті*.

Ми знаємо, що концепція педагогіки партнерства стала основою реформування сучасної української школи. Вона спирається на ідеї гуманістичної педагогіки як одного з напрямів у теорії та практиці виховання. І важливою тенденцією в утвердженні партнерської взаємодії в закладі освіти є орієнтація освітнього процесу на особистісну модель комунікації між учителем і учнем, студентом і викладачем, подолання авторитаризму з боку педагога у вихованні та навчанні, спроба утвердити в навчанні принципи взаємодії, взаєморозуміння, підтримки, усвідомленої особистої відповідальності за його результати.

Педагогіка партнерства базується на визнанні принципу дитиноцентризму, людиноцентризму взагалі. Тому сама концепція актуальна і має значення не тільки для організації освітнього процесу в ЗЗСО. Її зміст і механізми застосування сприяють формуванню *нового освітнього середовища* в школі, в дитячому садочку, у системі позашкільній освіті, в закладах вищої освіти.

У матеріалах, що були представлені учасниками конференції, проблема партнерства в освіті розглянута в теоретичному та практичному аспектах. Автори статей і тез розкривають і описують найбільш затребувані питання і проблеми реалізації концепції педагогіки партнерства й освітнього партнерства в цілому. Розглянуто технології партнерської педагогіки, принципи педагогіки партнерства в умовах дистанційного навчання, характер взаємодії учнів і викладача під час освітнього процесу, приділено увагу комунікативній культурі керівника, актуалізована проблема мережевого партнерства у системі професійного розвитку педагогів та ін.

Ми підготували цей збірник, щоб і учасники конференції й усі, для кого ця проблема є важливою у контексті професійної діяльності, мали змогу ознайомитися з цими матеріалами, використовувати їх у своїй роботі, ділитися ними зі своїми колегами.

Зміст

Програма Всеукраїнської науково-практичної конференції	6
Наукові матеріали (статті, тези) учасників конференції	13
Команда психолого-педагогічного супроводу: партнерство в інтересах дитини з ООП <i>Тетяна Вікторівна Абрамович</i>	13
Партнерство учасників освітнього процесу щодо створення безпечного освітнього середовища <i>Марія Сергіївна Астахова</i>	16
Організація партнерської взаємодії сім'ї і школи в контексті інклюзивної освіти <i>Юрій Дмитрович Бойчук</i>	20
Технології партнерської педагогіки <i>Галина Леонідівна Вороніна</i>	28
Реалізація принципів педагогіки партнерства в умовах дистанційного навчання <i>Тетяна Сергіївна Китиченко, Сергій Олександрович Китиченко</i>	32
Досвід використання мультидисциплінарного методу у вивченні історії України та української літератури в старших класах <i>Лариса Борисівна Лехан, Ірина Вікторівна Бобокало</i>	37
Взаємодія учнів і викладача в класі музичної імпровізації <i>Євгеній Павлович Воропаєв</i>	42
Комунікативна культура керівника у контексті гуманістичного підходу до управління <i>Олександра Іванівна Мармаза</i>	45
Формування культурної компетентності школярів НУШ на засадах педагогіки <i>Світлана Анатоліївна Мельник, Вікторія Григорівна Чуркіна</i>	51
Сучасна філософія партнерства в навчальних закладах <i>Євген Володимирович Пилипко</i>	58
Кластерний підхід як основа мережевого партнерства у системі професійного розвитку педагогів <i>Любов Денисівна Покроєва</i>	64
Практика взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків у контексті розбудови Нової української школи <i>Лариса Володимирівна Серих</i>	71
Роль керівника закладу загальної середньої освіти у налагодженні партнерської взаємодії в педагогічному колективі <i>Марина Євгенівна Смирнова</i>	73

Педагогіка співробітництва як новий рівень педагогічної культури: діти, родина і навчальний заклад – друзі, партнери та односторонці <i>Олена Анатоліївна Студенець</i>	75
Формування медіаграмотності у процесі освітньої <i>Тетяна Іванівна Чаркіна</i>	82
Практичні розробки з досвіду роботи учасників конференції	86
Соціальне партнерство в системі загальної середньої освіти об'єднаної територіальної громади <i>Олена Олександрівна Байназарова</i>	86
Формування навичок безпечного користування Інтернетом: співпраця державних органів та громадських організацій <i>Наталія Анатоліївна Бесараба</i>	88
Реалізація партнерської взаємодії учасників освітнього процесу засобами рухової активності <i>Ірина Василівна Волкова</i>	94
Врахування психологічних особливостей вихованців та використання ненасильницького спілкування з дітьми дошкільного віку <i>Вікторія Миколаївна Вронська</i>	100
Фасилітація в роботі вчителя початкових класів <i>Ольга Михайлівна Гезей</i>	109
Школи вчителів географії – ефективний механізм партнерства освітян Харківщини <i>Олександр Іванович Грінченко, Олександр Миколайович Саввіч</i>	113
Теоретичні основи «педагогіки партнерства» в освітньому процесі <i>Руслана Ігорівна Жадан</i>	119
Розвиток партнерства в популяризації читання дітей і підлітків шкільної бібліотеки <i>Зоя Геннадіївна Жеребкіна, Ганна Миколаївна Павлова</i>	126
Реалізація освітнього потенціалу НУШ у процесі викладання інтегрованого курсу «Україна і світ. Вступ до історії та громадянської освіти. 5-6 класи» <i>Владислав Олександрович Кронгауз</i>	129
SOFT SKILLS як основа ефективної взаємодії в роботі сучасного педагога <i>Валерія Вячеславівна Пацульда</i>	134
Тьюторський супровід як альтернатива доброї практики в досягненні цілей і завдань Нової української школи щодо формування особистості <i>Наталія Вікторівна Поляцкова</i>	137

**Міністерство освіти і науки України
Національна академія педагогічних наук України
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди
КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»**

**«Партнерство в освіті. Практика взаємодії у контексті освітньої діяльності
на шляху розбудови Нової української школи»**

Всеукраїнська науково-практична конференція

Програма

18 травня 2022 року

Харків – 2022

Порядок роботи

Всеукраїнської науково-практичної конференції

**«ПАРТНЕРСТВО В ОСВІТІ. ПРАКТИКА ВЗАЄМОДІЇ У КОНТЕКСТІ
ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ШЛЯХУ РОЗБУДОВИ
НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ»**

18 травня 2022 року

**ВІДКРИТТЯ КОНФЕРЕНЦІЇ – 11.00 (онлайн)
здійснюватиметься в онлайн режимі в Google-Meet**

<https://meet.google.com/itn-tpmp-ben>

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ – дистанційно

СЕКЦІЙНІ ЗАСІДАННЯ – дистанційно

**МАТЕРІАЛИ КОНФЕРЕНЦІЇ БУДУТЬ ДОСТУПНІ НА САЙТІ
КВНЗ «ХАРКІВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»**

Відкриття конференції

ПОКРОЄВА ЛЮБОВ ДЕНИСІВНА,

доктор філософії, доцент, ректор КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»

БОЙЧУК ЮРІЙ ДМИТРОВИЧ,

доктор педагогічних наук, професор, ректор Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди

РЯБОВА ЗОЯ ВІКТОРІВНА,

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту освіти та права ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

*Наукові матеріали (статті, тези)
учасників конференції*

Абрамович Тетяна Вікторівна,

кандидат педагогічних наук, методистка РЦППО, старша викладачка кафедри педагогіки, психології та корекційної освіти Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

КОМАНДА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ: ПАРТНЕРСТВО В ІНТЕРЕСАХ ДИТИНИ З ООП

Астахова Марія Сергіївна,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціально-гуманітарної освіти КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти».

ПАРТНЕРСТВО УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЩОДО СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Бойчук Юрій Дмитрович,

доктор педагогічних наук, професор, ректор Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ СІМ'Ї І ШКОЛИ В КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Вороніна Галина Леонідівна,

кандидат педагогічних наук, старша викладачка кафедри виховання та розвитку особистості КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти».

ТЕХНОЛОГІЇ ПАРТНЕРСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

Китиченко Тетяна Сергіївна,

кандидат історичних наук, старша викладачка кафедри соціально-гуманітарної освіти КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»;

Китиченко Сергій Олександрович,

старший викладач кафедри соціально-гуманітарної освіти КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти».

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Лехан Лариса Борисівна,

кандидат історичних наук, доцент, учитель історії КЗО «Криворізький ліцей «Гранд»» Дніпропетровської області;

Бобокало Ірина Вікторівна,

заступник директора з навчально-методичної роботи, учитель української мови та літератури КЗО «Криворізький ліцей «Гранд»» Дніпропетровської області.

ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНОГО МЕТОДУ У ВИВЧЕННІ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В СТАРШИХ КЛАСАХ

Воропаєв Євгеній Павлович,

кандидат психологічних наук, доцент кафедри оркестрових інструментів Харківської державної академії культури, співкерівник Зразкового художнього дитячого театру «Візаві» комунального закладу «Центр дитячої та юнацької творчості №7» Харківської міської ради.

ВЗАЄМОДІЯ УЧНІВ І ВИКЛАДАЧА В КЛАСІ МУЗИЧНОЇ ІМПРОВІЗАЦІЇ

Мармаза Олександра Іванівна,

кандидат педагогічних наук, професор кафедри наукових основ управління Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди.

КОМУНІКАТИВНА КУЛЬТУРА КЕРІВНИКА У КОНТЕКСТІ ГУМАНІСТИЧНОГО ПІДХОДУ ДО УПРАВЛІННЯ

Мельник Світлана Анатоліївна,

кандидат педагогічних наук, проректор з навчальної роботи КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»;

Чуркіна Вікторія Григорівна,

кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри виховання й розвитку особистості КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти».

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ НУШ НА ЗАСАДАХ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА

Пилипко Євген Володимирович,

кандидат філософських наук, доцент, учитель історії Харківської спеціалізованої школи № 66 .

СУЧАСНА ФІЛОСОФІЯ ПАРТНЕРСТВА В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Покроєва Любов Денисівна,

доктор філософії, доцент, ректор КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти».

КЛАСТЕРНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА МЕРЕЖЕВОГО ПАРТНЕРСТВА У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІВ

Сєрих Лариса Володимирівна,

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії і методики змісту освіти, КЗ «Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти».

ПРАКТИКА ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ТА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ПІДЛІТКІВ У КОНТЕКСТІ РОЗБУДОВИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Смирнова Марина Євгенівна,

кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри соціально-гуманітарної освіти КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти».

РОЛЬ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В НАЛАГОДЖЕННІ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕКТИВІ

Студенець Олена Анатоліївна,

кандидат педагогічних наук, старша викладачка Хмельницького інституту післядипломної педагогічної освіти.

ПЕДАГОГІКА СПІВРОБІТНИЦТВА ЯК НОВИЙ РІВЕНЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ: ДІТИ, РОДИНА І НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД – ДРУЗИ, ПАРТНЕРИ ТА ОДНОДУМЦІ

Чаркіна Тетяна Іванівна,

кандидат історичних наук, учитель історії Державної гімназії-інтернату з посиленою військово-фізичною підготовкою «Кадетський корпус».

ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ У ПРОЦЕСІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Практичні розробки з досвіду роботи учасників конференції

Байназарова Олена Олександрівна,

старша викладачка кафедри виховання та розвитку особистості КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти».

СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО В СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Бесараба Наталія Анатоліївна,

завідувач кабінету інформаційно-комунікаційних технологій Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК БЕЗПЕЧНОГО КОРИСТУВАННЯ ІНТЕРНЕТОМ: СПІВПРАЦЯ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Вронська Вікторія Миколаївна,

старша викладачка Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

ВРАХУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИХОВАНЦІВ ТА ВИКОРИСТАННЯ НЕНАСИЛЬНИЦЬКОГО СПІЛКУВАННЯ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Гезей Ольга Михайлівна,

старша викладачка кафедри методики дошкільної та початкової освіти КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти».

ФАСИЛІТАЦІЯ В РОБОТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Грінченко Олександр Іванович,

старший викладач кафедри соціально-гуманітарної освіти КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»;

Саввіч Олександр Миколайович,

методист Центру аналітичної та методичної роботи КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти».

ШКОЛИ ВЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ – ЕФЕКТИВНИЙ МЕХАНІЗМ ПАРТНЕРСТВА ОСВІТЯН ХАРКІВЩИНИ

Жадан Руслана Ігорівна,

магістр, учитель історії Комунального закладу «Харківський навчально-виховний комплекс «гімназія-школа I ступеня» № 24 Харківської міської ради Харківської області ім. І.Н. Питікова.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ «ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА» В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Жеребкіна Зоя Геннадіївна,

завідувач бібліотеки КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»;

Павлова Ганна Миколаївна,

бібліотекар КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти».

РОЗВИТОК ПАРТНЕРСТВА В ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ЧИТАННЯ ДІТЕЙ І ПІДЛІТКІВ ШКІЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ

Кронгауз Владислав Олександрович,

магістр, учитель історії Комунального закладу «Харківська спеціалізована школа II-III ступенів № 3» Харківської міської ради Харківської області, аспірант Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

РЕАЛІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПОТЕНЦІАЛУ НУШ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «УКРАЇНА І СВІТ. ВСТУП ДО ІСТОРІЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ. 5-6 КЛАСИ»

Пацульда Валерія Вячеславівна,

магістр, учитель фізики КЗ «Утківська загальноосвітня школа I-III ст.» Мереф'янської міської ради Харківської області.

SOFT SKILLS ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В РОБОТІ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

Поляцкова Наталія Вікторівна,

заступник директора з виховної роботи Комунального закладу «Лозівський ліцей № 3» Лозівської міської ради Харківської області.

ТЬЮТОРСЬКИЙ СУПРОВІД ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ДОБРОЇ ПРАКТИКИ В ДОСЯГНЕННІ ЦІЛЕЙ І ЗАВДАНЬ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

**Команда психолого-педагогічного супроводу:
партнерство в інтересах дитини з ООП**

Тетяна Вікторівна Абрамович

Усі, хто працює з дитиною з особливими освітніми потребами (далі – ООП), мають підтримувати один одного: обмінюватися знаннями, максимально використовувати власні ресурси, щоб досягти головної мети – допомогти дитині реалізувати її потенційні можливості й підготувати до втілення індивідуальної життєвої траєкторії.

Лише дотримуючись певних умов, можна організувати якісне інклюзивне навчання. Проаналізуємо ці умови детальніше. Перша умова – забезпечити вивчення особливих освітніх потреб дитини фахівцями (консультантами) інклюзивно-ресурсних центрів, оскільки саме вони володіють потужним діагностичним інструментарієм. Друга умова полягає в забезпеченні тісного взаємозв'язку та побудові партнерських стосунків із батьками дитини з ООП, які є постійними учасниками команди супроводу. Третя умова передбачає забезпечення тісної співпраці між усіма освітніми ланками (дошкільною, початковою, базовою), а також створення умов для доступності освітніх послуг на всіх етапах із використанням додаткових засобів навчання. Четвертою умовою є підвищення професійної компетентності педагогічних працівників щодо створення інклюзивного освітнього середовища та особливостей забезпечення супроводу дітей відповідно до визначених рівнів підтримки. Для забезпечення підтримки осіб, які здобувають освіту в умовах інклюзивного навчання в закладах загальної середньої та дошкільної освіти, створюється команда психолого-педагогічного супроводу [2], до складу якої входять постійні учасники та залучені фахівці.

Діяльність команди супроводу базується на партнерській взаємодії між учасниками та передбачає наявність чітко визначеної системи взаємин, в основу яких покладено принцип добровільності, що ґрунтується на повазі й рівноправності, дотриманні визначених норм (прав, обов'язків) і врахуванні ціннісних орієнтирів кожної зі сторін, а також передбачає активне включення всіх учасників до реалізації спільних завдань та їхню готовність брати на себе відповідальність за результати [3, с.52].

Члени команди забезпечують психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами, що передбачає комплексну взаємоузгоджену діяльність педагогів і батьків дитини. Метою цієї діяльності є створення необхідних умов для розвитку ключових і життєвих компетентностей дитини, надання корекційно-розвиткових послуг, здійснення успішної адаптації в середовище інклюзивного класу, реабілітації (за потреби), самореалізації та подальшої інтеграції в соціум.

Команда об'єднує невелику групу осіб (від 3 до 12), між якими існує виражена цільова спрямованість та інтенсивна взаємодія за заздалегідь встановленими правилами: у команді всі педагоги діють злагоджено, продумано і з опорою на спільну мету.

Основним завданням команди супроводу є збір і аналіз інформації про особливі потреби дитини, бар'єри у визначених категоріях освітніх труднощів; створення та моніторинг виконання індивідуальної програми розвитку з метою корегування та визначення прогресу в розвитку дитини.

Для кращого розуміння командної роботи необхідно виокремити її сутнісні характеристики. Насамперед – це спільна робота, адже команда є єдиним цілим, структурованою групою осіб, кожен учасник якої взаємодоповнює один одного. Наступна характеристика – продумане позиціонування кожного з учасників команди, коли кожен із членів групи розуміє мету діяльності, обізнаний зі стратегічними цілями, проте, залежно від специфіки власної діяльності (наприклад, учитель-дефектолог працює з труднощами в навчальній діяльності здобувача освіти, практичний психолог розвиває психічно-пізнавальні процеси та емоційно-вольову сферу, учитель-логопед корегує порушення мовлення і т.д.), має низку закріплених за ним завдань і несе відповідальність за їхнє виконання. Комунікація – характеристика, що передбачає відвертість і чесність у взаємодії між членами команди, готовність конструктивно вирішувати конфлікти ще на етапі їхнього зародження, надавати підтримку один одному, вміння не лише висловлювати власну точку зору, а й розуміти позицію іншого. Синергія також є ознакою командної роботи. Суть її полягає в тому, що ефект від спільної роботи команди має якісно перевищувати результат від роботи окремо взятих фахівців, тобто спільна діяльність педагогів загалом дає значно вищий результат, ніж результати їх роботи поодиноці. Адже виявити слабкі ланки та зони розвитку дитини можливо, лише обговоривши їх на спільних зустрічах усіх фахівців команди.

Серед основних ознак, які характеризують цілісність роботи команди супроводу, варто виокремити такі:

- рішення ухвалюються колективно, члени команди несуть колективну відповідальність за результат;
- батьки є рівноправними членами команди і партнерами в організації освітнього простору;
- усі члени команди мають рівний статус, усі вони є однаково важливими;
- при укладанні індивідуальної програми розвитку дитини з ООП інтегруються знання й уміння різних фахівців.

Формуючи цілі в індивідуальній програмі розвитку, фахівці керуються «зоною актуального розвитку» дитини та використовують планування за технологією SMART, яка передбачає, що прогнозований результат повинен відповідати певним категоріям: конкретності, вимірності, досяжності, реальності (орієнтація на результат), визначення в часових межах.

Ефективність діяльності команди залежить як від професійних, так і особистісних характеристик педагогів.

Професійна готовність передбачає інформаційну обізнаність у правових нормах, що регулюють функціонування інклюзивної освіти, знання основ корекційної педагогіки, володіння педагогічними технологіями, які використовуються в роботі з дітьми з ООП різних рівнів підтримки.

Психологічна (особистісна) готовність передбачає прийняття ідеї та принципів інклюзивної освіти, позитивну мотивацію, емоційне прийняття дітей з різними нозологіями, готовність до їхнього включення в освітній процес, відсутність упередженого ставлення до осіб з інвалідністю.

Партнерська взаємодія між членами команди можлива за наявності спільних цінностей, особистої неформальної взаємодії, чіткого розподілу обов'язків, можливості обмінюватися критичними міркуваннями і досвідом, ефективного використання власних ресурсів кожного, і найголовніше – довіри та віри у власні можливості.

Положенням про організацію інклюзивної навчання [1], що набуло чинності із січня 2022 року, команді психолого-педагогічного супроводу надано повноваження змінювати механізм отримання підтримки в освітньому процесі дитиною з ООП. Згідно з документом заклад освіти за рішенням команди психолого-педагогічного супроводу із залученням до неї представника інклюзивно-ресурсного центру та за погодженням із батьками (іншими законними представниками) учня може змінювати рівень підтримки в межах одного суміжного рівня підтримки з урахуванням кращих інтересів учня.

Причинами неуспішності роботи команди супроводу може бути відсутність професійного координатора роботи, формалізм і непродуманість зустрічей, відсутність чітких цілей щодо розвитку дитини, невміння виокремити ресурси дитини з ООП; перенесення відповідальності за здійснення якісного моніторингу динаміки розвитку дитини на асистента вчителя.

Отже, узгоджена діяльність членів команди психолого-педагогічного супроводу дитини в реалізації її стартових можливостей, визначенні шляхів розвитку та моніторингу досягнень є одним із чинників успішної організації інклюзивного освітнього середовища.

Література

1. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 15.11.2021 № 987.

2. Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 08.06.2018 № 609.

3. Федірчик Т., Дідух В. Педагогіка партнерства як чинник формування ефективної взаємодії учасників освітнього процесу в умовах нової української школи. *Гірська школа українських Карпат*. 2019. № 21. С. 50–54.

Партнерство учасників освітнього процесу щодо створення безпечного освітнього середовища

Марія Сергіївна Астахова

Введення в дію Закону України «Про повну загальну середню освіту» унормувало термін «безпечне освітнє середовище» як сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпеки харчових продуктів та/або надання неякісних послуг із харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (булінг (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, у тому числі з використанням кіберпростору, а також унеможливають вживання на території закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин [4].

У зв'язку з цим одним із завдань усіх учасників освітнього процесу, залежно від повноважень і обов'язків, є створення та підтримка безпечного освітнього середовища, формування нових поглядів, цінностей і поведінки з метою виховання в них культури безпеки, запобігання небезпекам для їхнього життя та здоров'я [1; 2].

Розглядаючи проблематику безпечного освітнього середовища, проаналізуємо тлумачення поняття «безпека» (таблиця 1) [1].

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття «Безпека»

Визначення	Джерело
Безпека – відсутність неприпустимого ризику, пов'язаного з можливістю завдання будь-якої шкоди для життя, здоров'я та майна громадян, а також для навколишнього природного середовища	Про заходи щодо виконання постанови Кабінету Міністрів України від 05.05.97 №409 «Про забезпечення надійності й безпечної експлуатації будівель, споруд та інженерних мереж»
Безпека (safety) – стан, при якому ризик шкоди чи uszkodження обмежений до прийняттого рівня	Наказ Міністерство транспорту та зв'язку України №42 від 22.01.2007 «Про затвердження Правил сертифікації суб'єктів, що надають послуги з аеронавігаційного обслуговування»
Безпека – це стан об'єкта, коли вплив на нього всіх потоків речовини енергії та інформації не перевищує максимально припустимих значень	Основи професійної безпеки та здоров'я людини: підручник / В.В. Березуцький [та ін.]; під ред. проф. В.В. Березуцького. – Харків: НТУ «ХПІ», 2018. – 553 с.
Безпека – це забезпечення всім громадянам держави належних умов для їх самореалізації, захист їх життя, свободи, власності від посягань з боку будь-якої окремої людини, організації, суспільства чи держави	Ситник Г.П. Національна безпека України: теорія і практика: навч. посібн. / Г.П. Ситник, В.М. Олуйко, М.П. Вавринчук; за заг. ред. Г.П. Ситника. – Хмельницький: Вид-во «Кондор», 2007. – С. 20.

На безпечне освітнє середовище впливає: якість міжособистісних відносин – позитивні фактори (довіра, доброзичливість, схвалення, толерантність); негативні фактори (агресивність, конфліктність, ворожість, маніпулятивність); захищеність в освітньому середовищі – оцінка відсутності насильства в усіх його видах, формах для всіх учасників освітнього простору; комфортність в освітньому середовищі – оцінка емоцій, почуттів і домінуючих переживань у процесі взаємодії дорослих і дітей в освітньому середовищі закладу; задоволеність освітнім середовищем – задоволення базових потреб дитини у: безпеці, допомозі та підтримці; збереженні та підвищенні її самооцінки; пізнанні та діяльності; розвитку здібностей і можливостей.

Національною стратегією розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі, схваленою Указом Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020, обумовлено необхідність побудови безпечного та здорового освітнього середовища у новій українській школі для забезпечення прав дітей на освіту, охорону здоров'я, створення умов для надання учням якісних освітніх та медичних послуг.

Національна стратегія ґрунтується на тому, що учні повинні оволодіти знаннями, уміннями, навичками, способами мислення стосовно:

- створення і підтримки здорових та безпечних умов життя і діяльності людини як у повсякденному житті (у побуті, під час навчання та праці тощо), так і в умовах надзвичайних ситуацій;
- основ захисту здоров'я та життя людини від небезпек, оцінки існуючих ризиків середовища та управління ними на індивідуальному рівні;
- формування індивідуальних характеристик поведінки та звичок, що забезпечують необхідний рівень життєдіяльності (відповідно до потреб, інтересів тощо), достатній рівень фізичної активності та здорове довголіття;
- усвідомлення важливості здорового способу життя та гармонійного розвитку, високої працездатності, духовної рівноваги, збереження та поліпшення власного здоров'я (підвищення імунітету, уникнення різних захворювань, підтримання нормальної ваги тіла тощо);
- моделей безпечної та ненасильницької міжособистісної взаємодії з однолітками та дорослими в різних сферах суспільного життя;
- знань і навичок здорового, раціонального та безпечного харчування, здійснення усвідомленого вибору на користь здорового харчування;
- усвідомлення цінності життя та здоров'я, власної відповідальності та спроможності зберегти та зміцнити здоров'я, підвищити якість свого життя [6].

Створення безпечного освітнього середовища – важливе завдання керівника закладу освіти, тому доцільно звернутися до професійного стандарту «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти» (трудова функція –

організація безпечного та здорового освітнього середовища) та розглянути структуру здоров'язбережувальної компетентності керівника [5] (рис.1).

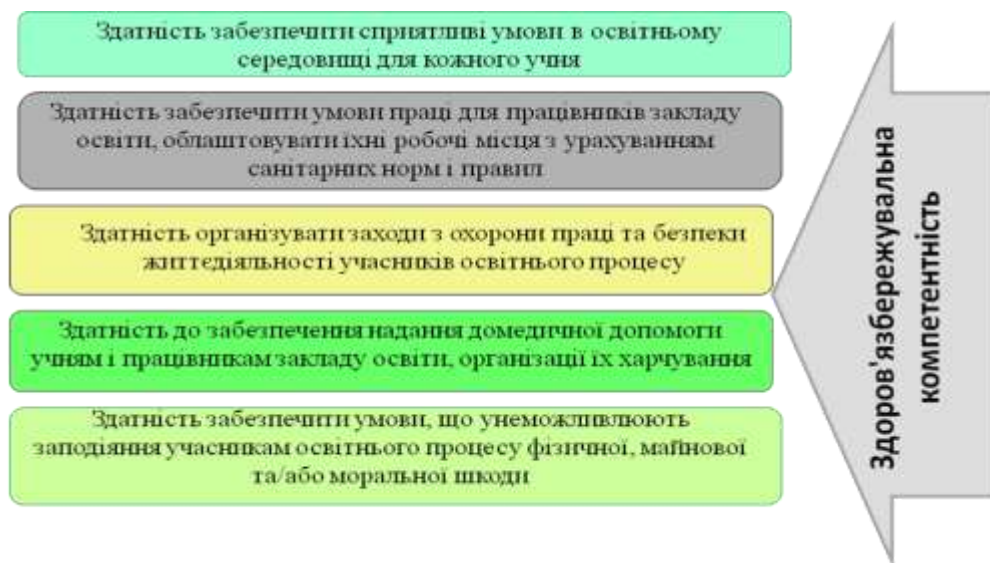

Рис. 1. Здоров'язбережувальна компетентність керівника за професійним стандартом «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти»

Партнерство учасників освітнього процесу базується на основних принципах: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього); принципи соціального партнерства (обов'язковість виконання домовленостей) тощо.

В умовах воєнного стану та надзвичайних ситуацій можна виокремити нагальні обов'язки педагогічних працівників ЗЗСО (рис. 2).

Рис. 2. Окремі обов'язки педагогічних працівників ЗЗСО в умовах воєнного стану

Працівники КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» підходять комплексно до розвитку партнерської взаємодії учасників освітнього процесу в умовах надзвичайних ситуацій, а саме розглядається така тематика: нормативно-правові засади створення безпечного освітнього середовища; здоров'язбережувальна діяльність; дії учасників освітнього процесу в

надзвичайних ситуаціях, безпечні умови навчання та праці; комфортна міжособистісна взаємодія, що сприяє емоційному благополуччю учнів, педагогів і батьків; дотримання прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу; навчання учасників освітнього процесу правил безпечної поведінки особистості; формування навичок уникнення потенційних ризиків і небезпек; Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти (наказ МОЗ України від 25.09.2020 № 2205); урахування регіональної специфіки (організація системи безпеки освітнього середовища школи, облік небезпек і можливих надзвичайних ситуацій конкретного регіону (міста, області, району); система створення безпечних умов життєдіяльності учасників освітнього процесу; профілактика всіх видів травмування на уроках, упозаурочний час; розслідування нещасних випадків; надання долікарської допомоги; інформаційна безпека особистості, кібербезпека.

Таким чином, можна зробити висновок, що співпраця всіх учасників освітнього процесу у формуванні безпечного та здорового освітнього середовища сприятиме кращій реалізації інтелектуального, фізичного, соціального та емоційного розвитку учнів, їх потенціалу, а також матиме позитивний вплив на стан громадського здоров'я, економіки та демографії в цілому в Україні.

Література

1. Актуальні питання управлінської діяльності керівника ЗЗСО: навч.-метод. посібн. / авт.-укл.: М.Є. Смирнова, М.С. Астахова, Л.І. Дух, Т.С. Китиченко; за заг. ред. Л.Д. Покроєвої. – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2021.– 172 с.

2. Астахова М.С. Компетентність керівника школи з питань створення безпечного освітнього середовища. Матеріали *Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Розвиток професійної компетентності керівників шкіл у системі післядипломної педагогічної освіти в умовах упровадження нового Державного стандарту початкової загальної освіти»*. Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2018. С. 14–22.

3. Бобровський М.В., Горбачов С.І., Заплотинська О.О., Ліннік О.О. *Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти*. 2-ге видання, перероб. і доп. Київ: Державна служба якості освіти, 2021. 350 с.

4. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#n984>.

5. Про затвердження професійного стандарту «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2021/09/22/Nakaz-568-zatverdzh.standartu.keriv.22.09.pdf>

6. Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020>.

Організація партнерської взаємодії сім'ї і школи в контексті інклюзивної освіти

Юрій Дмитрович Бойчук

Важливою умовою ефективної роботи загальноосвітньої школи у сфері розвитку інклюзивної культури, інклюзивної політики й освітньої практики є якісна побудова й управління всім процесом включення дитини з особливими освітніми потребами (далі – дитини з ООП) в загальноосвітнє середовище [4; 5]. В інклюзивній освіті батьки, з одного боку, є суб'єктами, що мають свої інтереси, позицію, і що виконують визначені функції, а з іншої – об'єктами психолого-педагогічного та соціального супроводу. В інклюзивному освітньому просторі група батьків неоднорідна. Є приклади, коли батьки, батьківська ініціатива виступають потужним чинником, що впливає на ефективність інклюзивної освіти і психологічний комфорт усіх учасників освітнього простору. Є протилежні приклади, коли байдужість батьків до навчання та виховання власної дитини або небажання батьків проявляти активність гальмують успішне включення дитини з ООП в загальноосвітній процес.

Сучасна практика свідчить, що педагоги й адміністрація шкіл, які прийняли ідею інклюзії, гостро потребують допомоги побудови ефективної взаємодії школи і сім'ї, де центральною фігурою є дитина, її освітні потреби. Усе це визначає необхідність розробки навчально-методичного забезпечення, що дозволяє педагогові ефективно взаємодіяти з батьками нестандартного учня в умовах освітньої інклюзії [3].

Можна виділити декілька сучасних провідних моделей організації соціальної взаємодії сім'ї і школи: інформаційно-консультативну модель; модель різнорівневої взаємодії; модель партнерських стосунків; модель мережевої взаємодії; координаційну модель.

У контексті інклюзивної освіти модель партнерських стосунків якнайповніше відповідає специфіці інклюзивної практики. Ця модель розглядає партнерство школи і сім'ї як діловий союз, організований на основі чіткого договору між сторонами у створенні необхідних оптимальних умов для особистісного розвитку дитини з ООП. Перевагами цієї моделі є сформованість зрілої суб'єктної позиції батьків, які усвідомлюють свою значущість в особистісному зростанні власної дитини й несуть відповідальність за її виховання, не перекладаючи тільки на плечі освітньої установи.

Ефективність механізму моделі педагогічного партнерства ґрунтується на консолідації зусиль усіх учасників у досягненні мети, у виробленні єдиної освітньої політики.

У сучасних умовах соціальна взаємодія школи і сім'ї повинна здійснюватись у рамках технологічного підходу, реалізовуватися компетентними педагогічними кадрами в умовах рівноправної та узгодженої взаємодії. Загальновідомо, що в основу технології реалізації партнерства школи

і сім'ї покладена турбота про дитину з чітким дотриманням індивідуальності основних партнерів виховання – школи і сім'ї. Технологічний підхід до реалізації взаємодії школи і сім'ї дозволяє комплексно вирішувати виховні проблеми школи і сім'ї, знижувати вплив несприятливих чинників у сфері виховання дитини, оптимально використовувати ресурси й актуалізувати потенційні можливості школи і сім'ї. Саме професійна компетентність педагога здатна актуалізувати і збагатити потенційно закладені в сім'ї виховні можливості в побудові та реалізації моделі взаємодії сім'ї і школи. Усе вказане вище є невід'ємним складником інклюзивної компетентності сучасного педагога [2].

Взаємодія школи і сім'ї – це систематизований, свідомо організований процес, взаємозв'язок школи і сім'ї в процесі їх спільної діяльності та спілкування. Педагоги відіграють визначальну й керівну роль в організації цієї взаємодії. Продуктивна взаємодія педагогів, батьків і дітей сприяє позитивній зміні їх особистості. Педагогові, що здійснює керівництво взаємодією, необхідно вибирати адекватні та продуктивні способи, прийоми й засоби дії на батьків і дітей. Для організації продуктивної взаємодії школи і сім'ї необхідно забезпечити: рівність психологічних позицій усіх суб'єктів взаємодії, незалежно від їх віку, статі та соціального статусу; рівне визнання активної ролі в житті школи кожного суб'єкта взаємодії; психологічну підтримку один одного, взаємодопомогу.

Для школи і сім'ї основою взаємодії є спільна мета: забезпечити формування співробітницьких стосунків між усіма учасниками педагогічного процесу, що створюють сприятливі умови для успішного соціального становлення, виховання та навчання дітей з ООП. Залежно від усвідомлення батьками і педагогами спільної мети спільної діяльності, характеру взаємовідносин між ними, рівня взаєморозуміння, а також стратегії поведінки та позиції, займаної кожним у ставленні один до одного.

Успішність реалізації інклюзивної практики багато в чому залежить від культури ставлення суб'єктів освітнього процесу до дітей з ООП, готовності педагогів і батьків до спільної взаємодії, їх тісної співпраці. Спільну навчально-виховну діяльність школи і сім'ї можна визначити як цілеспрямовану, систематичну роботу фахівців школи, яка повинна відповідати сучасним вимогам, а саме: наукова обґрунтованість, відповідальність і зацікавленість у результатах сімейного виховання, цілеспрямованість і систематичність формування педагогічної культури батьків [1].

При встановленні контактів із сім'єю необхідно застосовувати дії та заходи, спрямовані на зміцнення і підвищення ролі батьків, проявляти довіру до виховних можливостей батьків, підвищувати рівень їхньої педагогічної культури й активності у вихованні дитини з ООП; проявляти педагогічний такт (неприпустимим є грубе втручання в життя сім'ї), спиратися на позитивні якості дитини, на сильні сторони сімейного виховання. Важливо, щоб і школа, і батьки прагнули до єдиної мети освіти дитини з ООП – оволодіння академічними знаннями з урахуванням індивідуальних особливостей, її

успішної соціально-трудової адаптації та реабілітації в суспільстві. Проте необхідність навчання для своєї дитини в умовах інклюзії батьки найчастіше вбачають як соціалізацію в суспільстві та колективі однолітків на шкоду отримання дітьми академічних знань.

Можна визначити такі завдання школи щодо взаємодії із сім'єю дитини з ООП [6]:

- створення єдиного психологічно комфортного освітнього середовища для дітей з різними можливостями засвоєння знань;
- здійснення діагностування ефективності освітнього процесу та соціалізації дітей з ООП на момент шкільного навчання;
- реалізація ефективного психолого-педагогічного супроводу інклюзивної практики через діагностико-консультативний, корекційно-розвитковий і соціально-трудоий напрями роботи;
- сприяння подоланню можливих порушень емоційно-особистісної сфери за допомогою включення дітей з ООП в різноманітну діяльність;
- здійснення підвищення мотивації дитини на основі її особистої зацікавленості та через усвідомлене ставлення до позитивної діяльності;
- збереження та зміцнення фізичного і психічного здоров'я дітей;
- забезпечення соціально-трудої адаптації школярів із ООП;
- сприяння зміні суспільної свідомості щодо дітей з ООП.

Розглянемо детальніше смислоутворювальні поняття, що характеризують процес співпраці сім'ї дитини з ООП і загальноосвітньої установи.

Педагогічна культура батьків – їх обізнаність у питаннях виховання, навчання та освіти дітей. *Психолого-педагогічна компетентність* – наявність у батьків певного рівня знань про психофізичні особливості дітей конкретного віку та про заходи педагогічної дії з метою їх гармонійного і всебічного розвитку, а також подолання тих або інших порушень.

Реабілітаційна компетентність батьків – володіння спеціальними знаннями й уміння застосовувати їх для ефективною взаємодії як усередині сім'ї, так і з оточенням, із метою усвідомленого виконання рекомендацій фахівців, адекватної оцінки своїх внутрішніх ресурсів і ресурсів близьких для раціонального використання допомоги оточення, а також розуміння відповідальності за власні дії.

Взаємодія – це спосіб організації спільної діяльності, заснований на взаємній підтримці. Співпраця – спілкування та взаємодія «на рівних», де нікому не надається право вказувати, контролювати, оцінювати. Співпраця батьків і фахівців супроводу передбачає спільний пошук різних варіантів вирішення проблем, найбільш прийнятних, з урахуванням дотримання інтересів дитини.

Ефективність співпраці з батьками базується на дотриманні таких принципів:

- неприпустимість прямої або непрямой критики партнера, що відповідає потребі в повазі та самоповазі;
- свобода думок і коректність висловлювань;
- повага до варіативної різноманітності життєвих позицій;
- задоволення пізнавального інтересу;
- задоволення потреб у самореалізації.

Педагогові слід брати до уваги наявність проблем сім'ї, що має дитину з ООП, а саме:

- медичні проблеми: отримання інформації про захворювання дитини й особливості його перебігу, прогноз, очікувані соціальні труднощі; оволодіння практичними навичками виконання медичних рекомендацій, корекції мови; пошук можливостей додаткового консультування дитини, її госпіталізації, отримання путівок у санаторії тощо;
- економічні проблеми: у сім'ях, які мають дитину-інваліда, рівень матеріальної забезпеченості виявляється нижчим, ніж у сім'ях зі здоровими дітьми (це зумовлено вимушеною неучастю більшості матерів у громадському виробництві, оформленням скороченого робочого дня, зміною роботи зі зменшенням розміру заробітної плати тощо);
- проблема виховання, навчання та догляду за хворою дитиною, що полягає в труднощах, пов'язаних із підготовкою дитини до школи й допомогою в її навчанні, особливо при навчанні вдома; здійсненням цілеспрямованої роботи із соціальної адаптації дитини, формуванням навичок самообслуговування, пересування, користування допоміжними технічними засобами, громадським транспортом, розвитком самостійності; організації дозвілля та ігрової діяльності дитини, що сприяють розвитку або компенсації порушених функцій, гармонійному розвитку особистості;
- соціально-професійні проблеми сім'ї – це підвищення батьками дитини-інваліда свого освітнього рівня; відмова від реалізації професійних планів; вимушені перерви в роботі на період лікування й організації догляду; зміна характеру роботи з урахуванням інтересів дитини; формування життєвого устрою сім'ї, підпорядкованого інтересам дитини; труднощі з проведенням дозвілля;
- психологічні проблеми, які пов'язані з тривогою всіх членів сім'ї за долю дитини-інваліда, напругою у взаємовідносинах батьків через необхідність вирішення всіляких проблем, негативним сприйняттям із боку оточуючих психофізичних недоліків дитини.

Однією з умов ефективної взаємодії сім'ї та школи є організація психолого-педагогічного супроводу батьків дітей з ООП. Основні принципи психолого-педагогічного супроводу батьків: рекомендаційний характер порад супроводжувачого; пріоритет інтересів супроводжуваної дитини; неперервність

супроводу; мультидисциплінарність (комплексний підхід) супроводу: погоджена робота команди фахівців, що проповідують єдині цінності, включених у єдину організаційну модель і таких, що володіють єдиною системою методів. В організації психолого-педагогічного супроводу батьків провідну роль відіграють класні керівники й учителі. Саме від їхньої роботи залежить те, наскільки сім'ї розуміють політику, яка проводиться школою щодо виховання, навчання дітей з ООП, і беруть участь у її реалізації. Функції класних керівників різноманітні, але робота із сім'ями учнів із ООП – важливий напрям їх діяльності.

Головними завданнями роботи із сім'ями учнів з ООП є: об'єднання сім'ї, встановлення адекватних взаємовідносин батьків і дітей, створення комфортних умов для дитини в сім'ї, а також усебічне систематичне вивчення сім'ї, особливостей і умов виховання дитини. У спілкуванні з батьками педагог повинен проявляти максимум тактовності, наголошувати, що вони роблять загальну справу. Учитель повинен дати можливість батькам розповісти йому все те, з чим вони хотіли б ознайомити його в неофіційній обстановці, і з'ясувати важливі відомості для своєї професійної роботи з дитиною: особливості її здоров'я, захоплення, інтереси; переваги в спілкуванні в сім'ї; поведінкові реакції; особливості характеру і мотивації; моральні цінності сім'ї. У роботі з батьками слід активно використати тренінгові форми роботи, спрямовані на формування ефективної взаємодії між батьками дітей з ООП і батьками, які виховують дітей з нормативним розвитком.

У практиці шкіл батьки дітей з ООП залучаються до процесу розробки й реалізації індивідуальних програм психолого-педагогічного супроводу, запрошуються на навчальне та корекційне заняття; отримують повну й достовірну інформацію про результати корекційно-розвиткового й освітнього процесу. Співпраця із сім'єю, конструктивна взаємодія педагогів загальноосвітньої організації та батьків в інтересах дитини можлива шляхом організації та проведення різних заходів.

Інноваційною формою роботи школи і сім'ї сьогодні є *діяльність дитячо-батьківського клубу*. Основні завдання такого клубу: підвищення рівня психолого-педагогічної компетенції батьків, формування довірчих стосунків між батьками й дітьми, розширення сфери спілкування дітей і дорослих через організацію дозвілля, обмін досвідом між батьками з питань виховання дітей із ООП, підтримка й допомога сім'ї у вирішенні виникаючих проблем і їх профілактика через організацію та проведення семінарів, зустрічей із фахівцями, тренінги тощо. Актуальність створення подібного клубу зумовлена такими причинами:

- на психологічному рівні – необхідністю профілактики стресу, що має пролонгований характер, який чинить сильну деформуючу дію на психіку батьків;
- на соціальному рівні – необхідністю встановлення довірчо-підтримувальних стосунків між батьками, оскільки відбувається деформація у взаємовідносинах між батьками дитини з ООП,

унаслідок чого нерідко спостерігаються розлучення батьків і в сім'ї формується обмежений мікросоціум, у якому переважно й виховується дитина;

- на соматичному рівні – необхідністю переривання патологічного ланцюжка, який від захворювання дитини призводить до психогенного стресу в батьків, що, у свою чергу, провокує соматичні або психічні захворювання.

Основні завдання клубу: оптимізація дитячо-батьківських стосунків; поліпшення психоемоційного стану батьків; гармонізація подружніх стосунків; створення та зміцнення стосунків між сім'ями, які мають дітей з ООП, у цілях розширення кола їх взаємодії, моральної та психологічної взаємопідтримки.

Психологічну підтримку батьків слід розглядати як систему заходів, спрямованих на: зниження в батьків емоційного дискомфорту у зв'язку із захворюванням дитини; підтримку впевненості батьків у можливостях їхньої дитини; формування в батьків адекватного ставлення до проблем дитини; підтримку адекватних батьківсько-дитячих стосунків і стилів сімейного виховання [7].

Дієвою формою взаємодії школи та сім'ї є *психолого-педагогічне консультування батьків і дитини*. Психологічне консультування – практична допомога сім'ї, яка полягає в пошуку рішень проблемних ситуацій психологічного, виховно-педагогічного, медико-соціального характеру. Консультативна діяльність педагога, фахівців має бути спрямована на активну пропаганду педагогічних і психологічних знань і культури здоров'я серед батьків, розробку рекомендацій щодо виховання дитини з ООП в сім'ї та конструктивних способів взаємодії батьків із дитиною. У процесі психологічного консультування обговорюються труднощі, що виникають на різних етапах життя дитини з ООП: сприйняття фізичного дефекту дитини з ООП батьками й соціумом; формування навичок самообслуговування, виховання побутової самостійності; необхідність надання простору для дитячої ініціативи; формування адекватних уявлень про потенційні можливості дитини, розкриття її подальших життєвих горизонтів і перспектив тощо. Психологічні консультації проводяться регулярно з метою виявлення й обговорення вироблення стратегії й тактики поведінки батьків у важких ситуаціях.

На рівні попередження життєвих труднощів сім'ї у вихованні дитини з ООП, її навчальних або інших перевантажень, екстремальних і стресових станів, глибоких емоційних переживань або психічних розладів проводиться психопрофілактика. *Психопрофілактика* проводиться зазвичай за результатами діагностики дитини, спостереження за умовами її життя, прогнозування посиленого впливу на неї тих або інших зовнішніх чинників. Також вона проводиться з дітьми, які наближаються до однієї з вікових криз (це кризи 3, 7, 14 років), та з дітьми, які змінюють місце навчання, втратили когось із батьків (у результаті смерті або розлучення) тощо.

Причини неправильних батьківських стосунків можливо виправити за допомогою *психологічної корекції*. Для цього доцільно формувати батьківські

психокорекційні групи, під час роботи яких, у першу чергу, обговорюються проблеми виховання дітей та спілкування з ними. У таких групах можлива реалізація різноманітних методів корекції: дискусії, аналіз ситуацій, вчинків, дій дітей і батьків, їхніх комунікацій у вирішенні проблем, а також використання спеціальних вправ на розвиток комунікації.

Сім'я є цілісною системою, саме тому проблеми діади «батько – дитина» не можуть бути вирішені лише завдяки психокорекції дитини чи одного з батьків.

Збільшити ефективність психокорекційної роботи дає змогу організація спільних груп батьків і дітей. Особливу увагу потрібно приділили *корекційній роботі з неповними родинами*. Цю категорію сімей можна віднести до групи ризику щодо виникнення проблем у вихованні дитини.

З метою ефективного й повноцінного сімейного виховання школи розробляють спеціальні програми, спрямовані на підвищення педагогічної культури сім'ї: *програми виховання батьків, програми педагогічної освіти батьків*. Загальним початковим етапом для програм є думка: суспільство й самі батьки можуть допомогти собі стати кращими, а це – найважливіша передумова успішного сімейного виховання дитини з ООП. Слід чітко уявляти, на що має бути спрямована робота із включення батьків, і прогнозувати очікувані результати корекційно-розвиткового процесу. Найбільш уразливою ланкою членів сім'ї, яка виховує дитину з відхиленням у розвитку, є їх особистісна сфера. У цьому випадку допомога сім'ї полягає у створенні оптимальних мікросоціальних умов виховання та розвитку дитини з ООП, у формуванні конструктивних форм поведінки батьків у сім'ї та соціумі, у здійсненні їх продуктивної зайнятості, розвитку активної соціальної позиції.

Вплив на особистісну сферу батьків та інших членів сім'ї має бути спрямований на усвідомлення ними своїх індивідуальних особливостей і оптимізацію ставлення до себе. Результатом цього повинно стати підвищення рівня самооцінки й самосвідомості батьків, прийняття відповідальності у вирішенні життєвих питань і ситуацій з власною дитиною. Для оптимізації міжособистісних стосунків у сім'ї слід впливати на комунікативну сферу батьків шляхом розвитку їх комунікативних здібностей і розширення кола спілкування. Результатом такої роботи стане активність і самостійність батьків при ухваленні рішень, пошуку необхідної допомоги тощо. Інформування батьків, забезпечення їх потрібною й адаптованою інформацією сприятиме придбання ними нових знань і досвіду, формуванню необхідних умінь і навичок надання дитині з ООП корекційної допомоги, набуттю її активної життєвої позиції. Критерієм ефективності роботи із залучення батьків до корекційної підтримки своєї дитини є їхня адекватна оцінка результативності корекційних заходів і досягнення дитини, здатність до складання траєкторії її подальшого розвитку. Принципова особливість роботи із включення сім'ї в корекційний процес полягає в тому, щоб залучити батьків як помічників фахівців, а фахівці всіх напрямів (раннє втручання, логопеди, дефектологи,

психологи та ін.) упродовж усього періоду роботи з дитиною та її сім'єю будуть надавати батькам допомогу.

Таким чином, становлення інклюзивної освітньої практики вимагає зміни програми розвитку школи, її статуту, готовності адміністрації до рішення нових стратегічних завдань, уміння педагогів вибудовувати конструктивні стосунки з усіма учасниками інклюзивного процесу. У числі істотних характеристик змін, що відбуваються в освітньому просторі, є позиція батьків як суб'єктів інклюзивного освітнього процесу. Самостійність мислення й активна позиція батьків зумовлює освітню траєкторію дитини з ООП, партнерську позицію батьків стосовно школи та їхню відповідальність за освітній результат. Україй важливо, щоб батьки були партнерами, але часто школа позбавляє їх права відповідального вибору. Тоді рекомендації фахівців стають вироком, а консультація не відкриває можливостей і варіантів поведінки для батьків. У процесі розвитку інклюзивного підходу в освіті позиція батьків повинна набувати все більшої самостійності й активності. Уміння організувати продуктивний діалог із батьками, залучати їх до участі та співпраці, до спільного обговорення умов освіти дитини з ООП – важливе завдання шкільного співтовариства.

Основними завданнями співпраці школи з батьками дітей із ООП мають стати:

- формування у батьків адекватного ставлення до своєї дитини та активної позиції щодо її виховання в сім'ї;
- надання допомоги батькам в оволодінні способами взаємодії з дитиною, прийомами й методами її виховання та навчання в умовах сім'ї;
- активне залучення батьків до корекційно-розвиткової роботи з дітьми;
- психолого-педагогічна просвіта батьків.

Системний психолого-педагогічний супровід і партнерська взаємодія школи з батьками дозволяє вирішити завдання повноцінного розвитку всіх суб'єктів інклюзивного освітнього процесу. Результатом такої роботи є захищеність дитини, поліпшення морального клімату в закладі освіти, підвищення ефективності освітнього процесу відносно кожної конкретної дитини та всієї школи в цілому.

Література

1. Бойчук Ю.Д., Бородіна О.С. Методичні рекомендації щодо організації та змісту діяльності вчителя загальноосвітнього навчального закладу в умовах інклюзивного навчання [для вчителів загальноосвітніх шкіл]. – Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2013. – 24 с.

2. Бойчук Ю.Д., Бородіна О.С., Микитюк О.М. Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я: монографія. – Харків: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2015. – 140 с.

3. Бойчук Ю.Д., Васильєва К.І., Галій А.І. та ін. Дитина з особливими освітніми потребами: медичні та психолого-педагогічні аспекти розвитку,

навчання і виховання: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. Л.Д. Покроєвої. – Харків: ХАНУ, Вид-во «Точка», 2014. – 292 с.

4. Бойчук Ю.Д., Васильєва К.І., Галій А.І. та ін. Основи спеціальної та інклюзивної педагогіки: навч. посіб. / за заг. ред. проф. Ю.Д. Бойчука. – Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2018. – 338 с.

5. Бойчук Ю.Д., Коваленко В.Є., Туренко Н.М., Хребтова Н.П. Спеціальна та інклюзивна освіта: словник-довідник. – Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2019. – 370 с.

6. Зыкова Н.В. Взаимодействие семьи и школы при обучении детей с ОВЗ в процессе инклюзивного образования // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2016. – Т. 20. – С. 35–38. – URL: <http://e-koncept.ru/2016/56322.htm>.

7. Сіліна Г.О., Калініна Т.С. Увага: особлива дитина: навчання та виховання учнів у системі інклюзивної освіти: методичні рекомендації. – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2011. – 80 с.

Технології партнерської педагогіки

Галина Леонідівна Вороніна

У період докорінної реформи освіти, яка покликана зупинити негативні тенденції та перетворити українську школу на важіль соціальної рівності й згуртованості, ключовим компонентом формули Нової української школи є педагогіка партнерства. Кожен педагог має дотримуватись у своїй практичній діяльності принципів педагогіки партнерства задля реалізації місії української національної школи, яка полягає у вихованні освічених українців, всебічно розвинених, відповідальних громадян і патріотів, здатних до розвитку та інновацій [1].

Педагогіка партнерства є платформою створення нового освітнього середовища, використання інноваційних технологій, підвищення ефективності роботи педагога, запровадження особистісно орієнтованого, компетентнісного, індивідуального підходів.

Сутність партнерства проявляється як ціннісно-світоглядна домінанта Нової української школи та потребує від педагога насамперед опрацювання нових ролей, таких, як фасилітатор, тьютор, модератор, коуч. Сучасний учитель має вміти аналізувати особливості сучасних дітей цього покоління та запроваджувати способи взаємодії з ними. І найважливішим є те, що на принципах педагогіки партнерства педагог може реалізувати головні стратегії національно-патріотичного виховання: головний урок – урок патріотизму; прийняття європейських цінностей; діяльнісний характер освітнього процесу; учитель – носій моральних цінностей; говоримо українською та вчимося захищати свою Батьківщину.

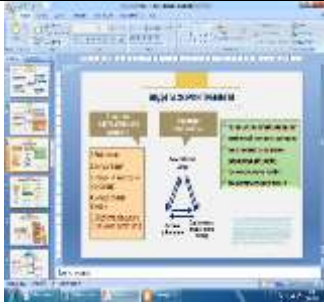
Прийняття основних засад педагогіки партнерства в повному обсязі створює умови для розвитку професійної компетентності вчителя, розширення та оновлення його знань інноваційних методик і технологій навчання, набуття навичок демократизації та гуманізації взаємин між учасниками освітнього процесу та створення позитивного мотиваційно-ціннісного учнівського середовища.

Педагогіка співробітництва як істинно демократичний спосіб співпраці педагога і дитини, безперечно, спирається на певні педагогічні технологічні засоби, якими є інноваційні форми, методи та прийоми. Такі системні методи створення, застосування та визначення знань з урахуванням технічних і людських ресурсів і їх взаємодії, що своїм завданням вважає оптимізацію (покращення, удосконалення) освітнього процесу, учитель може знайти в спадщині засновників гуманістичної педагогічної системи: Я. А. Коменського, Д. Дьюї, С. Френе, Е. Кей, М. Монтессорі, К. Ушинського, С. Русової, А. Макаренка, В. Сухомлинського, І. Іванова, Ш. Амонашвілі та інших.

Інноваційність ідей педагогіки партнерства спирається на протиставлення традиційного та особистісно орієнтованого навчання. Основні підходи сучасної теорії освіти засновані на дослідженнях роботи мозку людини й доводять, що саме активне, інтерактивне, динамічне навчання уможливує просування дитини до успіху на основі віри в дитину, забезпечення підтримки, емоційного комфорту, створює позитивну мотивацію до самостійного пошуку інформації, утілення задуманого.

Обґрунтування ефективності таких підходів знаходимо, наприклад, у наукових працях вітчизняної вченої О. Пометун та німецького психолога К. Фопеля. Так, педагогам добре відома «Таблиця запам'ятовування», наведена в посібниках з інтерактивного навчання О. Пометун: 10% ми запам'ятовуємо з того, що прочитаємо; 20% – того, що почуємо; 30% – того, що побачимо; 50% – того, що побачимо та почуємо; 80% – того, що скажемо; 90% – того, що виразимо в дії [2, с.9]. Дійсно, дослідження Макліна дають нам уявлення про три шари нашого мозку. Перший так званий R-комплекс або «мозок рептилії», завдання якого полягає в підтримці нашого життя та забезпечення автоматичної, ритуальної поведінки, що є домінуючим у забезпеченні спротиву при зовнішніх впливах. Наприклад, ми рефлекторно забираємо руку, коли гаряче. Другий шар – лімбічна система, яка дозволяє нам відчувати потужні почуття. Вона керує нашими емоціями, відіграє важливу роль у запам'ятовуванні нової інформації та організації дій. Третій шар – неокортекс (кора головного мозку) – відповідає за творчі здібності, мову, здатен до абстрактного мислення, комплексного аналізу. Урівноважене використання трьох шарів дає можливість людині подолати будь-які труднощі, тобто може забезпечити так зване динамічне навчання [5]. Таке навчання потребує інших форм організації, ніж традиційний урок. За структурою навчальне заняття (урок) в педагогіці партнерства може мати форми тренінгу, воркшопу. У таблиці 1 подано визначення основних понять і структуру уроків у педагогіці партнерства.

Основні поняття та структура уроку в педагогіці партнерства

Інтерактивне заняття або інтеракція	Навчальний тренінг	Воркшоп
<p>навчання, яке відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників навчального процесу; співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де учень і вчитель є рівноправними суб'єктами навчального процесу, передбачає моделювання різноманітних життєвих ситуацій, спільне вирішення проблем</p>	<p>групова форма організація взаємодії учасників освітнього процесу щодо формування ключових компетентностей; форма активного навчання, спрямована на оволодіння учасниками певними знаннями, технологіями, навичками та інформацією</p>	<p>короткостроковий семінар чи майстерня; асоціюється з такими поняттями : активність, експеримент, ризик, зміна, демократичне прийняття рішень, цілісне навчання; налаштовує людей на самовираження, на можливість внутрішніх змін</p>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Рефлексія 2. Актуалізація 3. Надання необхідної інформації 4. Інтерактивна вправа 5. Підбиття підсумків. Прикінцева рефлексія 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вступ. Знайомство. Вироблення правил. Визначення очікуваних результатів 2. Основний етап Теоретична частина. Робота в малих групах, виконання завдання (вправи) у невеликому колективі (2-5 осіб). Досвід і напрацювання малих груп пізніше обговорюються у спільному колі (колективно). 3. Заключний етап Підбиття підсумків тренінгу. Рефлексія 	

Як бачимо, наведені форми партнерської взаємодії в освітньому процесі мають спільні етапи, методи та прийоми організації діяльності тих, хто навчається.

Спираючись на знання про роботу мозку, вдумливий учитель розуміє, що для опанування будь-якої теми на уроці необхідно звільнити насамперед рефлексивну, природну напругу дитини, що виникає під час зіткнення з невідомим, важким, складним, нецікавим, непотрібним тощо. Тут і знадобляться педагогу форми «кола», прийоми «ламання криги», «зачіпки».

Наприклад, «зачіпка» завжди має бути короткою й не займати багато часу, бо вона лише підштовхує до основної теми, є оптимістичною та викликає ентузіазм. На кожному уроці форми мотиваційних вправ можуть бути різними, зокрема історія безпосередньо пов'язана з навчальним матеріалом: аналогія з життєвою ситуацією; використання реквізиту (одяг, різні предмети тощо);

носії інформації (картинка, відео, музичний уривок тощо); статус того, кого, що ви будете вивчати; виклик у вигляді складного завдання, яке необхідно виконати учням.

Налаштування атмосфери взаємодії залежить від гуманістичної позиції вчителя. Суть такої позиції, на нашу думку, закладено в словах Сократа: «Мірою існуючого чи неіснуючого є кожен із нас. І саме тут тисячу разів відрізняється один від одного, тому що для одного існує і здається одне, а для другого – інше... Нічия думка не є хибною». Методологічні позиції методу «Сократівський діалог» можуть допомогти і вчителю, і здобувачам освіти напрацювати навички ефективного спілкування [4].

Наступним кроком для встановлення довіри на уроці є оформлення інтер'єру навчальної аудиторії та розстановка меблів. Такий важливий аспект організації партнерської взаємодії, як мова простору, має щонайменше 5 моделей [3, с.27].

1. Ієрархічна (традиційна) слугує передачі «поверхового знання». Учасники швидко втомлюються, важко організувати взаємодію.

2. Модель «кафе» є дружньою версією «класної кімнати». Учасники непогано бачать одне одного, але це ще ієрархічна модель, підходить для тих форм роботи, де треба багато писати.

3. Модель «роботи в команді» дозволяє створити автономну демократичну освітню ситуацію.

4. Модель «конференції» найбільш підходить для процесів прийняття рішень і планування, але має недолік: столи можуть сприйматися як бар'єри;

5. Модель «кола» – єдина модель, що дозволяє всім бачити одне одного та інтегрує ведучого в групу.

Як бачимо, найкращою формою педагогіки партнерства є «коло». Під час роботи в колі в людини знімається стрес і зникає страх, покращується пам'ять, виникає інтерес до навчання, спілкування, соціальних проблем, з'являється перспектива успіху, «потрібності»; людина починає творити, генерувати ідеї, утілювати їх у життя на користь собі та іншим, критично мислити; вона отримує задоволення від спілкування та стає господарем ситуації; у групі створюється позитивне середовище.

Потужні можливості кола використовує сьогодні не тільки нова українська школа. Така форма організації освітньої діяльності притаманна гуманній педагогіці (Ш. Амонашвілі), технології колективної творчої діяльності (І. Іванов), емпайрмент-технології (П. Фрейре), технології особистісно орієнтованого навчання (І. Бех), проєктній технології (Д.Дьюї) тощо.

Забезпечуючи рівність усіх учасників освітнього процесу, педагогіка партнерства є напрямом педагогічного мислення та практичної діяльності, спрямованої на демократизацію і гуманізацію педагогічного процесу. Реалізація принципів педагогіки партнерства створює підґрунтя для здійснення місії нової української школи щодо розкриття та розвитку здібностей, талантів і можливостей кожної дитини.

Література

1. Нова українська школа / М-во освіти і науки. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
2. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. К.: 2007. 141с.
3. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібник. За ред. О.І.Пометун. К: Видавництво А.С.К., 2004. 194с.
4. Сократівське опитування: прийом для розвитку критичного мислення учнів. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/3299-sokrativske-opytuvannia-pryiom-dlia-rozvytku-krytychnoho-myslennia-uchniv>
5. Фопель К. Психологические принципы обучения взрослых. Проведение воркшопов: семинаров, мастер-классов. М. : Генезис, 2010. 360 с.

Реалізація принципів педагогіки партнерства в умовах дистанційного навчання

Тетяна Сергіївна Китиченко, Сергій Олександрович Китиченко

Одним із дев'яти ключових компонентів формули Нової української школи є «педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками» [5, с.7]. Після впровадження «Концепції нової української школи» в життя з'являється велика кількість розвідок, які присвячені питанням реалізації педагогіки партнерства. На сучасному етапі є різні трактування самого поняття: наприклад, О. Барабаш пояснює «педагогіку партнерства» як «напрямок педагогіки, який передбачає узагальнення, проектування оптимальних умов, прийомів, методів формування та розвитку особистості школяра на гуманістичних засадах» [1, с. 3].

В умовах дистанційного навчання підвищилися пріоритети реалізації головних принципів педагогіки партнерства, які були закладені в «Концепції нової української школи» [5]. Згадаємо їх: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей)» [5, с.14]. За «Концепцією нової української школи»: «В основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими однодумцями, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат» [5, с. 14].

На сучасному етапі питанням педагогіки партнерства під час дистанційного навчання присвячено низку праць: В. Дідуха, О. Пінчука,

А. Шульги та ін. Зокрема, у статті «Можливості дистанційної освіти в педагогіці партнерства» автори називають такі переваги дистанційної форми: «1) навчання в психологічно комфортній, звичній для дитини обстановці за її комп'ютером. Використання комп'ютера в процесі навчання сприяє також підвищенню загальної мотивації та інтересу до навчання, адже задіюються нові форми роботи за комп'ютером та причетність до пріоритетного напрямку освітньо-наукового прогресу;

2) індивідуальні терміни і темп навчання. Дистанційне навчання дає змогу учневі працювати у власному ритмі, виділивши необхідну кількість годин для опрацювання тієї чи іншої теми, враховуючи індивідуальні можливості школяра;

3) високий рівень самостійності та творчості. Під час цифрового навчання учень має змогу більше працювати самостійно, проте за необхідності може в будь-який час отримати допомогу від учителя;

4) подолання територіальних і часових обмежень. Дистанційне навчання допомагає учасникам освітнього процесу, що знаходяться в різних місцях, працювати разом, що неабияк сприяє розширенню можливостей отримати необхідні знання» [8].

Н. Бібік у посібнику «Нова українська школа: поради для вчителя» рекомендує: «як інструменти педагогіки партнерства можна використовувати цікаві й захопливі розповіді, відверту бесіду, справедливу і незалежну оцінку, заохочення творчих успіхів, особистий приклад, зустрічі з цікавими людьми, спільний пошук рішень, спільні суспільно корисні справи, благодійні акції тощо» [3, с.18]. На наш погляд, деякі з означених інструментів доречно використовувати під час дистанційного навчання.

Окремо хочемо звернути увагу на поради вчителів-практиків щодо ефективного дистанційного виконання домашніх завдань: рекомендовано дотримуватися таких правил:

1. Використовувати однаковий підхід, засоби та платформи для комунікації. Платформа має бути зручною як для вчителя, так і для учня.

2. Педагоги повинні прийняти спільні правила взаємодії (у межах кожного класу) – це суттєво спростить як життя учнів, так і особисту роботу кожного вчителя.

3. Використовувати спілкування, споглядання та слухання. Має бути вихід у прямі ефіри для інструктажів, аналізу завдань і дискусії з учнями хоча б раз на 2–3 дні.

4. Використовувати єдину систему оцінювання.

5. Дистанційні домашні завдання необхідно оцінювати. Команда педагогів має створити єдину та прозору систему дистанційного оцінювання. Крім того, уся система має бути чітко пояснена школярам.

6. Використовувати гейміфікацію завдань.

7. Пропонувати домашні завдання у формі гри, що зробить їх цікавими та необтяжливими. Чим більше ігрових елементів і квестів буде у ваших матеріалах, тим більше шансів, що учні не просто виконають домашнє

завдання, а й активно долучаться до більш глибокого вивчення теми. Наприклад, якщо в рамках уроку географії вам потрібно вивчити певну країну, дайте дітям завдання спланувати подорож до неї та підготувати онлайн-план свого перебування і відвідин різних цікавих місць.

8. Використовувати систему «питання – відповідь».

9. Одразу домовтеся з учнями, коли й куди вони можуть надсилати вам запитання. Інакше ви ризикуєте цілий день просидіти в обіймах комп'ютера чи телефону. Якщо якийсь питання від учнів часто повторюється, то варто переформатувати завдання, яке ви поставили, або створити файл із відповідями на часті запитання» [4, с.131-132].

I. Большакова стосовно інструментів для оцінювання в публікації «Практика та підходи до дистанційного навчання – рекомендації для вчителів» надає такі практичні поради:

- *«Гарно показали себе онлайн-тести з автоматичним зворотним зв'язком. Неможливо перевірити сотні дитячих робіт через фото. Тести перевіряють рівень запам'ятовування інформації, відтворення або роботи з іншими гаджетами. Сервіси: Quizlet, Google Forms, Kahoot, Pear Deck.*
- *Навчання через відео. Якщо ви посилаєте відео, то бажано, щоб до нього була якась перевірка. Адже просто подивитися відео та зробити типову вправу – не дієво. Краще прив'язати до відео те, що ви будете оцінювати. Сервіси: EdPuzzle, Khan Academy, Nearpod, YouTube.*
- *Можна використовувати записані пояснення/відгуки на діаграмах, розв'язках чи процесах (обговореннях), якщо ви користуєтеся цими додатками. Просто писати на тому, що надсилають діти. Сервіси: Flipgrid, Explain Everything, Seesaw, Screencastify, Kaizena.*
- *Створення портфоліо робіт для спостереження за навчанням. Я наразі не маю однозначної відповіді, які мають бути завдання. Хтось говорить про більш творчі, хтось – про репродуктивні, тому що треба відпрацьовувати уміння і навички. Це питання відкрите, але завжди має бути баланс. Сервіси: Seesaw, Book Creator, Pages, Google Sites.*
- *Обговорення тем/Дошки. Обговорювати (наприклад, картини на образотворчому мистецтві чи літературний твір) можна навіть у Viber. Відправити дітям картину й поставити кілька запитань. Лише продумайте, скільки дітей має бути в чаті. Сервіси: Flipgrid, Padlet, Viber.*
- *Опитування/Зворотний зв'язок. Сервіси: Mentimeter, Poll Everywhere, Survey Monkey.*
- *Спільне використання контрольного списку. Сервіси: будь-який додаток для публікації списків» [2].*

Інститут інформаційних технологій і засобів навчання Національної академії педагогічних наук України провів аналітичне дослідження змін у педагогічній взаємодії учасників освітнього процесу під час застосування дистанційних форм навчання. О. Пінчук представила в доповіді «Особливості педагогічної взаємодії у середовищі дистанційного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів» результати цього дослідження. Для порівняння були використані різні форми: традиційна, екстернату та інші. Щодо дистанційної форми дослідниця зазначила:

«Для дистанційної форми навчання явище комунікації, невід’ємної складової будь-якого педагогічного процесу, набуло визначального характеру, від рівня втілення якого залежить ефективність навчального процесу» [7, с. 2].

Традиційна очна	Екстернат	Дистанційна
	Просторовий аспект	Самостійна робота учнів, контакт учитель-учні опосередкований ІКТ, тьюторіали
Безпосередній контакт протягом усього навчального процесу	Самостійна робота учнів у зручному для них місці	
	Часова регламентація	
Жорсткий графік		
	Критичний фактор успіху	
Високий рівень педагогічної майстерності вчителя	Високий рівень мотивації	Адаптивність до індивідуальних особливостей і потреб учнів

Рис. 1. Педагогічна взаємодія в різних формах навчання учнів закладів загальної середньої освіти (порівняння)

На сучасному етапі пропонуються електронні платформи, які допоможуть не тільки ефективно організувати освітній процес у закладі, але й удосконалити комунікацію між усіма його учасниками. Розглянемо деякі з них. Наприклад, платформа *Firefly* дозволяє проводити не лише уроки в дистанційному форматі, а ще й організовувати спілкування з батьками [9]. Окремі увагу заслуговують сервіси *Google Workspace for Education* – набір інструментів і сервісів Google, які можуть використовувати заклади освіти для оптимізації навчання. Також *Google Workspace for Education* пропонує декілька варіантів, виходячи з потреб суспільства:

- *Основи Google Workspace for Education*. Надає такі інструменти для навчання, як Клас, Google Meet, Документи Google, Google Форми та Google Chat.
- *Google Workspace for Education Standard* (доступний у квітні 2021 року) – ті ж інструменти, що й *Education Fundamentals*, але з розширеними функціями безпеки та поліпшеними засобами управління.
- Оновлення для викладання і навчання (є у квітні 2021 року) – додає розширені можливості відеозв'язку, надбудови для Класу й інші функції та інструменти у вашу версію *Education Fundamentals* або *Education Standard*.
- *Google Workspace for Education Plus* – включає в себе всі функції *Education Standard* і *Teaching and Learning Upgrade* з додатковими функціями для певних служб, такими як відстеження відвідуваності в Google Meet [6].

Цікавий ресурс, який допоможе підвищити інтерес до предмета під час дистанційного навчання та покращить комунікацію між учнем і вчителем, – *Pear Deck* [10]. Ресурс *ClassCharts* допомагає спланувати й управляти класами як в очному, так і в дистанційному форматі. До сервісу входять такі функції: автоматичне розташування учнів; історія взаємодії окремого учня з іншими учнями в класі; управління поведінкою та аналітика; домашні завдання; відвідування; благополуччя; крамниця нагород; додатки для батьків і учнів; затримання; дошки WAR; комунікація; анонси [11].

Таким чином, в умовах дистанційного навчання важливим елементом у реалізації принципів педагогіки партнерства є різноманітні цифрові сервіси, оволодіння якими буде запорукою ефективної комунікації вчитель – учень – батьки.

Література

1. Барабаш О. Педагогіка партнерства – сучасний тип взаємодії між учасниками освітнього процесу / О. Барабаш // *Учитель початкової школи*. – 2018. – № 8. – С.3–7.
2. Большакова І. Практика та підходи до дистанційного навчання – рекомендації для вчителів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nus.org.ua/articles/praktyku-ta-pidhody-do-dystantsijnogo-navchannya-rekomendatsiyi-dlya-vchyteliv/>
3. Бібік Н. Нова українська школа: порадник для вчителя / Н. Бібік. – Київ: Літера ЛТД, 2018. – 175 с.
4. Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи. Порадник. З досвіду роботи освітян міста Києва : навч.-метод. посіб. / упоряд.: Воротникова І. П., Чайковська Н. В. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. – 456 с.
5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти [Електронний ресурс]. – Б.в., 2016. – 34 с. – Режим доступу:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

6. Огляд Google Workspace for Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://support.google.com/a/answer/7370133?hl=en>

7. Пінчук О. П. Особливості педагогічної взаємодії у середовищі дистанційного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів / О. П. Пінчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://inlnk.ru/oeKKy7>

8. Шульга А. Можливості дистанційної освіти в педагогіці партнерства / А. Шульга, В. Дідух // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2020. – Вип. 29. – Т. 4. – С.256–262.

9. Firefly [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://fireflylearning.com/>

10. Pear Deck [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.peardeck.com/googleslides>

11. ClassCharts [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.classcharts.com/>

Досвід використання мультидисциплінарного методу у вивченні історії України та української літератури в старших класах

Лариса Борисівна Лехан, Ірина Вікторівна Бобокало

Сьогодення ставить перед загальною середньою освітою величезні виклики, відповіддю на які було запровадження концепції Нової української школи. Одним із її принципів є дитиноцентризм, що передбачає розкриття унікальності, талантів і здібностей кожного учня. Успішна реалізація цього принципу полягає, зокрема, у використанні педагогіки партнерства.

Про партнерство в освітньому процесі писав ще Василь Сухомлинський: «Якщо вчитель став другом дитини, якщо ця дружба осяяна благородним захопленням, поривом до чогось світлого, розумного, у серці дитини ніколи не з'явиться зло».

Успішна самореалізація молоді людини залежить від формування компетентностей. Саме це завдання і є новим змістом освіти.

Відповідно до ст. 52 Закону України «Про освіту» учасниками освітнього процесу в Україні є: здобувачі освіти (тобто вихованці, учні, студенти, слухачі); педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники; батьки здобувачів освіти та ін. [1].

Перед кожною ланкою загальноосвітньої школи стоять виклики сьогодення: у початковій школі – звикнути до шкільного життя, сформувати почуття відповідальності та самостійність, базовій – пробуджувати й

підтримувати інтерес до сфер знань і діяльності, передбачених навчальною програмою, формувати учнів як відповідальних членів суспільства, здатних самостійно долати проблеми повсякденного життя, вибирати шлях подальшого навчання відповідно до своїх інтересів і здібностей, у старшій – відчутти себе особистістю, усвідомити необхідність отримання фахових знань, зокрема змогти зробити вдалий і бажаний професійний вибір.

Дитина, прийшовши до школи в перший клас, мусить пройти процес адаптації, бо це для неї нове середовище. Так само необхідна адаптація для учнів середньої ланки. Проте в цей період діти мають можливість залишатись у стінах одного навчального закладу з однокласниками, але новими вчителями. Учні старшої школи через деякий час закінчать її і, зробивши фаховий вибір, підуть навчатись у виші. Щоб цей перехід був комфортним, до співпраці учнів-батьків-учителів потрібно долучати й викладачів вищої школи.

Трансформація Криворізької санаторної школи в грудні 2020 року у зв'язку зі змінами в законодавстві у сфері освіти в заклад нового типу, а саме в ліцей академічного спрямування, поставила перед колективом нові завдання. Зросли вимоги до закладу, до рівня знань здобувачів освіти, їх вихованості, а також вимоги до професійного росту вчителя, його фахового рівня. Виявилось, що вебінарів, конференцій, психолого-педагогічних семінарів, самоосвітньої роботи вчителя вже не вистачає для його творчого зростання.

Тож із метою інформування здобувачів освіти про умови вступу та спеціальності, за якими ведеться підготовка фахівців у закладах вищої освіти, обміну науковими, навчально-методичними та інформаційними виданнями, організації навчальних, наукових експедицій, конференцій, семінарів, конкурсів, туристично-краєзнавчих походів, створення умов для постійного професійного розвитку кадрів, рецензування викладачами університету дослідницьких і проєктних робіт здобувачів освіти ліцею, методичної та інформаційної підтримки впровадження STEM-освіти протягом 2021-2022 навчального року було укладено угоди із закладами вищої освіти м. Кривого Рогу, а саме з Криворізьким національним університетом, Криворізьким державним педагогічним університетом, Криворізьким факультетом Національного університету «Одеська юридична академія», Криворізьким навчально-науковим інститутом Донецького державного університету внутрішніх справ.

Співпраця може бути у двох видах: викладачі вузів ідуть до школи або старшокласників запрошують до вишу. Обидві форми є доцільними й ефективними. Зустрічаючи нового викладача у своїй школі, учні почуваються комфортно в рідних стінах, а нове знайомство згодом переростає в приємне спілкування та плідну співпрацю. Слід зазначити, що зв'язок із закладами вищої освіти – і це не тільки профорієнтаційна робота – є корисним не лише для школи, а й для самих закладів вищої освіти, адже в них теж постала потреба підібрати активних, сумлінних, креативних студентів, які навчаються не заради диплома, а тому, що ця професія їм до душі.

Коли ж учні йдуть до університетів, то мають змогу відчутти атмосферу студентського життя, побути в аудиторіях, які відрізняються від класів масштабною, ознайомитися з освітнім процесом. І це теж сприяє майбутній адаптації учнів до навчання у закладах вищої освіти.

Така співпраця дає позитивні результати. Так, на базі Комунального закладу освіти «Криворізький ліцей «Гранд» Дніпропетровської обласної ради» було створено наукове товариство «GRANDтерро», до складу якого увійшли ліцеїсти, учителі та викладачі закладів вищої освіти, з якими укладено договори про співпрацю. Члени цього товариства беруть активну участь у районних, міських і обласних конкурсах, олімпіадах, конкурсах-захистах науково-дослідницьких робіт МАН.

У грудні 2021 року к.е. н., доцент кафедри спеціальних дисциплін та професійної підготовки Донецького державного університету внутрішніх справ Уткіна Галина Анатоліївна в рамках договору про співпрацю між навчальними закладами провела урок інформатики з теми «Ділова графіка» у класі інформаційно-технологічного профілю.

У ході уроку викладачка навела приклади використання графіки прикладного офісного пакету MS Excel для наочного представлення даних. У режимі онлайн на низці прикладів вона розглянула основні особливості побудови графічних об'єктів. При цьому зазначила, що побудована діаграма повинна відповідати поставленому завданню в змісті наочності представлення даних. Для побудови діаграми важливо знати, які залежності між числовими даними можна зобразити цим видом діаграми. З іншого боку, важливо вміти інтерпретувати («читати») побудовану діаграму. Ліцеїсти-десятикласники змогли в режимі реального часу відпрацювати отримані знання та навички роботи з діловою графікою.

У межах реалізації спільного договору про співпрацю до Криворізького національного університету завітали учні 10-11 класів нашого ліцею. Під час зустрічі відповідальний секретар приймальної комісії, представники всіх факультетів і голова студентського самоврядування надали вичерпну інформацію про вступну кампанію, про спеціальності університету, про розмір стипендії, про можливість поєднання навчання та роботи тощо. Майбутні вступники мали можливість ознайомитися з потужною матеріально-технічною базою, оновленими лабораторіями. Ліцеїстів пригостили чаєм із печивом, організували розіграш подарунків – блокнотів і ручок із логотипом КНУ та новорічними смаликами, а також сертифікатів на два безкоштовні гарячі напої в студентському кафе "Вікно". Навіть, здавалось би, звичайне спілкування та чаювання, мало велике емоційне враження на учнів.

Як бачимо, така співпраця активізує, зацікавлює, допомагає як колективу ліцею, так і колективам ЗВО. Здобувачі освіти та викладачі вчаться толерантності, у них формується вміння порівнювати, аналізувати, критично мислити, робити відповідні висновки. А також це сприяє адаптації учнівської молоді у виборі майбутнього фаху.

Зрозуміло, що зацікавленість вишів у партнерстві очевидна, бо старшокласники профільної освіти є їх потенційними абітурієнтами. Тому в ЗВО для випускників організують підготовчі курси, надають можливість користуватися методичною та навчальною літературою наукових бібліотек як у читальних залах, так і електронними ресурсами.

Проте, оскільки основним наставником у навчальному процесі є шкільний викладач, то в партнерстві середньої та вищої шкіл важливою є співпраця вчителів і викладачів, обмін між ними навчальними програмами, тематичними планами, методиками дистанційного навчання. Зокрема, участь учителів і учнів у наукових конференціях, залучення викладачів до проведення лекцій та практичних занять, підготовка учнів до участі в олімпіадах і в роботі Малої академії наук.

На жаль, повномасштабне вторгнення російської федерації значно звузило масштаби співпраці старшої школи і вишів. Однак, після Перемоги буде дуже важливою можливість набуття та відпрацювання навичок захисту й поводження зі зброєю та боєприпасами, зокрема з тими, які не спрацювали, надання первинної домедичної допомоги, чого навчають викладачі кафедри спеціальних дисциплін та професійної підготовки Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ. А зокрема, викладач цієї кафедри, кандидат юридичних наук, учасник російсько-української війни Микола Єрошкін займається екстремальним туризмом і передає свої знання та навички молоді.

Доцільним є викладання деяких дисциплін у старшій школі викладачами-науковцями. Ця практика теж дає позитивні результати. Оскільки НУШ базується на засадах постійного вдосконалення, урахування зовнішніх впливів, гнучкості й адаптивності, то ефективна співпраця старшої і вищої шкіл робить перехід випускників у статус студентів досить безболісним і комфортним.

Співпраця може бути не лише з місцевими ЗВО, а й з інших міст України. Крім того, в умовах глобалізації, широкого використання можливостей онлайн-навчання можна говорити про перспективу співпраці й із закордонними вишами. Цей досвід може бути особливо корисним, бо Україна потребує висококваліфікованих працівників, які добре володіють фаховими знаннями.

Новітнім трендом у педагогіці зараз стає наукова освіта, яка фактично складає певну конструкцію. Science education дає можливість ставити досліди в природничих дисциплінах не лише науковцям, а всім охочим, зокрема й учням старшої школи. У ході експерименту встановлюється партнерський зв'язок учня з учителем, з одного боку, а з іншого, до проведення таких уроків слухно залучати й науковців. Крім того, що це розширюватиме світогляд учнів у сфері практичного застосування знань, ще й матиме профорієнтаційну користь. Така співпраця освітян і науковців може бути не лише у вигляді традиційних уроків. Це можуть бути науково-популярні лекції, наукові пікніки, різноманітні дискурси.

Ідея розвитку наукової освіти підтримує та реалізовує масштабні освітні проекти, більшість із яких спрямована на підтримку й навчання вчителів. В Україні ідеї UNESCO починають реалізовуватися в рамках програм НЦ «Мала UNESCO академія наук України». Партнер МАН міжнародна комунікаційна платформа Європейська академія наук EUROJAS надає свою підтримку у співпраці з ЮНЕСКО [2].

Є запит від вишів до профільних ліцеїв на співпрацю з мотивованими учнями з подальшою перспективою вступу до них.

Слід зацентувати увагу, що у співпраці учень-учитель-науковець не залишаються осторонь батьки. В учнів ліцею обов'язково є батьки-науковці, які можуть читати лекції, вести гуртки з підготовки учнів до написання науково-дослідницьких робіт для МАН, а також можуть викладати окремі дисципліни для старшокласників. У цьому, зокрема, і полягає педагогіка партнерства.

Ефективною та результативною є співпраця в допомозі написання учнями наукових робіт для МАН. Зазвичай під партнерством між школою і вищами ми маємо на увазі вітчизняні ЗВО. Проте, не слід виключати співпрацю й із закордонними вищими навчальними закладами. Вона теж сприяє формуванню в майбутньому мотивованого успішного фахівця.

Згідно з освітньою реформою профільна середня освіта починається з 10 класу, проте доцільно орієнтувати учнів до профільної освіти вже із 7 класу.

Фактично профільна освіта і вища – це ланки одного ланцюжка, завдання якого полягає в навчанні висококваліфікованих кадрів, яких так потребує сьогодні наша держава.

Окрім навчального процесу, можуть бути й інші види співпраці, які матимуть позитивний вплив на формування світогляду учнів, їх ціннісних і моральних пріоритетів. Це, зокрема, спільне волонтерство, спільна добродійність (проведення ярмарків, відвідування дитбудинків, хоспісів та ін.).

Усі названі вище форми співпраці покликані ще й усунути проблеми, з якими стикаються викладачі ЗВО.

Учні, часто обмежуючись лише шкільним підручником, не формують навичок самостійної пізнавальної роботи, і, відповідно, не мають їх, коли стають студентами. Для цього необхідно організувати спільні проекти, конкурси, олімпіади, презентації для школярів, які б давали можливість сформувати в них ці навички. До організації таких заходів, звісно, доцільно залучати і викладачів, і студентів вишів, які могли б керувати такими проектами, поділитися своїми знаннями та досвідом. Слід визнати, що в умовах сьогодення необхідно вдосконалити використання інформаційних технологій, особливо розвивати STEM-освіту, яка відповідає вимогам, що викладені в Концепції НУШ, де одними з основних компетентностей школярів є:

- вміння логічно і математично мислити;
- наукове розуміння природи і сучасних технологій;
- впевнене користування інформаційно-комунікаційними технологіями;
- обізнаність і самовираження у сфері культури [3].

Таким чином, основними формами взаємодії ЗВО зі школами на сучасному етапі можна назвати такі: навчально-методична взаємодія, контакти вчителів шкіл із викладачами ЗВО з метою консультацій та обміну досвідом; проведення круглих столів з актуальним питань спільної діяльності, організація методичних семінарів при кафедрах ЗВО з участю вчителів ЗЗСО, рецензування викладачами вишу дослідницьких і проектних робіт учнів шкіл, залучення до участі в науково-практичних конференціях на базі ЗВО вчителів ЗЗСО, організація на базі вишу роботи факультативів і наукових гуртків, орієнтованих на учнів шкіл, тощо.

Необхідно вирішити питання наступності освітніх програм при переході зі школи старшої у вищу. Це є головною передумовою подальшого успішного навчання учнів як студентів вишу. Різнобічні форми співпраці дають можливість практичного обміну знань педагогів, виробити певні єдині вимоги до знань учнів, обговорити методику викладання певних навчальних предметів як у школі, так і у виші, працювати над створенням навчально-методичного комплексу з предмета для закладів загальної середньої освіти із залученням викладачів ЗВО. Партнерство старшої школи і вишів покликане створювати максимально комфортні та сприятливі умови для навчання спочатку учнів, а потім студентів із метою формування успішної молоді, яка вкрай необхідна нашій державі.

Література

1. Закон України «Про освіту». Ст. 52.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Станіслав Довгий: «Висока оцінка ЮНЕСКО роботи МАН...». – Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/stanislav-dovgiy-visoka-ocinka-yunesko-roboti-man-spriyatime-poshirennyu-nashih-pedagogichnih-praktik-sered-krayin-uchasnic-ciyei-organizaciyi-257583.html>
3. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

Взаємодія учнів і викладача в класі музичної імпровізації

Євгеній Павлович Воропаєв

Критика музичної освіти – і шкільної, і позашкільної, а також педагогіки середньої/вищої ланки – справа не нова. Коротко покажемо загальні недоліки випускників музичних класів усіх рівнів із позиції відповідності вимогам, які їм будуть пред'явлені після навчання як у сфері професійної діяльності, так і у сфері аматорського музикування:

- невміння читати з листа нотний текст більшістю учнів – включаючи й випускників консерваторій, слід нагадати, що до 50-х років

міністерська фортепіанна програма називалася "Клас гри на фортепіано та читки з листа";

- відсутність у випускників значного репертуару «в руках» (тут згадується злий жарт: «хочеш зіпсувати настрої музикантові – попроси його пограти»);
- невміння імпровізувати чи скласти каденцію до твору, прелюдувати, адже виконавець, імпровізатор і композитор у минулі часи – це одна й та сама особа [1];
- нездатність підібрати музику, елементарний акомпанемент до мелодії, зацикленість на нотному тексті;
- відсутність, як правило, знань сучасної стилістики (джаз, поп, рок, техно ...);
- невміння працювати із сучасними електронними музичними інструментами та комп'ютерними програмами.

Усунення цих та інших недоліків – завдання цілого ряду фахівців, які мають складати методики, підручники, перетворювати матеріальне підґрунтя навчальних закладів, удосконалювати саму систему викладання музики; віриться, що багато робиться в цьому напрямі, але хочеться більшого.

Тому **мета** цієї роботи – привернути увагу музичної та педагогічної громадськості до програми з імпровізації [1] для музичних класів, написаної ще в минулому столітті видатним харківським піаністом і педагогом Гаррі Лазаревичем Гельфгатом. Універсалізм прийомів, запропонованих у ній, дозволяє використовувати її як у вокальних класах центрів дитячої та юнацької творчості, у підвалах, де влаштувалися любителі рок музики та репу, так і в педагогіці вищої ланки (зокрема, автор користується нею в роботі з оркестровими музикантами ХДАК).

У чому ж привабливість цієї програми? По-перше, у ній узагальнено роботу величезного колективу виконавців, педагогів і теоретиків, серед них: Д. Крамер, В. Підвала, М. Калугіна, П. Халабузар, ін. По-друге, вона була впроваджена в роботу школи мистецтв № 133 міста Харкова (директор школи та рецензент програми – Раїса Савіних) і успішно застосовувалася на заняттях із дітьми. І головне: програма передбачає такий стиль ведення уроку, коли *музикування стає центром навчального процесу*. І це музикування (а не наполегливе натягування учня на результат) відбувається як в ансамблі з педагогом, так і в ансамблі двох і більше учнів.

Педагогіка Гельфгата була взірцем саме *«хорошої практики партнерства освіти»* і повноцінною *взаємодією учнів і викладача*. Я відвідував факультативні заняття з імпровізації Гаррі Лазаревича в консерваторії та добре пам'ятаю діалогічний і демократичний стиль ведення уроку. Нас приходило кілька студентів, хтось міг запізнитись, але заняття починалося вже з приходом першого учня. Нам пропонували позамузичні моделі (детальніше див. програму), і ми грали нескінченні (хоч і не завжди цікаві) фантазії про природу, емоції, варіанти руху, імпровізували на теми з літературних джерел, живопису, досягаючи сюжетності гри, театральності, візуальності виконання. У

фантазування долучався й педагог, граючи цікаво, але не придушуючи нас своїм талантом. Ми майже завжди грали удвох – як із ним, так і один із одним. Проводили нескінченні «розмови» на двох роялях: один «задає питання» – інший «відповідає», один починає мелодію – інший закінчує, продовжує, перенаправляє її ще комусь. Часто вчитель або студент грав *остинато* на одному роялі, а інші учні складали варіації в опорі на формулу, що повторюється. Одного разу Гаррі Лазаревич сів до інструменту й зіграв прелюдію в генделівському стилі; ми були вражені, але тут же він змусив нас імпровізувати у формі сонатного алегро, що в нас виходило не так ефектно, але сміливість, яку випромінював учитель, надавала нам куражу та віри у власну спроможність.

Досвід викладання імпровізації автора цієї статті невеликий (півтора року в 133 школі та два роки в Академії культури), але хочеться, розвиваючи й доповнюючи методика викладання Гельфгата, поділитися напрацюваннями, які полегшують роботу з учнями та структурують діяльність. Нижче розташована таблиця, де по горизонталі розташовуються різновиди фігурацій, з яких починається робота з імпровізації, а по вертикалі – завдання, що ускладнюються в процесі переміщення на нижчі клітини. Практика показує, що така табличка (зрозуміло, її можна доповнити власними прийомами) дуже добре організує мислення учня, який відчуває виконавський стрес і нестачу творчих ідей у момент імпровізації. Знаходиться таблиця перед очима під час гри, педагог довільно вказує на ту або іншу клітинку, повідомляючи ідею учню і за принципом калейдоскопа пошквалюючи фантазування. Стилїстика занять, де використовувалася таблиця, – джаз, тому й прийоми відповідні, хоча її можна доповнити і «класичними» формулюваннями:

Гармонічна фігурація	Ритмічна фігурація	Мелодична фігурація
імпровізаційний рух за звуками тризвуків, в опорі на цифрову	– ритмічне імпровізування на одній-двох нотах – складаємо риф	– орнаментика мелодії – заповнення широких інтервалів
імпровізаційний рух по звуках ладу, в опорі на цифровку	акцентування two beat / off beat (акцент на сильну або слабку долю такту)	– тема у збільшенні, зменшенні, пр... – побудова фрази з 2, 3 або 4 долі такту
мінємо/ускладнюємо гармонізацію перехід у паралельний лад	переключаємося з восьмих нот на чверті, тріолі, використовуємо синкопи	намагаємося складати мотиви, а не загальні форми руху

Наступний «калейдоскоп» (це слово часто вживав Гаррі Лазаревич) – це перепис ідей, які могли б освіжити імпровізацію, варіюючи реєстри, тембральні характеристики, штрихи, динаміку, стилістику виконання та ін. Професіонал легко розбереться серед них.

Реєстр: наслідування інших інструментів, зміна теситури, мелодійний рух зверху вниз або знизу вгору...

Тембр: фруллато, субтон, вібрато, трелі, подвійні ноти, акордова техніка...

Динаміка: кресендо-дімінуендо, субіто, зміна гучності, акцентування...

Лад: блюзовий, зменшений, перехід із мажору в мінор, лади народної музики (лідійський, дорійський); модальна техніка ...

Стиль: 20-ті, 30-ті, 40-ті, 50-ті, 60-ті ...

Жанр: блюз, буги, регтайм, диксиленд ...

Досвід роботи показує, що навчання імпровізації (і особливо в такому діалогічному ключі) сприяє вирішенню проблем, перепис яких винесено на початок статті. Імпровізування наполегливо змушує підбирати музику на слух і вимагає мобілізувати всі теоретичні знання для виховання вміння підбирати акомпанемент, працювати зі стилями та жанрами. Читка з листа, загострення пам'яті, накопичення репертуару та постійне концертування – також результат занять з імпровізації. Зрештою, учня ведуть до мети: отримати на концерті із зали музичну тему (яку написано на клаптику нотного паперу, або її заспіває глядач “тут і зараз”) – і надалі ця тема має стати джерелом варіацій, які переконують слухачів у спроможності імпровізатора.

І останнє, можливо, найважливіше: упровадження курсу імпровізації до навчальних закладів не потребує колосальних фінансових і організаційних ресурсів; програми написані, міністерські дозволи й талановиті освітяни є. Залишається "трохи" – *взаємодія* адміністрації, педагогів, учнів із сучасними культурними викликами, які багато років *само кричать* про необхідність реформування музичного викладання.

Література

1. Гельфгат Г.Л. Імпровізація на фортепіано. Програма. Київ: «Музична Україна», 1989. 12 с.

Комунікативна культура керівника у контексті гуманістичного підходу до управління

Олександра Іванівна Мармаза

У статті актуалізовано проблему вдосконалення комунікативної культури керівника закладу освіти в контексті гуманістичного підходу засобами інноваційних технологій управління, висвітлено їх можливості для вдосконалення роботи з персоналом. Розкрито особливості партисипативного управління, фасилітативної поведінки керівника й коучингу, як нового стилю керівництва та взаємодії з педагогічним колективом.

Ключові слова: заклад освіти, персонал, керівник, управління, комунікативна культура, гуманістичний підхід, партисипативне управління, рефлексивне управління, коучинг.

Постановка проблеми. Гуманістична парадигма управління закладом освіти полягає в реалізації ідей людського виміру: повага до прав і гідності людини, турбота про її благо та розвиток, створення належних умов для різнобічної діяльності. У цьому контексті велика увага приділяється особистості, її розвитку, самореалізації.

Політика в галузі освіти спрямована на підготовку керівника-професіонала, який поєднує фундаментальні теоретичні знання та практичні уміння, гуманістичні переконання та здатність до інновацій.

Такий стан теорії та практики менеджменту в освіті вимагає розв'язання низки суперечностей, насамперед: між вимогами сучасності до змін в управлінні закладом освіти й незавершеністю розроблення теоретико-методологічного підґрунтя інноваційного менеджменту; між необхідністю впровадження інноваційних гуманістичних технологій управління та недостатньою готовністю до цього керівників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості управління в умовах гуманоцентричної освіти досліджували В. Бондар, І. Бех, Л. Карамушка, С. Клепко, В. Кремень, В. Лутай, С. Максименко, Т. Рогова та ін.

Є лише поодинокі статті й окремі тези сучасних науковців, які пов'язують партисипативний підхід до управління закладом освіти з демократизацією та гуманізацією в роботі з персоналом: О. Афанасьєва, І. Бичева, І. Кравченко, О. Нікітіна, Т. Орлова, М. Понедєлкова, С. Суворова, О. Шукліна та ін.

Щодо досліджень коучингу як ефективної технології взаємодії в системі «керівник – персонал» серед вітчизняних науковців можемо виокремити праці В. Жернового, В. Жуковської, Ю. Кравченка, І. Миколайчук, В. Павлової, Н. Сичової, О. Тищука, М. Нагара та ін.

Слід зазначити, що в управлінні закладами освіти технології гуманістичного спрямування впроваджується повільно з огляду не тільки на певну консервативність керівників, а й на відсутність ґрунтовних теоретико-прикладних досліджень з означеної проблеми. Стає очевидною необхідність науково-методичного обґрунтування сутності та переваг інноваційних технологій управління, можливостей їх використання в роботі з персоналом у закладі освіти, удосконалення комунікативної культури керівника.

Мета статті полягає в актуалізації проблеми використання інноваційних технологій управління в контексті гуманістичного підходу та у висвітленні їх можливостей для вдосконалення роботи з персоналом і розвитку комунікативної культури.

Виклад основного матеріалу. Сучасні концепції розвитку держави, суспільства й освіти вимагають кардинальних трансформацій управління закладом освіти на демократичних засадах. Недостатньо тільки побудувати організаційну структуру управління, необхідно забезпечити ефективність спільної діяльності людей. Проте за тридцять років незалежності країни не відбулося бажаної трансформації адміністративно-командної форми управління на демократичну державно-громадську. Так, за результатами досліджень,

проведених науковцями кафедри наукових основ управління ХНПУ імені Г. С. Сковороди, сучасне управління у сфері освіти понад 74% респондентів (56 із 75 здобувачів вищої освіти зі спеціальності 073 «Менеджмент») визнають як адміністративно-командне з бюрократичним супроводом і жорсткою управлінською вертикаллю.

Сучасний керівник закладу освіти повинен зважати на те, що якісно змінилися працівники, учні, батьки. Люди сьогодні краще освічені, більш вільно мислять, спокійніше змінюють місце роботи чи навчання, менше схильні до чиношанування та покірливої залежності. В умовах конкуренції на ринку педагогічних кадрів проблема формування кадрового потенціалу стає надзвичайно актуальною. Керівники вже почали усвідомлювати, що матеріальне стимулювання персоналу діє тільки в короткі терміни. Відданість школі, педагогічній справі ні за які кошти не купиш. З огляду на це, надзвичайно важливим є вдосконалення управлінської діяльності на гуманістичних ідеях. Гуманістичне управління орієнтоване на утвердження пріоритетних позицій, цінностей особистості, суб'єктно-суб'єктних відношень, перехід від монологу до діалогу, повагу гідності людини та довіру до неї.

У такому контексті в межах наукового підходу до управління доцільно виділити інноваційні моделі та технології управлінської діяльності.

- *Партисипативне управління* – пов'язане з покращенням мотивації працівників і оптимізацією людських ресурсів організації на основі широкого залучення персоналу до співуправління.

- *Фасилітативне управління* – це управління підтримки персоналу й ненав'язливого керівництва без тиску та примушень засобами ствердження власної лідерської позиції та реалізації корпоративних принципів.

- *Мотиваційне управління* – орієнтоване на свідоме та цільове використання засобів мотивації з урахуванням ціннісних орієнтацій персоналу.

- *Особистісно орієнтоване управління* – передбачає гуманістичні засади роботи з персоналом і врахування індивідуальних особливостей працівників.

- *Коучинг* – управління, яке орієнтоване на розкриття внутрішнього потенціалу особистості та її розвиток, що забезпечує ефективність взаємодії та результатів діяльності [4].

Найбільш яскравим прикладом організації, де головну роль відіграє людина, служить партисипативна організація. Це пояснюється тим, що розвиток організації можливий тільки через розвиток персоналу.

В основу концепції партисипативного управління покладено ідею залучення до управління непрофесіоналів. Американські соціологи Дж. Коул і А. Горц є авторами «виробничої демократії», що розглядається як форма співучасті всіх працівників корпорації в прийнятті рішень, які зачіпають їхні інтереси [5].

Зазвичай людина в організації – не тільки виконавець певної роботи й функціональних обов'язків. Вона проявляє зацікавленість: у чому сутність і важливість її діяльності, як краще можна виконати роботу, у яких умовах працює персонал, як керівник ставиться до проблеми, як доручене їй завдання

позначається на діяльності всього колективу. Тобто в людини є природне прагнення брати участь у процесах, які протікають в організації та пов'язані з її безпосередньою діяльністю, але при цьому виходять за рамки компетенції, за межі виконуваної нею роботи й розв'язуваних задач.

Участь учителів в управлінні доцільно розглядати як спосіб їх мотивації, більш повне використання потенціалу, інструмент зниження плинності кадрів, конкурентну перевагу. З огляду на це, важливим для сучасного керівника закладу освіти є вивчення та застосування на практиці ідей партисипативного управління.

Концепція партисипативного управління, що заснована на розширенні повноважень і участі персоналу в прийнятті дієвих рішень із питань, важливих для діяльності організації та самих працівників, надає вчителям можливість розділити відповідальність, ризики й успіх разом із керівником.

Партисипативне керування може бути реалізовано з таких напрямів:

- працівники отримують право самостійно приймати рішення з приводу того, як їм здійснювати свою діяльність: самостійність може торкатися, наприклад, таких аспектів їх діяльності, як режим чи вибір засобів здійснення роботи;
- персонал може притягуватися до прийняття рішень із приводу роботи, яку належить виконати в організації, у цьому випадку керівник радиться з працівником про те, що саме необхідно буде зробити, як виконувати поставлені перед ним задачі: таким чином він залучається до постановки цілей і прогнозування результатів, які йому треба досягати;
- працівникам дається право контролю за якістю та кількістю здійснюваної ними роботи, але при цьому встановлюється відповідальність за кінцевий результат;
- партисипативне управління зумовлює широку участь працівників у раціоналізаторській діяльності, внесення пропозицій щодо вдосконалення їх особистої роботи й окремих підрозділів організації;
- надання працівникам права на формування робочих груп із тих членів організації, з якими їм хотілося б працювати разом [4].

У реальній практиці всі ці напрями здійснення партисипативного управління зазвичай використовуються в певній комбінації, оскільки вони дуже тісно пов'язані й добре доповнюють один одного. Найбільш наочним прикладом цього є Гуртки Якості (ГЯ), які широко застосовуються в управлінні японськими фірмами. Основні ідеї Каору Ісікава визначив таким чином: саморозвиток і взаєморозвиток особистості працівника; поява у працівника високого ступеня усвідомлення проблеми якості діяльності; мобілізація творчих і розумових здібностей персоналу; розвиток управлінських здібностей персоналу, формування управлінського резерву.

Партисипативне управління заохочує керівника діяти з позиції фасилітатора: він не змушує та повчає педагогів, а мотивує та спрямовує

колектив у необхідне творче русло. Такий підхід реалізуються через: знання особливостей колективу та педагогів; уміння організувати спільну роботу в колективі; залучення колективу до планово-прогностичної діяльності; довіру колективу; лідерські позиції керівника в колективі; уміння допомогти розкомплектуватись, установити партнерські стосунки, розвинути навички взаємодії, конструктивного спілкування, урегулювати конфлікти; здатність до аналітичної діяльності, уміння застосовувати різні технології аналізу, робити відповідні узагальнення та висновки; чітке усвідомлення цілей та бажаних результатів діяльності колективу; збереження ентузіазму, почуття гумору, інтуїтивного відчуття, щирого ставлення до людей на всіх етапах сумісної діяльності; уміння ставити людей у ситуації необхідності самостійно прийняти рішення, визначитись із методами та змістом діяльності; уміння заохочувати та морально підтримувати навіть незначні успіхи персоналу [4].

Така поведінка керівника свідчить про його прагнення дійти згоди з членами колективу щодо оптимальної діяльності з функціонування та розвитку освітньої організації. Хоча існує також зворотний бік демократичної поведінки керівника: персонал сприймає скорочення дистанції між ним і керівником як слабкість керівника, невміння самостійно вирішити проблеми, лібералізм і загравання в колективі; іноді колектив підтримує неформального лідера з авторитарною поведінкою як такого, що здатен навести порядок.

Науковці Б. Конч і Т. Рет наводять такі результати своїх досліджень: лише 9% (приблизно 1 із 9) працівників максимально задіяні в діяльність організації; за умов фокусування на сильних якостях своїх співробітників цей рівень зростає до 73% (приблизно 3 із 4) [3]. Проведене дослідження показує, що ефективні керівники усвідомлюють потреби працівників і розвивають персонал, у такий спосіб оточують себе висококомпетентними кадрами.

Еволюція кадрового менеджменту має стійку тенденцію: від традиційної роботи з кадрами – до управління людськими ресурсами, продуманої мотиваційної політики та використання людиноцентристських технологій. Керівництво – це процес налагодження взаємодії між керівником і персоналом.

Ефективність керівництва зумовлюється, передусім, стилем управлінської поведінки. Стиль управління – це цілісна, відносно стійка система методів, способів, прийомів впливу керівника на колектив із метою виконання управлінських функцій, характеризується певними індивідуально-типологічними особливостями.

Л. Карамушка виокремлює елементи, що утворюють структуру стилю: рівень значущості для керівника спільної діяльності з колективом; міра орієнтації керівника на налагодження міжособистісних стосунків у колективі; тип спілкування з підлеглими; ступінь оволодіння в процесі керівництва індивідуально-психологічними особливостями працівників і усвідомлення соціально-психологічних характеристик колективу; основні методи впливу на працівників; особливості орієнтації керівника на самого себе [2].

Розглянемо вплив ідей коучингу на вдосконалення стилю управлінської поведінки. Коучинг базується на засадах гуманітарної психології, яка

спирається на людську гідність і справжні цінності. Коучинг(від англ. coaching – навчати, надихати, тренувати для спеціальних цілей, готувати до вирішення певних завдань) – це система принципів і прийомів, що сприяють розвитку потенціалу особистості, а також забезпечують максимальне розкриття та ефективну реалізацію цього потенціалу [1].

Цілі коучингу в роботі керівника з педагогічним колективом – це: розкриття внутрішнього потенціалу особистості кожного педагога; розвиток особистості через делегування відповідальності; формування усвідомлення високого рівня відповідальності в кожного учасника спільної діяльності, а отже, у такий спосіб підвищення ефективності взаємодії та результатів діяльності.

Загальну основу коучингу можна описати декількома складовими: партнерство, розкриття потенціалу, результат.

У процесі використання коучингових процедур у центрі уваги та дії стоїть особистість, яка сама визначає свої цілі й методи їх досягнення, і головне, сама несе відповідальність за результати своїх дій; формується інноваційне мислення (готовність прийняти нове без страхів і сумнівів); розвивається впевненість у собі; утворюються нові опорні точки у свідомості, що в сукупності й веде до планування послідовності нових видів діяльності та їх успішної реалізації.

Украї важливо усвідомлювати, що робота не повинна призводити до втрати сенсу та радості життя. У наш час роботоголізм став майже ознакою педагогічної професії; він цілеспрямовано веде учителя до вигорання. Натомість коучинг допомагає педагогу відчувати свою значущість і задоволення від роботи, залишитись у професії.

Коучинг – це стиль управлінської поведінки, який передбачає: орієнтацію на корпоративне управління; створення команди односторонців, підтримки; визначення спільних цілей діяльності; організацію співробітництва; послаблення контролю за рахунок розвитку самостійності та відповідальності персоналу; ефективне спілкування; сприяння творчості. Коучинг дозволяє здійснювати індивідуальну роботу з педагогами, проводити коуч-сесії для всього колективу, забезпечує коуч-комунікації та оптимізує стиль керівництва.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Управління в контексті гуманістичного підходу дозволяє в колективі обговорювати та спільно шукати шляхи вирішення проблем організації, сприяє розвитку творчої активності персоналу.

Для сучасного керівника закладу освіти важливо підвищувати рівень комунікативної культури, упроваджувати інноваційні підходи до роботи з персоналом, які дозволяють максимально ефективно використовувати трудовий потенціал педагогів, заохочувати ініціативу, формувати організаційну культуру й розвивати лідерів, створювати умови для самовдосконалення та творчості.

Відкрита для подальших теоретико-прикладних досліджень проблема вдосконалення комунікативної культури керівників закладів освіти на гуманістичних засадах і готовності до впровадження відповідних інноваційних технологій управління.

Література

1. Аткинсон М., Рае Т. Чойс. Пошаговая система коучинга: Наука и искусство коучинга / пер. с англ. Киев: Изд-во Companion Group, 2009. 256 с.
2. Карамушка Л. М. Психологія управління: навч. посіб. Київ : Міленіум, 2003. 344 с.
3. Конч Б, Рет Т. Лидерство, основанное на преимуществах. URL: http://hub.kyivstar.ua/wp-content/uploads/2015/05/Strengths-Based_Leadership.pdf (дата звернення: 09.04.2021).
4. Мармаза О. І. Інновації в менеджменті освіти: монографія. Харків : Основа, 2019. 128 с.
5. Скрипунова Е. А., Мухаметшина Э. Ф. Партисипативные структуры. URL: <http://www.axima-consult.ru/stati-party.html> (дата звернення: 06.04.2021).

Формування культурної компетентності школярів НУШ на засадах педагогіки

Світлана Анатоліївна Мельник, Вікторія Григорівна Чуркіна

Розглядаються проблеми сутності формування культурної компетентності в умовах НУШ. Доведена значущість упровадження ідей Нової української школи, педагогіки партнерства, євроінтеграції. Особливу увагу приділено проблемам формування ключових компетентностей.

Ключові слова: НУШ, компетентності, педагогіка партнерства, учні, мистецтво, цінності.

Необхідність підготовки учнів до життєдіяльності в умовах глобалізації, міжнародного тероризму, екологічних криз, гібридних війн та інших викликів вимагає суттєвої модернізації системи вітчизняної освіти. Одним із перспективних шляхів такої модернізації є переорієнтація навчального процесу на формування в учнів компетентностей як необхідної передумови їх успішної життєдіяльності в сучасному світі відповідно до концепції НУШ. Нова українська школа працює на засадах філософії педагогіки Василя Сухомлинського, Софії Русової, Шалви Амоношвілі, Рудольфа Штайнера і педагогіки партнерства, засадами яких є спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнями та їх батьками, громадою [13, с. 408].

Поняття «компетентність» походить від латинського слова *competens*, що перекладається як «належний», «гідний». Отже, про компетентність людини свідчить її обізнаність із певних питань. Компетентність – це сукупність знань, навичок, взаємин, що дають людині змогу ефективно здійснювати діяльність або виконувати певні функції, спрямовані на досягнення певних стандартів у професійній галузі або окремій діяльності [1, с. 26].

Порівнюючи результати навчання через компетентності та знання, уміння й навички, Г. Скоробогатова й І. Родигіна стверджують, що компетентність: є

інтегрованим результатом освіти; на відміну від функціональної грамотності, дозволяє розв'язувати цілу низку завдань; на відміну від навички, є усвідомленою й навіть передбачає етап визначення мети; на відміну від уміння, є здатною до перенесення, причому компетентність удосконалюється не через автоматизацію як навичка, а через інтеграцію з іншими компетентностями, тобто через усвідомлення загальної основи діяльності зростає компетентність; на відміну від знання, існує у формі діяльності (реальної чи розумової), а не інформації про неї [6, с. 18].

Компетентність – це сукупність певних знань, умінь, навичок, цінностей людини, яка дозволяє їй ефективно діяти в певній галузі життєдіяльності.

Компетентності, які необхідно сформувати в учнів в умовах ЗЗСО під час їхнього навчання, пов'язані з рівнем, – предметні компетентності, кожна з яких пов'язана з конкретною навчальною дисципліною. Другий рівень складають загальнопредметні (загальногалузеві) компетентності, формування яких забезпечується через вивчення школярами циклів навчальних предметів чи навчальних галузей. Вищий рівень – це компетентності, які мають відношення до загального (метапредметного) змісту освіти й відображають здатність людини здійснювати складні, поліфункціональні, полікультурні, культуровідповідні види діяльності. Саме вони отримали в науковій літературі назву ключових компетентностей.

На думку В. Булгакової, ключова компетентність виявляється через «здатність людини здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культуродоцільні види діяльності, ефективно розв'язуючи відповідні проблеми» [3, с. 25].

У науковій літературі виокремлено різні групи ключових компетентностей. Серед ключових компетентностей чільне місце належить культурній компетентності. Як пояснює професор В. Шейко, це зумовлено цілою низкою факторів, серед яких провідне місце займають три: суттєве зростання упродовж останніх десятиріч соціальної ролі культури в сучасному соціумі, актуалізація потреби інтенсивного підвищення культурного рівня всіх членів суспільства й особливо молоді, підвищення значущості культурного знання як каталізатора процесу розвитку людини як особистості, розкриття її сутнісних сил, внутрішнього багатства [10, с. 6].

Культура є специфічним способом взаємозв'язку природної та соціальної сторін людини як біосоціальної істоти, основою для сумісної життєдіяльності членів суспільства, збереження та трансляції їм накопиченого соціального досвіду. Адже культура забезпечує наступність між поколіннями, збереження цінних традицій і норм. Водночас саме в межах певної культури народжується перспектива для появи корисних інновацій. О. Пометун відзначає три основні підходи щодо трактування феномена культури: як сукупність матеріальних і духовних цінностей, вироблених людством; як специфічний спосіб людської діяльності; як процес творчої самореалізації особистості [6, с. 70].

О. Арнольдов, А. Москаленко, В. Сержантов, В. Тугарінов та ін. відзначають, що активність людини як члена суспільства передусім

спрямовується на пізнання, осмислення й актуалізацію загальнолюдських цінностей, переведення їх на індивідуальний рівень. Тому ці науковці тлумачать культуру як сукупність матеріальних і духовних цінностей. Однак сутність культури не можна повною мірою усвідомити, якщо зводити її тільки до статичного явища. Тому представники іншої парадигми вважають за необхідне трактувати її сутність через феномен діяльності. Так, учені К. Абульханова-Славська, В. Давидов, С. Рубінштейн звертають увагу на те, що еволюція й розвиток культури є двома взаємопов'язаними процесами, зміни одного з яких зумовлює зміни в іншому.

Сучасна вітчизняна освіта та культура XXI ст. передбачають упровадження ідей НУШ, педагогіки партнерства, євроінтеграції [14, с.169]. Педагогіка партнерства – напрям педагогіки, що спирається на систему методів, прийомів виховання та навчання на засадах гуманізму й творчого підходу до розвитку особистості. Важливо взаємодіяти з дитиною на засадах недискримінації, соціальної інклюзії, рівності, діалогу, співпраці, прийняття. Формування особистості у вітчизняних ЗЗСО має бути освітньою системою на засадах універсального дизайну та інклюзії, що сприяє створенню умов для когнітивного й соціального розвитку, збереження фізичного, ментального, психічного здоров'я особистості дитини та надання партнерської підтримки всім учасникам освітнього процесу. Важливо здійснювати навчання на засадах «школи радості» (за Василем Сухомлинським), використовуючи методи та прийоми мотивації дитини до навчання. Розвивати успішність дитини, підкреслюючи її навчальні успіхи, залучати можливості прийомів і методів розвитку креативності, емоційного інтелекту, медіаграмотності тощо.

Сьогодні актуалізуються ідеї І. Беха, Н. Крилової, В. Селевка, К.Чорної, Л.Масол та інших, що пов'язані з цінностями (сферами особистості) та їх складовими: побутова (життя, буття, свідомість тощо); духовно-моральна (добро, гуманізм, праця та ін.); естетична (художня) (ідеал, смак, переживання й т. ін.); інтелектуальна (ерудиція, мислення, творчість тощо).

За принципом локалізації духовна культура містить такі види культури: загальнолюдська; етнічна (національна); релігійна; субкультура; колективна; індивідуальна. За галузями діяльності людини до її складу входять такі види культури: художня; трудова; навчальна; дозвілля; суспільна; політична; інформаційна; побутова; соціальної сфери; галузева. За видами художньої діяльності (видами мистецтв) вона містить такі культури: літературна; театральна; музична; зображувальна; танцювальна; телевізійна; радіо; андеграунд. За часовими та просторовими межами виділяють такі види культури: Давнього світу; Середньовіччя; Нового й новітнього часу; Європейська, Азіатська, Африканська та ін.

У контексті формування культурної компетентності в учнів важливо відзначити, що розвиток учня та молодшої людини як особистості включає в себе і процес засвоєння нею культурних досягнень. Як встановлено, для позначення процесу входження індивіда в культуру свого народу М. J. Herskovits увів у науковий обіг поняття «інкультурація», яке пізніше почали використовувати й

інші науковці. Учений пояснював, що коли соціалізація спрямована на інтеграцію індивіда в суспільство, набуття ним досвіду для виконання необхідних соціальних ролей, то інкультурація забезпечує опанування молодого особою світорозуміння та поведінки, які диктує певна культура, тим самим забезпечуючи когнітивну, емоційну й поведінкову схожість людини з іншими представниками цієї культури. Цей процес продовжується впродовж усього життя індивіда, причому як під впливом цілеспрямованого педагогічного впливу, так і стихійно, у процесі набуття ним власного життєвого досвіду. На думку автора, в ідеалі кінцевим результатом інкультурації є формування людини, компетентної в культурі (у мові, ритуалах, цінностях та ін.). Науковець звертає увагу на те, що процеси соціалізації та інкультурації реалізуються одночасно, крім того, без входження в культуру людина не може існувати і як член суспільства [11, с.8-10].

Інші науковці також робили спроби чітко розмежувати між собою поняття інкультурації та соціалізації. Так, із цього питання М. Мід писала, що під соціалізацією треба розуміти соціальне навчання взагалі, а інкультурація – це реальний процес навчання у специфічній культурі [4]. Д. Matsumoto вважає, що соціалізація більше належить до процесу й механізмів, за допомогою яких люди пізнають соціальні та культурні норми, а інкультурація має відношення до продукту соціалізації, тобто суб'єктивних, базових, психологічних аспектів культури [12]. Незважаючи на наявність різних поглядів науковців щодо взаємозалежності процесів соціалізації та інкультурації, вони дотримуються загальної думки про те, що соціалізація характеризується більшою універсальністю, а інкультурація – більшою специфічністю. Утім у розвитку окремої особистості досягається специфічна для певної культури соціалізація та загальна інкультурація.

У контексті формування культурної компетентності учнів і вихованців викликають інтерес також наукові праці, присвячені двом таким поняттям – «етнічній соціалізації» та «культурній трансмісії». Так, під етнічною соціалізацією мається на увазі формування в учнів поведінки, специфічних поглядів щодо сприйняття навколишньої реальності, цінностей, притаманних певним етнічним групам, унаслідок чого молоді люди починають сприймати себе як членів цих груп. Зокрема, науковці вивчають механізми становлення «Я-концепції» та самосприйняття молодих людей, соціальні стереотипи, їх поведінку відносно представників свого та інших етносів, оцінювання членів певної культурної спільноти з боку інших людей. Культурна трансмісія включає в себе процеси соціалізації та інкультурації, являє собою сукупність механізмів, за допомогою яких певний етнос транслює своїм новим членам власні культурні особливості. Зрозуміло, що центральне місце серед цих механізмів посідає цілеспрямоване навчання учнів і молоді в умовах ЗЗСО [8, с.72]. Усі учасники освітнього процесу мають бути партнерами. ЗЗСО в умовах НУШ має залучати педагогічний колектив, громаду, родини до побудови індивідуальної освітньої траєкторії дитини. Така взаємодія та співробітництво на засадах гуманної педагогіки в ЗЗСО дозволяє налагодити комунікацію та

порозуміння між учасниками освітнього процесу, бути доброзичливими, дотримуватися рівності сторін, підтримувати один одного, досягти довіри у взаєминах, толерантності, позитивного ставлення, діалогу, урахуваючи право вибору та відповідальність кожного. Усі учасники взаємодії в умовах упровадження НУШ мають дотримуватися принципів визнання гідності та прав дитини, поважати особистість, урахувувати ідеї інклюзії, принципи соціального партнерства, які означають рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей.

Аналіз наукових праць дозволив також зробити висновок про відсутність універсального визначення поняття культурної компетентності, а також загальноприйнятої структури цього феномену. Так, на думку І. Родигіної, формування культурної компетентності особистості спрямовано на: оволодіння досягненнями культури; забезпечення розуміння інших людей, їх індивідуальності, усвідомлення їх відмінностей за національними, культурними, релігійними та іншими ознаками [7, с. 37].

О. Пометун вважає, що культурна компетентність учнів містить три компоненти: 1) ціннісний; 2) діяльнісний (технологічний); 3) процесуальний (особистісно-творчий). Перший із визначених складників культурної компетентності виявляється через здатність особистості аналізувати й адекватно оцінювати досягнення національної, загальноєвропейської та світової культури, орієнтуватися в культурному просторі, застосовувати методи самовиховання, зорієнтовані на опанування соціально значущих цінностей. Другий із компонентів передбачає спроможність особи до взаємодії з іншими людьми на основі розроблення та використання на практиці оптимальних стратегій культурної поведінки. Зміст третього з названих складників культурної компетентності особистості зводиться до знання мов, сформованості навичок грамотного мовлення, дотримання норм мовної культури, виявлення толерантності до представників інших етносів, поваги до їх культурних, релігійних традицій і звичаїв, здатності до конструктивної діяльності в умовах полікультурного соціуму. Підсумовуючи свої ідеї, О. Пометун відзначає, що сформованість культурної компетентності особистості забезпечує, з одного боку, її національну ідентифікацію як представника певного культурного шару, а з іншого – наявність у неї культури міжетнічних відносин [6, с. 71-72].

Нова українська школа засобами технологій партнерської взаємодії допомагає в реалізації розвитку особистості дитини, у формуванні її ціннісної сфери та ключових і предметних компетентностей. Таким чином, культурна компетентність передбачає розвиненість культури міжособистісних взаємин, оволодіння цінностями вітчизняної та загальносвітової культурної скарбниці, засвоєння дитиною принципів толерантності та плюралізму. Погоджуємось із висновками В. Болгаріної, що основними складниками культурної компетентності школярів є знання, які пов'язані з різними царинами взаємодії культури (з природою, суспільством, людиною, мистецтвом). Ці знання встановлюються в межах розвитку екології, соціології, антропології,

культурології тощо. Причому в процесі навчання важливо забезпечити: системне засвоєння їх учнями; уміння оцінювати явища культури, зокрема твори мистецтва, формувати власну позицію в їх оцінці; володіння методами інтелектуальної діяльності, творчості, логічного мислення, самоосвіти, методами адекватної самооцінки, здатністю толерантно ставитися до іншої людини та її переконань щодо світу культури [2, с. 27-28]. Культурну (комунікативну) компетентність особистості можна визначити як значущу інтегральну якість, яка дозволяє суб'єкту культури орієнтуватися в сучасному соціокультурному просторі. Ця якість поєднує в собі мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний і емоційний компоненти.

На думку С. Троянської, культурна компетентність – це інтегративна здатність особистості, що зумовлена її досвідом засвоєння культурного простору, рівнем навченості, вихованості й розвиненості та зорієнтована на використання культурних еталонів як критеріїв оцінки під час розв'язання проблем пізнавального, світоглядного, життєвого та професійного характеру. Структура культурної компетентності включає три компоненти: когнітивний, ціннісно-орієнтований і комунікативно-діяльнісний. Культурна компетентність як результат засвоєння культурного простору передбачає сформованість у людини не тільки здатності адекватно орієнтуватись у продуктах духовної та матеріальної культури, певних уявлень і ставлень до її еталонів і цінностей, які втілені в наукових, філософських ідеях і творах мистецтва, а також сталих форм поведінки, узгоджених із найкращими культурними зразками [9, с. 19-23].

Таким чином, культурна компетентність є інтегрованим новоутворенням особистості, яке дозволяє їй правильно трактувати роль культури в житті сучасної людини, адекватно орієнтуватися в її продуктах, а також узгоджувати свою поведінку з нормами й цінностями культури. До структури культурної компетентності доцільно включити когнітивний, емоційно-ціннісний і операційно-поведінковий компоненти. Перший із них забезпечує засвоєння особою системи знань культурознавчого характеру, усвідомлення нею основних тенденцій розвитку культури, необхідності системного опановування кращих зразків національної та світової культури, її збереження та подальшого розвитку, формування на основі цих знань умінь правильно вирішувати різні життєві проблеми соціального характеру. Другий (емоційно-ціннісний) компонент передбачає формування в особистості системи її власних цінностей, ставлень до різних аспектів культури, які забезпечують поважливе ставлення до різних об'єктів національної та світової культури, сформовані естетичні смаки, прагнення жити за законами краси. Третій (операційно-поведінковий) компонент виявляється через сформованість в особистості вмінь опановувати культурний простір, здійснювати культурно-творчу діяльність різних видів, взаємодіяти з культурними цінностями, вести боротьбу зі шкідливими відхиленнями в розвитку культури, здатності гнучко й адекватно реагувати на культурні зміни соціуму, сталих звичок дотримуватися норм культурної поведінки. Визначені компоненти культурної компетентності особистості

зумовлюють певні завдання освіти й виховної діяльності, що мають цілеспрямовано вирішуватися на інтегрованих уроках в умовах НУШ.

Таким чином, педагогіка партнерства, компетентнісний підхід, групові та індивідуальні форми роботи відповідають основним принципам Нової української школи щодо створення безпечного освітнього простору, формування культурної компетентності, налагодження ефективної взаємодії між учасниками освітнього процесу, забезпечення здобувачів освіти якісним педагогічним супроводом.

Література

1. Бех І.Д. Виховання особистості. У 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади: навч.-метод. видання. К.: Либідь, 2003. 344 с.

2. Болгаріна В. С. Культурологічний підхід до управління. Х.: Вид. група «Основа», 2006. 112 с.

3. Булгакова В. Г. Компетентнісний підхід в освіті: практичні підходи / В.Г. Булгакова // Підвищення ефективності та якості підготовки фахівців педагогічної спрямованості: зб. наук. пр. – Харків, 2005. – С. 23-28.

4. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/520/52062/new-school.pdf>

5. Мид М. Культура и мир детства [пер. с англ.]. М. : Наука, 1988. 429 с.

6. Пометун О.І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті / О. І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи. – К. : «К.І.С.», 2004. – С. 66-72.

7. Родигіна І. В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання / І.В. Родигіна. – Х. : Вид. група «Основа», 2005. – 96 с.

8. Ткачова Н. О. Аксіологічний підхід до організації педагогічного процесу в загальноосвітньому навчальному закладі : моногр. / Н. О.Ткачова. – Луганськ: Луганський нац. пед. університет ім. Т.Г. Шевченка; Х.: Видавництво «Каравела», 2006. – 300 с.

9. Троянская С. Л. Общекультурная компетентность: опыт определения и структурирования // Культурно-историческая психология. 2008. № 2. С. 19-23.

10. Шейко В. М. Культура, цивілізація, глобалізація (кін. ХІХ – поч. ХХІ ст.) : моногр. / В. М. Шейко. У 2 т. Т. 1. – Х. : Основа, 2001. – 520 с.

11. Herskovits M. J. Les bases de Panthropologie culturelle. Paris, 1967. P. 8-10.

12. Matsumoto D. Culture and psychology Pacific Grove (Cal.), 1996.

13. Melnyk Svetlana, Churkina Victoria HUMANISTIC CONCEPT OF STUDY OF PERSONALITY S. RUSSOY (LINDFORS) *Vzdelávanie a spoločnosť* /V. URL: <http://www.pulib.sk/web/pdf/web/viewer.html?file=/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova13/su bor/Zbornik.pdf>

14. Churkina V. H. Partnership of pedagogy as a ethics concept a new ukrainian school// Науковий огляд. 2019. Т.4. № 57. С. 169-175. URL: <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/1827>

Сучасна філософія партнерства в навчальних закладах

Євген Володимирович Пилипко

*Tempora mutantur et nos mutamur in illis.
Часи змінюються, і ми змінюємося разом із ними.*

Темпи розвитку сучасного інформаційно відкритого XXI століття радикально відрізняються від темпів розвитку першої та другої половини XX століття. Більше того, темпи розвитку свідомості суспільства та формування соціальних ідеалів наприкінці XX порівняно з першими двома десятиліттями XXI століття відрізняються так радикально, що покоління 90-х уже не завжди розуміє вектори розвитку поколінь 2000-х років.

Відповідно до сучасних ритмів змінюються й методи виховання та освіти в навчальних закладах. Реалізації принципів сучасної освіти присвячений новий «Державний стандарт базової середньої освіти» від 30 вересня 2020 р. № 898 [6].

Згідно з вимогами, передбаченими статтею 11 Закону України «Про повну загальну середню освіту», новий «Державний стандарт» є основою для розроблення типових, а також інших освітніх програм.

Але «Державний стандарт» є не тільки основою для розробки програм. У ньому закріплені такі положення, які вимагають трансформації світоглядних концепцій як вихованців, так і вихователів. І передусім зміни соціальної ролі вихователів у бік більш партнерських відносин, ніж авторитарних.

Сучасне розуміння поняття «партнерства» може межувати зі схожими, але водночас шкідливими в нашій сфері такими явищами, як панібратство та рівність як тотожність. Розглянемо, що ж таке здорове партнерство, і як не потрапити в пастку панібратства або «рівності» (у розумінні тотожності) на тлі сучасної практики співпраці «вчитель-учень» у навчальних закладах.

Сьогодні в наших реаліях є багато видів партнерських відносин: партнерство в бізнесі, партнерство в політиці, партнерство в юриспруденції, у спорті, партнерство в особистих співвідносинах. Усі ці види партнерства формують певне побутове уявлення про партнерство в освіті. Складається враження, що партнерство в освіті дещо схоже на означені види партнерських відносин. Але це хибне враження непідготовленої людини, сформоване на підставі формально логічної подоби загальної ознаки «партнерства». Насправді партнерство в системі освіти принципово відрізняється від означених видів партнерства.

Суттєва різниця між партнерством у системі освіти й указаних сфер людської діяльності полягає в тому, що в інших сферах розуміється партнерство між повнолітніми, відповідальними та правоздатними особами, а в нашій сфері партнерство має відбуватися між досвідченою, професійною, відповідальною особою та малолітніми або ж неповнолітніми особами, яким ще треба засвоїти, що таке права сторін, що таке обов'язки сторін, що таке особиста відповідальність перед товаришами, суспільством і законом. Тобто

засвоїти ті соціальні норми, які є фундаментальною базою за для партнерства в суспільстві, але не є очевидними для тих, хто тільки готується до складного суспільного життя. Для недорослих громадян. Для них та їх батьків.

Крім того, їм необхідно засвоїти правила партнерства й водночас готуватися до життя, що стрімко ускладнюється з кожним роком розвитку нашої цивілізації. І якщо раніше достатньо було дізнатися про традиції відносин свого суспільства, навіть не повністю всього соціуму, а лише свого соціального стану, то зараз замало знати образ поведінки свого оточення. Необхідно усвідомлювати всю складність життя сучасного громадянина та особи, яка живе в умовах широкого інформаційного простору XXI століття.

Таким чином, партнерство в освіті відрізняється від усіх відомих нам у побуті форм партнерства й ускладнюється тим, що партнерські відносини заздалегідь нерівноправні та неврівноважені. Ні в професіональному, ні в соціальному, ні в якісному, ні в кількісному відношенні. Будування партнерства в таких обставинах є надзвичайно складним завданням сучасної освіти.

Ускладнює партнерські відносини в освіті й те, що це не двосторонні відносини, як зазвичай розуміють обивателі, і навіть не трьохсторонні, а багатосторонні відносини. Зараз поясню, про що йдеться. За Законом «Про освіту», учасниками освітнього процесу є вчителі, учні та їх батьки, начебто наявні три сторони. Але на практиці часто буває так, що в матері є своя думка про процес освіти, а в батька – своя. До того ж можуть приєднатися дідусі, бабусі та інші родичі дитини, яка навчається протягом 11 років у школі. І в кожного буде свій погляд на партнерські відносини. І не кожен із них готовий розуміти, що партнерство передбачає певні домовленості та взаємні поступки задля загального блага. Успішне партнерство є цілою системою взаємно побудованих прав і обов'язків відповідальних сторін. Втручання кожного нового агента зі своїм особистим розумінням лише ускладнює процес побудови такої системи.

Тожу системі партнерства в освіті спостерігаємо багатосторонні взаємовідносини нерівноправних осіб. І не тільки осіб. Незримо між ними присутній обов'язковий до виконання «Державний стандарт середньої освіти», який вимагає в обмежені терміни оволодіння конкретними знаннями, уміннями, навичками, а тепер і компетенціями з боку вихованців. Тобто головним бенефіціарієм партнерських відносин в освіті має бути головний замовник – Держава. Замовник вимагає підготовки компетентної особистості в необхідних для суспільства об'ємах і високої якості.

Таким чином, окрім фізичних осіб – учасників навчально-виховного партнерства, є і головний юридичний учасник Держава. Побудова партнерських відносин із державою також є складовою партнерських відносин в освіті.

Ось чому партнерські відносини в освіті – набагато складніші партнерства у звичайному розумінні цього слова.

До того ж існує небезпека, що дехто з учасників партнерських відносин раптово не розрізнить партнерство та панібратство, або ж партнерство та

рівність. Але ще гірше, якщо дитиноцентричні батьки або сама дитина зрозуміють партнерство як прислужування дитині.

Виявити таке хибне ставлення вкрай важко, а переконати в хибності такого ставлення ще важче.

Якою ж є головна мета таких партнерських відносин? Що ж є запорукою успіху партнерських відносин в освітніх закладах? Яке істотне й розумне призначення партнерських відносин у складних реаліях нашого життя?

Відповімо на ці запитання поступово.

По-перше: головною метою партнерства є і буде виховання гідного характеру дитини. Характер дитини, її гідність, гармонійність, культура, добродійність, працездатність, соціальна значущість є незмінною та першочерговою метою виховання в закладах освіти. Вторинною стосовно цієї мети є освіта. Оскільки знання кожні 3-5 років удосконалюються та збільшуються, то вони відповідно постійно застарівають, тоді як добродійний характер завше є дефіцитним і затребуваний у нашому суспільстві.

По-друге: що є запорукою успіху партнерських відносин в освітніх закладах? Такою запорукою є розуміння, що вчитель є старший і досвідчений партнер у партнерських відносинах учитель-учень-батьки. Учитель є кваліфікованим і досвідченим професіоналом навчання та виховання. Тому його позиція має бути вирішальною.

По-третє: головним прикладом партнерства є характер учителя, його моральний та культурний рівень. Учитель як партнер завжди постає взірцем поведінки для учня і батьків. Тому сьогодні, коли занепадає масова культура, учителю вкрай важливо зберігати в собі еталони культури й моралі на передовій культурної війни за нове покоління.

По-четверте: істотне й розумне призначення партнерських відносин у складних реаліях нашого життя є підготовкою дитини до соціальної норми поведінки та норми громадянських стосунків із суспільством і державою як апаратом управління. Тобто призначення партнерських відносин – це не побудова особливих оранжерейних, тепличних умов для зберігання дитини від травмонебезпечного світу. Ні, навпаки. Сутністю партнерських відносин у світлі Держстандарту «Нової української школи» є підготовка дитини до реального життя. Підготовка компетентної, морально зрілої, психологічно усталеної, соціально відповідальної особи. Особи, яка зможе реалізувати цивілізаційну та необхідну трансформацію нашого майбутнього суспільства. Особи, яка здатна розвивати й удосконалювати нашу державу на гідному рівні сучасного цивілізаційного стандарту.

І хоча сучасна благородна мета освітянського партнерства в цілому нібито зрозуміла всім, але не зрозуміло, чому система освітянського виховання сьогодні така малоефективна? Чому процес виховання ускладнюється час від часу, чому з кожним роком усе важче спілкуватись учителям із батьками та з дітьми?

Справа в тому, що наші партнерські відносини не будуються в чистому полі, чи в умовах інформаційно стерильного середовища. Більше того,

освітнянська система працює в умовах інформаційного бруду та сміття через надзвичайно потужну діяльність мас-медіа.

Наші діти і батьки, та й самі вчителі постійно знаходяться під тиском і впливом мас-медіа завдяки інформатизації суспільства. Це вплив маніпуляторів надзвичайно високої кваліфікації та професіоналізму.

Інакше кажучи, у сучасних партнерських реаліях між учителями-батьками-дітьми незримо присутній четвертий фактор. Фактор пропаганди мас-медіа. І саме в умовах гібридної війни впливу мас-медіа на свідомість суспільства нам, учителям, припадає вести боротьбу за гідну свідомість і добродійний характер молодих громадян нашої країни.

Фактор мас-медіа – це фактор ускладнення освітнього процесу.

Мас-медіа починають боротьбу за думки малих громадян ще до того, як вони потрапляють у систему молодшої та середньої школи. Ще до того, як у боротьбу вступили вчителі, ще до початку формування партнерських стосунків.

Як це відбувається? Розглянемо на конкретних прикладах.

У віці до 7 років формується база характеру майбутньої свідомості дитини. Головні поняття про Мужність і Жіночість, Добро і Лихо, Любов і Ненависть, Людяність і Звірство, Правду та Кривду, Сміливість і Боягузтво.

Діти починають визнавати нереальність анімаційних фільмів/мультфільмів близько 7 років. До семи років діти зазвичай ще не здатні розрізняти адекватно фантазію та реальність у медіа.

До дев'яти років (приблизно) діти мало здатні поставити себе на місце іншого, тобто, дітям цього віку мало притаманне співчуття як атрибут людяності [4]. Діти до дев'яти років також часто мають менш розвинений самоконтроль, ніж діти старшого віку. Це означає, що вони можуть легше піддаватися спокусі наслідувати поведінку, яку бачать у медіапродукції. З одного боку, мас-медіа нав'язують товари для цільової аудиторії до 9 років, а з іншого, для аудиторії молодих батьків пропагують дитиноцентризм, вседозволеність і недоторканість дитини. І як наслідок: капризні або істеричні вимоги дитини на покупку бажаних іграшок, продуктів харчування, споживання швидко задовольняються.

Нажаль, якщо приходить така суміш капризної дитини й дитиноцентрованих батьків у навчальний заклад, то вони розглядають педагогічний колектив як обслугу, яка повинна задовольняти будь-які хитання інтересів дитини і батьків. І дорослим, але молодим батькам це здається нормою. Молоді батьки під впливом мас-медійних сил навіть не розуміють, що їхній соціальний борг – виховувати суспільно свідому дитину, здатну будувати краще суспільство, а не бути довічним капризним споживачем товарів і послуг.

Сьогодні домінують хибні уявлення про систему освіти й освіту в цілому, що освіта є послугою. Відповідно до цього працівники освіти сприймаються батьками як обслуга, яка повинна швидше задовольняти вимоги споживача.

Але освіта, за сутністю внутрішніх відносин, завжди була, є і буде продуктом духовно-інтелектуальної творчої діяльності [5]. Як література, зображувальне мистецтво, музика, хореографія. Не дивно, що серед дев'яти

грецьких муз (із грецької – мислячі) дві музи, Кліо і Уранія, є заступницями історії та астрономії – сучасних освітянських дисциплін.

Отже, освіта – продукт духовної творчості, а засвоєння такого продукту цілком залежить від бажання, потреби, можливості учнів.

У віці близько 8-9 років діти набувають розуміння штучної природи всіх медіапродуктів. Вони здатні відрізнити фантастику від реальності [3], відокремити актора та його героя. Але їм ще притаманна самоідентифікація (гра) з уявним перевтіленням у медійних героїв. Так мас-медіа формують ринок товарів-атрибутів, притаманних героям екранів: одяг героїв або ж із героями, речі, символічні зображення на товарах, на філіжанках, черевиках, шкарпетках тощо.

Із 10-11 років діти починають розуміти, що люди належать до певних соціальних груп і що ці групи відрізняються між собою. Бувають успішні й «лузери», багатії та жебраки, впливові, популярні, підкорені та невідомі. Діти стають здатними зрозуміти поведінку інших людей з погляду їхнього соціального походження. З цього віку вони все частіше використовують фільми й телевізійні програми, відеоблоги, соціальні мережі.

А вже з 12 років для дітей характерні розвиток розуміння гумору й абстрактне мислення, але бракує емоційного розвитку (самоконтроль) і критичності. Дитина бажає стати соціально вагомою, але ще не є зрілою для суспільства. Тож мас-медіа маніпулюють на цьому бажанні, розповсюджуючи думку про істотність таких соціальних атрибутів, як модний одяг, телефон, престижний відпочинок.

Брак досвіду (орієнтирів для розуміння) деяких тем у цьому віці призводить до формування поверхових суджень. Особливо це стосується категоричних уявлень про брак, соціальні цінності, сенс життя, добро і зло.

Тут підлітки починають споживати інформацію з кола свого оточення або з популярних засобів масової інформації, але тільки не в спеціалістів.

Засоби мас-медіа використовують вікову категорію від 12 до 16 років для поширення образу успішної людини, яка з шиком відпочиває, зловживаючи психоактивними речовинами, але веде водночас спортивний спосіб життя та руйнує соціальні традиції. Типовий образ бунтаря, саме такий образ і відповідає перехідному періоду 12-14 років, коли природний розвиток свідомості так і підштовхує на соціальний протест.

З 16 років неповнолітнім притаманна ідеалізація кумирів [4]. Підлітки схильні ідентифікувати себе з реалістичними героями. Пізній дитячий та підлітковий вік – період, коли діти часто ідеалізують психологічні та соціальні характеристики медійних героїв або зображуваних у медіа діячів, створюють собі кумирів. Тут стикаються моральний розвиток майбутнього повнолітнього громадянина і кримінальні проблеми суспільства. Так діти реалізують власне ставлення до соціального добра і зла, уже сформоване на тлі впливу батьків, оточення та мас-медіа. Перебуваючи в пошуку нової ідентичності, підлітки спеціально шукають у медіа інформацію та ідеї, які можна для цього використати.

Для такої цільової аудиторії засоби медіа пропонують дітям численні приклади кримінальної поведінки, і добре відомо, що молодь, особливо хлопчики, можуть ідентифікувати себе з кримінальними медійними героями. Дослідження свідчать, що кримінальна поведінка серед молоді сягає піку в роки дорослішання, а потім іде на спад. Це стосується таких злочинів і порушень правопорядку, як вандалізм, крадіжки в магазинах, бійки. Ризикована хуліганська поведінка має ореол привабливості для молоді, адже юнаки часто відчують, що їм майже немає що втрачати, на відміну від дорослих.

З 18 років і в подальшому житті людина в цілому реалізує свій сценарій життя, який був сформований під впливом оточення, батьків, мас-медіа та закладів навчання.

Що ж повинна робити система партнерства освіти й партнерства в реаліях зростаючого впливу медійних сил? Як спрямувати партнерство в наших закладах і освіту в цілому до позитивного розвитку наступних поколінь? Як зберігати в соціумі конструктивні традиції?

Найбільш перспективними є ширення та розповсюдження новацій у сфері медійного світу [2].

По-перше – широка популяризація медіаосвіти в закладах навчання та виховання серед учасників освітнього процесу засобами медіа.

По-друге – роз'яснення засобів маніпуляції, прийомів впливу на дітей із боку медіагруп, використовуючи соціальні мережі.

По-третє – популяризація освіти батьків, підвищення їх батьківської кваліфікації в обсязі медіаграмотності.

По-четверте – розвивати медіаіmunітет і медіаобізнаність населення.

По-п'яте – розвивати вміння та навички критичного мислення, розуміння причинно-наслідкових зв'язків, здатності проводити історичні паралелі, робити філософський аналіз і синтез.

Але всі ці заходи лише вторинні щодо головної мети.

Найголовніша мета медіаосвіти – це формування конструктивного цілісного світогляду сучасної людини. Людини з гармонійною науковою та духовною освітою. Людини, яка відмовляється від егоцентризму заради гармонійного розвитку суспільства. Людини нового віку, яка спрямована на служіння людству заради розвитку загальнолюдських цінностей.

Таким чином, філософія партнерства в системі сучасних навчальних закладів має складатися з розуміння об'єктивних базових принципів.

1. Головною метою сучасного виховання на тлі партнерства є підготовка компетентної морально зрілої, психологічно усталеної, соціально відповідальної особи.

2. Партнерство в освіті суттєво відрізняється від інших видів партнерства, і значно неврівноважене сторонами-учасниками.

3. Має за мету виховання гідного характеру компетентного громадянина, ґрунтуватися на партнерстві старшого досвідченого партнера з молодшими некваліфікованими партнерами, за умови взірцевої поведінки з боку старших і поваги з боку молодших.

4. Реалізується в умовах небувалого інформаційного тиску мас-медіа та соціальних мереж.

5. Сучасне партнерство має враховувати необхідність медіаграмотності в сучасних навчальних закладах, яка цілком пов'язана з формуванням і вихованням конструктивного світогляду всебічно розвиненої людини, яка спрямована на побудову як гармонійного українського суспільства, так і цивілізації в цілому.

Література

1. Медіаосвіта (медіаграмотність) як навчальна дисципліна. Теорія медіаосвіти як засіб формування «критичного мислення». Роль медіа у формуванні сучасної картини світу: <https://studfiles.net/preview/1623494/>

2. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція): <https://ms.detector.media/>

3. Лапланш Ж., Понталіс Ж.-Б. Словарь по психоанализу. М.: МГУ, 1996. 623 с.

4. Український енциклопедичний кінословник. Т. 1. Основні терміни та поняття / уклад.: С.Д. Безклубенко; О.Г. Рутковський; Київ. нац. ун-т культури і мистец., Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України. – Вінниця: КНУКІМ, 2006. – 500 с.

5. Публіцистика. Масова комунікація: медіаенциклопедія / за загальною редакцією В. Іванова. – К.: АУП, ЦВП, 2007. – 778 с.

6. «Державний стандарт базової середньої освіти» від 30 вересня 2020 р. № 898: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>

Кластерний підхід як основа мережевого партнерства у системі професійного розвитку педагогів

Любов Денисівна Покроєва

Актуальність. Відповідно до III та IV цілей сталого розвитку (III мета — міцне здоров'я і благополуччя; IV мета — якісна освіта), зважаючи на аксіологічні імперативи сучасної державної політики в галузі освіти, що визначені в Законах України, до основних напрямів підвищення якості системи освіти на період 2021–2030 років віднесено: упровадження в національний освітній простір основних ідей освіти на засадах ціннісного та компетентнісного підходів; створення безпечного для життя і здоров'я учнів середовища; трансформацію системи управління освітою.

Означені завдання через їхню складність, багатовекторність і комплексність можливо розв'язати лише за умов консолідації зусиль та партнерства всіх зацікавлених інституцій/стейкхолдерів.

Оптимальною стратегією забезпечення ефективного партнерства між усіма зацікавленими сторонами є створення освітніх технопарків. Згідно із Законом України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технопарків» *технопарк* визначається як об'єднання на основі договору про спільну діяльність зацікавлених юридичних і фізичних осіб, створене для виконання інноваційних проєктів у різних галузях суспільно-економічної діяльності.

Ефективним механізмом, здатним забезпечити нові потреби педагогів, розширити поле реалізації їхнього потенціалу, забезпечити багатовекторну спрямованість професійної самореалізації педагогічних працівників, є *освітній кластер*, тобто мережевий освітній комплекс, що сприяє підвищенню кваліфікації як неперервного процесу. На думку багатьох дослідників, компоненти освітнього кластеру об'єднані за галузевою ознакою та партнерськими стосунками, що будуються в контексті професійного становлення та розвитку педагогів. В умовах децентралізації все більше значення в освіті набувають процеси взаємодії незалежних суб'єктів, кожен із яких частково, але цілеспрямовано налаштований на підтримку продуктивних взаємозв'язків і створення відповідних умов для активної співпраці та успішного професійного розвитку педагогів, залучається до групової дії щодо встановлення, розвитку й успішної підтримки взаємозв'язків у контексті професійної діяльності педагогічних працівників.

Мета статті – висвітлити діяльність Харківської академії неперервної освіти в налагодженні партнерської взаємодії між суб'єктами освітнього кластеру Харківського регіону в процесі розбудови регіонального освітнього технопарку.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, модель першого Національного освітнього технопарку побудована на синергії 4-х базових компонентів:

1. Виховання інтелектуальної еліти нації.
2. Реалізація компетентнісної освіти й освіти, заснованої на традиційних і новітніх демократичних і національних цінностях.
3. Створення безпечного для життя і здоров'я освітнього середовища.
4. Трансформація управління освітою [7].

Наказом МОН України від 29 червня 2021 р. № 734 експеримент всеукраїнського рівня з реалізації завдань щодо створення й упровадження моделі національного освітнього технопарку розпочато в Харківській області. Зазначене й обумовило необхідність створення та реалізації регіонального проєкту підвищення якості освіти «Освітній технопарк Харківщини – 2030».

Учасники Проєкту: Департамент науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації, Департамент освіти Харківської міської ради, Науково-дослідний інститут експериментальної дидактики Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, Комунальний вищий навчальний заклад «Харківська академія неперервної освіти», Державна установа «Інститут охорони здоров'я дітей та підлітків Національної академії медичних наук України», Творчий колектив науково-педагогічного проєкту

«Інтелект України», заклади дошкільної, загальної середньої освіти, вищої освіти, позашкільної освіти, менеджери освіти, науковці, методисти, батьківська спільнота, роботодавці бізнесу, представники громадських об'єднань і організацій, територіальні громади Харківщини.

Поняття «кластер» перекладається з англійської як «група», «пучок», «скупчення». Це поняття вперше було використано американським економістом, професором Гарвардської школи бізнесу Майклом Портером, який характеризував кластер як «концентровані за географічною ознакою групи взаємопов'язаних компаній, спеціалізованих постачальників послуг, фірм у відповідних галузях, а також пов'язаних із їх діяльністю організацій» [8]. Кластер розглядався ним як група близьких, споріднених, об'єднаних між собою компонентів: підприємств, організацій, комп'ютерів, навіть зірок або галактик, що передбачає спільні дії в певній сфері, доповнення один до одного учасників процесу. Висвітленню гносеологічних аспектів понятійних категорій термінів «кластер», «кластерне управління», «кластерний підхід», «регіональний кластер», «промисловий кластер», «регіональний промисловий кластер» тощо присвячена значна кількість робіт вітчизняних і зарубіжних учених.

Окремо можна виділити поняття «освітній кластер». Багато дослідників трактують його як систему взаємопов'язаних суб'єктів освітньої сфери, які об'єднані за галузевою ознакою і партнерськими стосунками, що будуються в контексті професійного становлення та розвитку педагогів.

Отже, у широкому розумінні кластерний підхід в освіті можна обґрунтувати як взаємодію та саморозвиток суб'єктів кластеру, що здійснюється на основі соціального партнерства, яке підсилює конкретні переваги окремих учасників кластеру в цілому. Кластер у цьому разі стає інструментом партнерської взаємодії освітніх установ. В освітньому кластері створюються умови для неперервної професійної освіти педагогів і задоволення їх персональних професійних потреб. З'являється можливість взаємообміну ресурсами, ідеями, інформацією, налагодження ефективних комунікацій. Суб'єкти, які формують кластер, будують взаємодію на принципах партнерства.

Такий освітній кластер створює середовище, у якому питання професійного розвитку відповідає запитам педагогів як основних замовників освітніх послуг. Його функціонування спрямоване на формування єдиного соціокультурного й освітнього простору в регіоні та перетворює освітню систему в розвиваючу сферу, що здатна забезпечити збалансований розвиток освіти з урахуванням потенціалу регіонального рівня [8].

Саме кластерний підхід (об'єднання зусиль зазначених стейкхолдерів) у реалізації цього проекту потребує організації професійного розвитку педагогів, що покладено в основу регіонального освітнього проекту «Освітній технопарк Харківщини – 2030».

Під час підготовки до реалізації проекту ми визначили нові актуальні фактори, що обумовлюють необхідність змін в організації процесу підвищення

кваліфікації педагогів. Перш за все, звертаємо увагу на зростання у XXI ст. ролі здатності особистості до освіти впродовж життя та недостатній рівень сформованості уміння вчитися як ключової компетентності.

Компетентність «*уміння вчитися*», зважаючи на її значущість для досягнення людиною життєвого успіху, презентована в усіх номенклатурах ключових компетентностей, затверджених нормативними документами ЮНЕСКО, Європейським парламентом і Радою Європи.

Уміння вчитися впродовж життя, відповідно до Концептуальних засад реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», включає в себе: здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових умінь і навичок, організація навчального процесу (власного і колективного), зокрема через ефективне керування ресурсами та інформаційними потоками, уміння визначати навчальні цілі та способи їх досягнення, вибудовувати свою освітньо-професійну траєкторію, оцінювати власні результати навчання, навчатися впродовж життя. Спільними для всіх компетентностей є вміння читати і розуміти прочитане, критичне мислення, уміння висловлювати свою думку, логічно й послідовно обґрунтовувати її.

В епоху промислових революцій, соціальних і екологічних катаклізмів освіта як синергетична цілісність, згідно з принципом діалектичної єдності системи та середовища, має набути якісно нових характеристик, що відповідають загальносвітовим трендам розвитку цивілізації. Унаслідок цього актуалізуються такі явища, як *фундаменталізація освіти*, набуття нею *випереджального та міждисциплінарного характеру*, перехід від моделі підтримувального навчання до *технології інноваційного навчання, інтеграція природничо-наукових і гуманітарних знань*.

Загальною необхідністю є *цифровізація освітнього процесу* та застосування когнітивних освітніх технологій у закладах загальної середньої освіти.

Водночас *системного осучаснення вимагають методи, форми та засоби організації освітнього процесу*. Про це, зокрема, свідчать і результати міжнародного дослідження якості шкільної освіти PISA-2018, у якому 36% українських підлітків не досягли базового рівня сформованості математичної компетентності та 26,4% – природничо-наукової.

На підставі зазначеного аналізу метою проекту визначено підвищення якості освіти в закладах загальної середньої освіти Харківщини відповідно до цивілізаційних і національних викликів, що постали перед системою освіти України в сучасний період, на засадах ефективного партнерства різних стейкхолдерів, в умовах створення Національного освітнього технопарку (НОТ).

У межах завдань Національного освітнього технопарку в регіоні необхідно створити освітні ХАБи, організувати їх активну діяльність за кожним вектором, спрямовану на реалізацію певних завдань. Відповідно до Глосарія креативних індустрій, *креативний ХАБ* – це творчий центр, який надає простір і забезпечує умови для творчої роботи; спосіб організації роботи, в основі якого

лежить динамічне поєднання різноманітних талантів, дисциплін і навичок для посилення інноваційного потенціалу певного проєкту [1].

Спільні завдання в межах кластеру:

- розбудова відкритого партнерства стейкхолдерів на шляху модернізації освітньої сфери;
- залучення до роботи з національно-патріотичного виховання дітей та молоді учасників ООС, бойових дій, військовослужбовців, представників громадських організацій, волонтерів;
- підтримка волонтерських проєктів, сприяння іншій діяльності та самоорганізації старшокласників, спрямованих на заохочення до участі в благодійних соціальних, інтелектуальних і творчих ініціативах і проєктах;
- створення Діалогових платформ дієвого соціального партнерства (педагоги, батьки, громадськість, самоврядування, влада);
- підготовка майбутніх учителів до впровадження мети і завдань STEM-освіти в закладах загальної середньої освіти;
- формування у процесі підготовки й підвищення кваліфікації вчителів розуміння та відповідних компетентностей щодо впровадження мети і завдань STEM-освіти в закладах загальної середньої освіти;
- забезпечення практичної спрямованості навчання, формування інженерних навичок (інжиніринг) в учнів базової школи;
- оснащення закладів вищої педагогічної та післядипломної педагогічної освіти сучасним обладнанням для реалізації концепції STEM-освіти;
- підготовка студентів – майбутніх учителів, підвищення кваліфікації вчителів початкових класів, учителів інформатики, математики, фізики, хімії та біології з питань використання цифрових технологій в освітньому процесі.

Орієнтуючись на те, що процес підвищення кваліфікації з позицій сучасних вимог до професійної компетентності педагога має спрямовуватися на неперервний саморозвиток педагога, Академією були запропоновані інноваційні форми підвищення кваліфікації в контексті неперервного професійного розвитку педагогічних працівників на основі партнерства та продуктивної взаємодії ЦПРПП міст, районів, ТГ, які здійснюють методичний супровід і надають методичну підтримку закладам освіти в регіоні, а саме кластерний підхід до професійного розвитку педагогів. Його реалізація передбачає:

- неперервність процесу підвищення кваліфікації педагогів, диверсифікацію форм навчання, підвищення мотивації педагогічних працівників до саморозвитку та самоосвіти;
- інтеграцію зусиль ЦПРПО Харківської академії неперервної освіти, методичних служб Академії з ЦПРПП міст, районів, ТГ, закладів освіти, з іншими соціальними партнерами (ЗВО, громадськими

організаціями, різними суб'єктами економічної діяльності) для посилення практико-орієнтованої спрямованості освітнього процесу;

- визначення пріоритетних форм розвитку освітнього кластеру, обґрунтування перспектив співпраці в інтегрованому освітньому секторі;
- модернізацію освітніх програм професійного розвитку педагогів, реалізацію принципу адаптованості та індивідуалізації процесу навчання з використанням нових освітніх технологій.

Таким чином, кластерний підхід у налагодженні системи неперервного професійного розвитку педагогів Харківської області дозволив побудувати стосунки між суб'єктами освітнього кластеру в дусі партнерської взаємодії та забезпечити конструктивний і ефективний діалог між усіма його учасниками, розширив взаємозв'язки й дозволив своєчасно реагувати на освітні потреби педагогів у контексті їх професійного зростання.

Процес підвищення кваліфікації педагогів закладів освіти в Академії на сьогодні побудовано як єдину систему структурних складових у їх взаємозв'язку й постійному розвитку, з можливістю корекції цілей та завдань відповідно до професійних потреб і очікувань слухачів кожної групи. Реалізація навчання спрямована на розв'язання таких завдань:

- розробка та впровадження в практику підвищення кваліфікації педагогічних працівників індивідуалізованих програм професійного розвитку;
- організація дистанційного, а також онлайн навчання, що надає більш широкі можливості для прояву самостійності та самоврядування, орієнтує навчальний процес не на знання взагалі, а на розв'язання значущої для слухача проблеми, будується на партнерських стосунках суб'єктів навчання;
- добір методів і прийомів взаємодії між слухачем і викладачем, що сприяють ефективній роботі викладача в досягненні цілей навчання;
- встановлення рівноправних міжособистісних стосунків суб'єктів освітнього процесу (*суб'єкт-суб'єктної взаємодії*), усвідомлене самоврядування процесом навчання, рефлексивна діяльність слухачів, підтримка їх освітньої ініціативи;
- відстеження результативності навчання слухачів усіх категорій у ході підвищення кваліфікації.

Ефективними формами взаємодії методичних служб Академії, ЦПРПП і методичних служб міст, районів, ТГ і закладів освіти Харкова та Харківської області стали *педагогічні школи цільового навчання*: Школа молодого вчителя географії, Школа педагога-новатора, Школа керівника опорного закладу загальної середньої освіти, Школа новопризначеного директора закладу загальної середньої освіти, які мають тематичну спрямованість і пролонговані в часі. Ефективними формами співпраці є *мобільні творчі колективи (МТК)*,

майстер-класи, тренінги, що організуються та проводяться для вчителів із певних предметів для вирішення актуальних у контексті побудови Нової української школи професійних завдань, *Інтернет-спільноти* вчителів різних предметів.

Центр моніторингу якості освіти здійснює організаційно-методичне супроводження загальнодержавних і міжнародних досліджень, зокрема PISA; організовує та проводить регіональні дослідження, узагальнює матеріали за підсумками їх проведення, пропонує способи вдосконалення регіональної моделі моніторингу якості освіти. Узагальнені результати роботи методичних структур Академії, рекомендації пропонуються ЦПРПП міст, районів, ТГ, методичним структурам закладів освіти в електронному та друкованому вигляді.

Висновки. Партнерська взаємодія між суб'єктами освітнього кластеру в системі неперервного професійного розвитку педагогів потребує подальшого стратегічного оновлення, над чим і працюватиме колектив Академії, а саме:

- розширення простору учасників освітнього кластеру в системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників і створення системи кластерно-мережевої взаємодії закладів освіти, що реалізують свою діяльність в напрямі додаткової професійної світи педагогів;
- модернізація системи підвищення кваліфікації педагогів і розробки нових освітніх програм у напрямі їх максимальної індивідуалізації;
- оновлення структури, змісту, технологій і форм реалізації освітніх програм, що пропонуються педагогам з урахуванням їх уподобань, професійних потреб, запитів і рівня складності програмного забезпечення;
- формування атмосфери довіри та взаємодопомоги, яка є наслідком тих взаємних переваг, що мають заклади освіти, розташовані в одному територіальному секторі.

Література

1. Глосарій креативних індустрій. – Режим доступу: <https://uccs.org.ua/hlosarij-kreatyvnykh-industrij/>
2. Іванченко Г. В. Розробка кластерної моделі розвитку регіону: методологічний підхід [Електронний ресурс] / Г. В. Іванченко // Ефективна економіка. – 2013. – № 5. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2049>. 4
3. Кластер як модель соціально-економічного розвитку [Електронний ресурс] // Асоціація «Поділля Перший». – Режим доступу: http://www.ppngo.org/sub_page.php?menu=2&id=52&pid=13
4. Королюк Ю. Г. Кластерний підхід як складова регіонального управління [Ел. ресурс] / Ю. Г. Королюк // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2010. – № 3. – Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=110>

5. Королук Ю. Г. Міжрегіональна взаємодія у контексті регулювання соціально-економічним розвитком регіону: системний підхід / Ю. Г. Королук // Статистика України. – 2009. – № 2. – С. 102-107.

6. Князевич А.О. Кластерний підхід до створення інноваційної інфраструктури країни / А. О. Князевич, І. Г. Брітченко // Науковий вісник Мукачівського державного університету, 2015.

7. Національний технопарк з підвищення якості освіти: трансформація системи, розбудова НУШ, якість і доступність [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/nacionalnij-tehnopark>

8. Портер М. Конкуренція. М.: Вільямс, 2005. 608 с.

Практика взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків у контексті розбудови Нової української школи

Лариса Володимирівна Сєрих

Глобалізаційні виклики й соціально-економічні, політичні, інноваційні освітні трансформації в житті України, концептуальні засади та практичне впровадження ідей Нової української школи, декларування в сучасному суспільстві ідей полікультуралізму, міжетнічної толерантності актуалізують потребу в громадянах із розвинутими загальнокультурними цінностями. Доцільність і важливість практики взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти в естетичному вихованні підлітків зумовлюють переосмислення ролі цінностей нової української школи, які уможливають виховання розвинутої особистості.

Означена мета стає досяжною за умови пріоритету осмисленого, мотивованого естетичного середовища, створення методології, системи, методики й технології взаємодії ЗЗСО та ЗПО в естетичному вихованні підлітків. Серед основних аспектів, які ми проаналізували:

- вирішення в педагогіці проблеми розвитку особистості неможливе без використання наукових уявлень про розвиток природних характеристик людини, про які зазначали І. Бех, Л. Виготський, О. Леонтєв, П. М'ясоїд, С. Рубінштейн та інші психологи;
- вивчення проблеми естетичного виховання та творчого розвитку дитини, яка простежуються впродовж усієї генези цивілізації, до різних аспектів якої зверталися видатні вчені Г. Гегель, Д. Дьюї, Я. Коменський, І. Песталоцці, а також вітчизняні просвітителі-педагоги минулого П. Могила, Ф. Прокопович, Г. Сковорода, О. Духнович, К. Ушинський, Х. Алчевська, Г. Ващенко, І. Огієнко, С. Русова, А. Макаренко, В. Сухомлинський, композитори М. Лисенко, О. Кошиць та інші;

- розв'язання важливих питань формування у школярів естетичного ставлення до дійсності, ідеї соціально-культурної обумовленості розвитку і становлення особистості окреслювали: філософи В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кудін; психологи Б. Ананьєв, І. Бех, Л. Божович, Л. Виготський, І. Кон, Г. Костюк, О. Леонтєв, В. Моляко; педагоги Н. Ветлугіна, Л. Дмитрієва, Д. Кабалевський, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька та інші;
- упровадження найбільш придатної навчально-виховної технології, яка забезпечує естетичне виховання підлітків, технології інтегрованої мистецької освіти, яка знайшла своє поширення в дослідженнях О. Комаровської, О. Лобової, Л. Масол, Н. Миропольської, В. Орлова, Г. Шевченко та інших;
- аналіз постулатів Нової української школи, визначення питань доцільності, паритетності, значущості взаємодії, співпраці, толерантності, навичок співпрацювати в команді, що розроблені авторським колективом на чолі з Л. Гриневич;
- з'ясування питань сутності й нормативно-методичних основ організації освітньо-виховної взаємодії з естетичного виховання підлітків у закладах ЗЗСО;
- і наостанку, розвиток ідей, нового змісту та напрямів виховання особистості в закладах позашкільної освіти, що висвітлено в провідних темах досліджень українських педагогів В. Вербицького, Л. Ковбасенко, О. Литовченко, Г. Пустовіта, Т. Сущенко, Л. Тихенко та ін.

Дослідно-експериментальна робота виконувалася в закладах Сумської області: ЗОШ І-ІІІ ст. № 9, №17 м. Суми; ЗОШ І-ІІІ ст. № 6 м. Лебедин, Капустинської ЗОШ І-ІІІ ст. Липоводолинської районної ради, Михайлівської ЗОШ І-ІІІ ст. Лебединської районної ради, ПДЮ (палац дітей та юнацтва) м. Суми, Путивльський районний Будинок школяра. До експерименту долучені навчальні заклади Тернопільщини (Тернопільський обласний еколого-натуралістичний центр), Харківщини, Київщини, Рівненщини. На різних етапах дослідження до експерименту залучено близько 2000 респондентів: 1818 учнів (1200 підлітків, 618 вихованців позашкільних навчальних закладів, 631 учень загальноосвітніх навчальних закладів), 182 дорослих (учителі, класні керівники, педагоги організатори, заступники директорів з навчальної, методичної, виховної роботи закладів загальної середньої освіти, керівники гуртків, методисти, заввідділами закладів позашкільної освіти, психологи, соціальні педагоги, батьки вихованців).

Опрацювання філософської, психолого-педагогічної, методичної літератури дало змогу визначити поняття *«взаємодія ЗЗСО та ЗПО в естетичному вихованні підлітків»* – динамічна педагогічна дія, процес, співпраця, спрямована на досягнення поставленої мети, у якій передбачається прямо або опосередковано залучення до навчально-виховного процесу вчителів, керівників гуртків, психологів, заступників директорів із виховної

роботи, батьків, педагогів-організаторів, учнів, вихованців, групи як сукупного суб'єкта, що відрізняється за складом, характером виконуваної діяльності (учнівські колективи, педагогічний колектив, батьківський комітет, єдиний шкільний колектив, єдиний педагогічний колектив позашкільного навчального закладу, єдиний колектив вихованців позашкільного навчального закладу тощо); складний взаємозв'язок суспільних явищ – системи загальної середньої та позашкільної освіти, суспільства, соціального замовлення тощо.

Розглянувши складові взаємодії на чотирьох рівнях, ми вибудували концепцію дослідження, яка уможливила ефективне естетичне виховання школярів, дозволила намітити нові шляхи, форми, методи, засоби естетичного виховання підлітків. Зазначаємо, що мегарівень і макрорівень є пасивними факторами взаємодії загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів, а мезорівень і мікрорівень – активними факторами взаємодії, і ми безпосередньо й помірковано можемо впливати на них.

Розроблено й упроваджено технологію та методику взаємодії закладів загальної середньої та позашкільної освіти, що забезпечило ефективне естетичне виховання підлітків.

Роль керівника закладу загальної середньої освіти у налагодженні партнерської взаємодії в педагогічному колективі

Марина Євгенівна Смирнова

Практична діяльність керівника закладу загальної середньої освіти в умовах її реформування та створення нової української школи складна й досить напружена. Директору та заступнику директора треба організувати освітній процес, будувати внутрішню систему професійного розвитку педагогів, підтримувати постійну взаємодію з усіма педагогами закладу, контролювати виконання навчальних програм, стежити за якістю викладання та навчання з усіх предметів, налагоджувати й підтримувати партнерські зв'язки з усіма структурами та стейкхолдерами, причетними до освітньої діяльності закладу. Саме керівник налагоджує ефективну комунікацію з різними організаціями, що надають методичну підтримку педагогічним працівникам школи. Його лідерський вплив, професійна компетентність і емпатична підтримка колег учителів є важливими складовими успішної роботи закладу.

На сучасному етапі керівник ЗЗСО сміливо намагається відійти від стереотипів, що склались у практиці управлінської діяльності, та стати сучасним керівником, який позитивно налаштований на зміни, здатний прийняти на себе ролі фасилітатора, коуча, модератора й у дусі партнерської взаємодії будувати стосунки в педагогічному колективі, сповідуючи принцип «перший серед рівних» (*primus inter pares*). Уміння керівника організувати співпрацю в колективі, налагодити ефективну комунікацію стає найбільш

затребуваною професійною характеристикою. На думку Є. Хрикова, «управління навчальним закладом» – це управління насамперед людьми і стосунками між ними» [4, с. 43].

Сьогодні в управлінні замість філософії «впливу» утверджується філософія «взаємодії», «співробітництва», «рефлексивного управління». Управління стає особистісно орієнтованою діяльністю. Тому керівнику необхідні особливі знання та вміння для ефективного керівництва. Сучасний менеджмент представляє собою «специфічний вид управлінської діяльності, що обертається навколо людини, з метою зробити людей здатними до сумісних дій і надати їх зусиллям ефективності» [1]. Сьогодні «людьми не треба «управляти», завдання менеджменту – направляти людей, а мета – зробити максимально ефективними специфічні навички та знання кожного окремого працівника» [1, с. 39-40].

Ю. Конаржевський, висвітлюючи основи сучасного освітнього менеджменту, наголошував, що «основою нової парадигми управління, генеральним установленням сучасного менеджменту, його методологічним стрижнем є людиноцентристський погляд на управління, коли працівники розглядаються вже не як засіб для досягнення певних результатів, а скоріше як мета управління» [2, с. 4]. Орієнтація на працівника, на його професійні інтереси, потенціал потребують від керівника закладу загальної середньої освіти нової якості посадової компетентності, нового рівня професійної культури, а саме: уміння створити й підтримувати в колективі атмосферу партнерства, взаємодії, співпраці.

Ще в 30-ті роки ХХ століття М. П. Фолетт виділила принципово нові якості керівника, які узгоджуються із сучасними принципами партисипативного (колегіального) управління:

- уміння керувати собою, своїми емоціями;
- уміння проявляти гнучкість, досягати компромісу;
- здатність усвідомлювати власні почуття та почуття інших людей;
- здатність мотивувати самого себе та інших;
- здатність управляти своїми емоціями [5].

Тобто мова йде про вміння налагоджувати ефективну взаємодію як важливий ресурс побудови партнерських стосунків у колективі. Отже, *партисипативність* стає одним із елементів нової управлінської етики, сприяє утвердженню взаємоповаги в колективі, відповідає на професійні потреби педагогів, сприяє прийняттю ефективних управлінських рішень. Будуючи стосунки з педагогами в дусі партнерства, керівник звертає увагу на виявлення труднощів, потреб і освітніх запитів учителів у впровадженні нових державних стандартів освіти, прагне забезпечити вчителів необхідними інформаційними та науково-методичними ресурсами, підтримує найбільш цінний досвід колег, створює мотивуючі умови для професійного розвитку педагогів із метою розв'язання нових завдань професійної діяльності.

У професійному стандарті «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти» в переліку загальних компетентностей заявлена соціальна

компетентність, як «здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді, налагоджування соціальної взаємодії, співробітництва з колегами, попереджування та розв'язання конфліктів» [3]. У переліку трудових функцій окремо виділена функція «забезпечення партнерської та мережевої взаємодії». Реалізація її задана через такі професійні компетентності: лідерська компетентність, емоційно-етична компетентність і компетентність педагогічного, соціального та мережевого партнерства.

Отже, партнерська взаємодія керівника на індивідуальному й організаційному рівні в педагогічному колективі стає дієвим мотиваційним чинником його ефективної роботи.

Література

1. Друкер П. Ф. Эффективное управление. Экономические задачи и оптимальные решения / П. Друкер; пер. с англ. М. Котельниковой. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2001. – 288 с.

2. Конаржевский Ю. А. Менеджмент и внутришкольное управление. М. : Центр «Пед. поиск», 2000. 222 с.

3. Професійний стандарт «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти. Наказ міністерства економіки України 17 вересня 2021 року № 568 -21. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2021/09/22/Nakaz-568-zatverdzh.standartu.keriv.22.09.pdf>

4. Хриков Є.М. Управління навчальним закладом: навч. посіб. К.: Знання, 2006. 365 с. – С.43.

5. Mary Parker Follett. Prophet of Management. Boston: Harvard Business School Press. 1995, с предисловием П. Друкера.

Педагогіка співробітництва як новий рівень педагогічної культури: діти, родина і навчальний заклад – друзі, партнери та однопумці

Олена Анатоліївна Студенець

Учительська професія нелегка і з кожним роком все більше ускладнюється. Педагогіка партнерства не відмінняє вимогливість учителя. Як засвідчує практика, саме вимогливі та справедливі педагоги мають найбільшу повагу й довіру серед учнів. Нова українська школа – це не тільки компетентнісний підхід до навчання, це і формування цінностей, на основі яких виробляються ставлення. Ставлення та повага до людей, на базі якої формується довіра. Один із принципів нової української школи – освітній контент на основі компетентностей. Педагогіка партнерства є однією з основ школи, заснованої на взаємній повазі до особистості, праві вибору й відповідальності за прийняті рішення.

Учитель Нової школи у своїй діяльності має використовувати принципи свободи творчості та професійного розвитку. А батьки, у свою чергу, мають бути вмотивовані на навчання своїх дітей. Без мотивації батьків цей процес буде гальмуватись.

Метою сучасної освіти є всебічний розвиток дитини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству. Визнання пріоритету сімейного виховання вимагає нових відносин сім'ї та дошкільного закладу. Новизна цих відносин визначається поняттями «співробітництво» і «взаємодія», де родина, дитина та школа є друзями, партнерами й однодумцями.

Партнерство – це спілкування «на рівних», де нікому не належить привілей указувати, контролювати, оцінювати.

Головним у контексті «Родина – школа» є особиста взаємодія педагогів і батьків із приводу труднощів і радощів, успіхів і невдач, сумнівів і роздумів у процесі виховання. Неоціненною є допомога один одному в розумінні дитини, у вирішенні її індивідуальних проблем і оптимізації розвитку. Педагогічний процес має бути більш вільним, гнучким, диференційованим, гуманізувати стосунки між дітьми, педагогами, батьками. Завдання закладу – створити такі умови, аби виникала особиста готовність відкрити самого себе в якійсь діяльності, у заході, розповісти про свої радощі, тривоги, успіхи та мрії. Процеси демократизації в системі освіти, її варіативність, інноваційні програми обумовили необхідність пошуку рішення проблем взаємодії навчального закладу з родиною, створення умов для підвищення педагогічної культури батьків і педагогів.

Практики й дослідники виявили в освітньому процесі такі протиріччя:

- між правами й обов'язками батьків і невмінням ними користуватися;
- між потребою батьків на освітні послуги й відсутністю умов їхнього надання;
- між прагненням батьків до активної діяльності в навчальному закладі та строго регламентованим характером діяльності закладу;
- між низьким рівнем педагогічної культури, знань основ психології батьками та відсутністю системи навчання.

Зміцнення й розвиток тісного зв'язку та взаємодії (колектив, родина, суспільство) забезпечують сприятливі умови життя і виховання дитини.

Приклад відкритості демонструє педагог. Учитель може продемонструвати свою відкритість дітям, розповівши їм про щось своє: цікаве, побачене, пережите у святкові дні, ініціюючи цим у них бажання брати участь у бесіді. Спілкуючись із батьками, педагог не приховує, коли в чомусь сумнівається, він просить поради, допомоги, всіляко підкреслюючи повагу до досвіду, знань, особистості співрозмовника. Особистою готовністю відкрити

самого себе педагог наче заряджає і дітей, і батьків. Своїм прикладом він викликає батьків на вільне спілкування. Вони діляться своїми проблемами, просять допомоги та пропонують свої послуги, вільно висловлюють свої претензії.

Ефективне партнерство можливе за умови сформованості в батьків готовності до взаємодії із закладом на паритетних засадах, з опорою на розуміння того, яку діяльність краще виконає навчальний заклад, а яку сім'я.

Педагогіка партнерства – напрям педагогіки, що включає систему методів і прийомів виховання та навчання на засадах гуманізму й творчого підходу до розвитку особистості, визначає істинно демократичний спосіб співпраці педагога і дитини, що не заперечує різниці в їхньому життєвому досвіді, знаннях, але передбачає безумовну рівність у праві на повагу, довіру, доброзичливе ставлення та взаємну вимогливість.

Сутність педагогіки партнерства саме й полягає в демократичному та гуманному ставленні до дитини, забезпеченні їй права на вибір, на власну гідність, на повагу, права бути такою, якою вона є, а не такою, якою хоче її бачити родина і педагог.

Сучасне навчання та виховання вимагає нової педагогічної етики, визначальною рисою якої є взаєморозуміння, взаємоповага, а також творче співробітництво педагога і дитини. Така етика:

- утверджує не рольове, а особистісне спілкування (підтримка, співпереживання, утвердження людської гідності, довіра);
- зумовлює використання особистісного діалогу як домінуючої форми навчального спілкування, спонукання до обміну думками, враженнями, моделювання життєвих ситуацій;
- включає спеціально сконструйовані ситуації вибору, авансування успіху, самоаналізу, самооцінки, самопізнання.

Принципово важливою є орієнтація партнерської діяльності педагога і дитини на розвиток творчості – творчої активності, творчого мислення, здібностей до адекватної діяльності. Оновлення системи взаємостосунків між дитиною, батьками та педагогами – діалог, взаємодовіра, підтримка, приймання, активна співпраця – позитивно впливають на освітнє середовище [1]. Так, у Законі «Про освіту» записано, що батьки є першими педагогами. Вони зобов'язані закласти основи фізичного, морального й інтелектуального розвитку особистості дитини. Педагог навчального закладу не тільки Вчитель для учня, але й партнер батьків.

Питання про роботу з батьками – це велике й важливе питання. Треба піклуватися про рівень знань самих батьків, про допомогу їм у справі самоосвіти, озброєння їх відомим педагогічним мінімумом, залучення їх до цієї роботи. У спільній турботі й відповідальності – величезна сила.

Василь Сухомлинський стверджував, що педагогіка повинна стати наукою для всіх – і для вчителів, і для батьків. Успішна виховна робота не може бути без системи педагогічної освіти, підвищення педагогічної культури батьків, що є важливою частиною загальної культури. Педагогічну культуру батьків

розуміємо як їх підготовленість, розвиток тих якостей особистості, які виявляють ступінь їхньої зрілості та проявляються в процесі сімейного й суспільного виховання учня. Досить значущим при цьому є ставлення батьків до виховання. Відповідальне ставлення до батьківських обов'язків, бажання якнайкраще виховати своїх дітей – невід'ємна складова частина педагогічної культури батьків[2].

Педагогічну культуру розглядають у зв'язку із загальними соціально-педагогічними умовами виховання, які містять у собі сукупність основних вимог суспільства до особистості батьків, зміст ідейних, моральних норм, що регулюють сімейні відносини, характер відносин у родині. Відповідно до цього робота з батьками будується на принципах співробітництва та партнерства. Можна виділити й основні завдання, що стоять перед навчальним закладом у роботі з батьками: вивчення родин дітей; залучення батьків до активної участі в діяльності школи; вивчення сімейного досвіду виховання та навчання дітей; освіта батьків у галузі педагогіки й психології.

Основним протиріччям, що виникає при реалізації завдань співробітництва школи й родини, є недостатнє "розведення" сфер діяльності, з однієї сторони, і використання тільки традиційних методів і форм роботи з родиною в той час, як необхідне інше рішення завдань співробітництва вчителя і батьків. Дуже багато питань наразі щодо новітніх підходів до педагогічної співпраці вчителя з батьками, а саме педагогіки партнерства, щодо його вагомого впливу та значимості у вихованні учнівської молоді, правильності вибору самої методики діяльності.

Педагог має навчити елементарного:

- уміння співіснувати з іншими людьми;
- допомагати одне одному;
- дбати про дружбу в колективі;
- ставити спільне завдання та дбати про успішне його вирішення;
- мати чітку особисту позицію тощо.

Учень має завершувати навчання в школі не лише з відповідним багажем знань, але й бути готовим дати собі раду в суспільному житті, тобто вільно почуватись у соціумі.

Наші випускники сучасної школи є особистістю, усебічно розвиненою, здатною до критичного мислення. Це патріоти з активною позицією, які діють згідно з морально-етичними принципами та здатні приймати відповідальні рішення.

Тому саме освічені українці, усебічно розвинені й відповідальні громадяни і патріоти, котрі здатні до інновацій, упевнено поведуть вітчизняну економіку вперед. «Якщо вчитель став другом дитини, якщо ця дружба осяяна благородним захопленням, поривом до чогось світлого, розумного, у серці дитини ніколи не з'явиться зло», – писав Василь Сухомлинський.

Кожна дитина неповторна, наділена від природи унікальними здібностями, талантами та можливостями. А школа має допомогти розкрити й

розвинути ці здібності, таланти й можливості на основі партнерства між учителем, учнем і батьками.

Освітнянська праця базується на тому, що вчителі постійно проєктують прогнозований результат, орієнтуються на перспективу, адже виховують майбутню націю держави. Через те надзвичайно важливо, що Нова школа працюватиме на засадах «педагогіки партнерства».

Варто знати про основні принципи педагогіки партнерства:

- повага до особистості;
- доброзичливість і позитивне ставлення;
- довіра у відносинах;
- діалог – взаємоповага.

Сьогодні доцільно говорити про зміну парадигми «освіта – навчання» на парадигму «освіта – становлення». Становлення людини, індивідуальності, самотворення, самоформування [3].

Головні аспекти:

1. В основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками.
2. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними й зацікавленими спільниками, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат.
3. Школа має ініціювати нову, більш поглиблену участь родини в побудові освітньої траєкторії дитини.
4. Діалог і багатостороння комунікація між учнями, учителями та батьками змінить односторонню авторитарну комунікацію вчитель-учень.

Досягнення ефекту від співпраці гарантоване, якщо з першого дня роботи з учнівським колективом і колективом батьків учитель буде:

- домагатися того, щоб і діти, і батьки розуміли значення тих вимог, які школа ставить перед сім'єю;
- дбати про розумність і посиленість завдань, які педагог пропонує для виконання батькам і дітям.

Сучасна нова школа працює на засадах педагогіки партнерства, в основі якої – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями й прагненнями, є добровільними та зацікавленими одnodумцями, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат[10].

Для того щоб найкраще підготувати себе до моделі партнерства у школі, варто звернути увагу на важливі моменти.

1. Слід набратися терпіння, намагаючись побудувати партнерські стосунки з іншими батьками, з адміністрацією школи, зрештою – шукати спільну мову з власною дитиною.

2. Поставити собі запитання: «Який спосіб мислення найбільш адаптивний для цих умов?» Знайти носіїв такого мислення зростання.

3. Розвивати уяву та креативність.

4. Освоювати навички перемовин і вчитися не лише аргументувати власну позицію, але й слухати інших.

Метою партнерства між школою та батьками є інтеграція батьків у педагогічний процес шляхом створення необхідних і достатніх умов для залучення сім'ї до супроводу дитини в освітньому процесі.

Педагогічним колективам шкіл важливо опанувати технології проєктування моделі партнерської взаємодії із сім'єю та включити батьків у побудову соціального партнерства [4].

Вимогами і правилами організації партнерства школи та сім'ї є:

- формування морально-духовної, життєво компетентної особистості, яка успішно самореалізується в соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал;
- єдність дій педагогів і батьків;
- зміцнення та розвиток контактів між педагогами і батьками щодо вивчення психології дитини та її поведінки;
- постійний діалог як форма відносин між педагогами та батьками, основою якої є свідоме прийняття шкільних вимог і правил батьками;
- гуманізація міжособистісних відносин, попередження конфліктних ситуацій та оптимізація взаємин між педагогами і батьками, в основі яких толерантність, розуміння, співучасть, відкритість, добровільність, здатність до взаємодії;
- постійне, різнобічне і глибоке вивчення сім'ї;
- системна організація навчання батьків, підвищення рівня їхніх психолого-педагогічних знань і компетентності, урізноманітнення форм і методів педагогічної просвіти.

Ефективне партнерство можливе за сформованості у батьків готовності до взаємодії зі школою на паритетних засадах, з опорою на розуміння того, яку діяльність краще виконає школа, а яку сім'я [5].

Батьки активно мають включитись у співпрацю з педагогічними колективами з метою забезпечення єдиних вимог до учасників освітнього процесу. Адже педагогіка партнерства – напрям педагогіки, що включає систему методів і прийомів виховання та навчання на засадах гуманізму й творчого підходу до розвитку особистості та визначає істинно демократичний спосіб співпраці педагога і дитини, який не відкидає різниці в їхньому життєвому досвіді, знаннях, але передбачає безумовну рівність у праві на повагу, довіру, доброзичливе ставлення та взаємну вимогливість. Сутність педагогіки партнерства полягає в демократичному й гуманному ставленні до дитини, забезпеченні їй права на вибір, на власну гідність, на повагу, права бути такою, якою вона є, а не такою, якою хоче її бачити вчитель.

Сучасне навчання та виховання учнів вимагає нової педагогічної етики, визначальною рисою якої є взаєморозуміння, взаємоповага та творче співробітництво вчителя і учня. Ця етика утверджує не рольове, а особистісне

спілкування (підтримка, співпереживання, утвердження людської гідності, довіра); зумовлює використання особистісного діалогу як домінуючої форми навчального спілкування, спонукання до обміну думок, вражень, моделювання життєвих ситуацій; включає спеціально сконструйовані ситуації вибору, авансування успіху, самоаналізу, самооцінки, самопізнання. Принципово важливою є орієнтація партнерської діяльності вчителя та учня на розвиток творчості – творчої активності, творчого мислення, здібностей до адекватної діяльності в нових умовах.

На що треба звернути увагу педагогу, упроваджуючи принципи педагогіки партнерства у свою практичну діяльність?

1. Шкільне освітнє середовище – це простір дитинства, який будується на засадах: рівності та прийняття.

2. Переосмислення ролі вчителя вимагає від нього оновлення професійного мислення та відповідних цілеспрямованих дій: постійний аналіз власної педагогічної діяльності; орієнтацію на самоосвіту; відстеження результативності своєї роботи через систему моніторингу.

3. Педагогіка партнерства не відмінняє вимогливість учителя, бо, як засвідчує практика, саме вимогливі та справедливі вчителі мають найбільшу повагу й довіру серед учнів.

Основні тенденції нової української школи побудовані на гуманістичній педагогіці. Це орієнтація освітнього процесу на особистісно орієнтовану модель взаємодії між учителем і учнем, учителем, учнем і батьками; батьками й учителем. Подолання авторитаризму не тільки з боку вчителя у вихованні та навчанні, а й із боку самих батьків. Необхідність утвердити в освітньому процесі принципи взаємодії, взаєморозуміння, підтримки, усвідомленої особистісної відповідальності за результати навчання [6].

Висновки. В основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Школярі, родина та навчальний заклад об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними й зацікавленими спілниками, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Основні проблеми школи на рівних оцінюють учні, батьки та вчителі. Коли всі разом вони починають вирішувати проблеми, вибирають найбільш пріоритетні та думають, як їх розв'язати, – це і є побудова довіри, взаєморозуміння та спільного тандему, що забезпечують сприятливі умови для життя й виховання школяра, формування основ повноцінної та гармонійної особистості.

Література

1. Артемова В. Історія педагогіки України: підручник / В. Артемова. – К.: Либідь, 2006. – 424 с.
2. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посібник для студентів вищих навчальних закладів / О. Вишневський. – Дрогобич: Коло, 2006. – 326 с.

3. Дворук О. І. Процес виховання очима дитини / О. І. Дворук; відп. ред. Г.В. Луценко // Педагогіка та конкретні методики. – Черкаси: «Родзинка», 2006. – С. 109.

4. Калуська Л. «Родинне сонцеколо»: методичний poradnik для роботи з батьками / Л. Калуська. – Тернопіль: «Мандрівець», 2010. – С.100.

5. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г.С. Костюк. – К., 2005. – С. 608.

6. Кудрявцев В.Т. Розвиваюча педагогіка оздоровлення / В.Т. Кудрявцев, Б.Б. Єгоров. – М.: Лінка-Пресс, 2000. – С.120.

Формування медіаграмотності у процесі освітньої

Тетяна Іванівна Чаркіна

Інформаційний вибух ХХІ століття основними вміннями сучасної людини визначив здатність до пошуку, аналізу та правильного застосування необхідної інформації. Інформації багато, вона швидко старіє, стає неактуальною, що зумовлено виникненням і функціонуванням нових медіа, швидким доступом до них. Особистість має бути готовою до того, щоб постійно навчатися, удосконалюватись і здобувати необхідні знання. Здатність навчатися протягом життя, комунікабельність, критичне мислення, компетентність щодо роботи з інформацією та її відтворенням стали необхідними вимогами до сучасності. В умовах гібридної війни, коли інформація є вагомим інструментом для маніпулювання свідомістю людей, надважливими є навички роботи з інформацією, знання та розуміння функціонування медіа, знання про способи розпізнавання фейків і маніпуляцій у мережах, формування навичок критичного мислення, медіаграмотності.

Означена проблема досліджується багатьма вітчизняними та зарубіжними авторами. Так, О. Волошенюк, В. Іванов, Г. Лещук, Г. Онкович, О. Федоров, Я. Шугайло та ін. пропонують різні шляхи формування медіаграмотності: інформування особистості про особливості ЗМІ, розумне обмеження у споживанні мас-медіа, формування критичного мислення особистості. Усі ці ідеї продукуються в межах медіаосвіти як специфічної, автономної галузі знань у педагогічній теорії та практиці, метою якої є навчання теорії і практичних умінь для опанування сучасних засобів масової комунікації.

Важко переоцінити роль медіа в сучасному світі. Завдяки медіа можна формувати, змінювати ціннісні орієнтації та життєві настанови людини. І робити це як на її користь, так і на шкоду. Медіаресурси сприяють розвитку особистості, але є і загрози, що виникають через інтенсивність інформаційного потоку. До основних проблем впливу медіа відносимо: кліповість мислення, посилення розподілу суспільства на творчих і вільнодумних людей та людей, які легко піддаються пропаганді й наслідують цінності, що пропонують їм

засоби масової інформації; негативний вплив на фізичний стан особистості, зниження зору, зменшення рухової активності, поява неврозів тощо.

Велика роль у формуванні медіаграмотності належить освіті. Сьогодні ми маємо справу з поколінням, що народилося з андроїдом у руках. Між собою його пов'язує Інтернет, YouTube, мобільні телефони. До нього можна вжити термін «покоління цифрових людей». Ці діти творчі, винахідливі, можуть робити багато речей одночасно, але не вміють зосереджуватися довгий час на чомусь одному. Інформації сприймають багато, але поверхово. Значно більше довіряють інформації, яку отримують із цифрових джерел, ніж із книги чи усного слова вчителя, не підкріпленого медійною наочністю.

Медіаграмотність визначається як рівень медіакультури, що стосується вміння користуватись інформаційно-комунікаційною технікою, виражати себе та спілкуватися за допомогою цих медіазасобів, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, відділяти реальність від її віртуальної симуляції – розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами. Чинниками медіаграмотності є сукупність знань, навичок і вмінь, які дозволяють людям аналізувати, критично оцінювати та створювати повідомлення різних жанрів і форм для різних типів медіа, а також розуміти й аналізувати складні процеси функціонування медіа в суспільстві та їхній вплив [1].

Медіаграмотність включає вміння критично мислити, декодувати медіатексти, що полягає не лише в оволодінні технічними засобами, які швидко змінюються, а й у критичному ставленні до здобутих знань, почутої інформації. Найважливішою частиною медіаграмотності є медіакомпетентність, що включає в себе медіаграмотність, медіакультуру, медіаторчість, медіаімунітет.

Концепція з упровадження медіаосвіти в Україні декларує впровадження медіаосвіти в педагогічну практику на всіх рівнях, інтеграцію медіаосвітніх елементів у навчальні програми з різних предметів. У результаті вбачається формування медіаграмотності учнів: отримання знань про різні види медіа, діяльнісного досвіду на основі знань, емоційно-ціннісних ставлень, уявлень [2].

Так, для формування медіаграмотності передбачається: упровадження курсів за вибором «Медіакультура», «Медіаосвіта та медіаграмотність», інтеграція медіаосвітніх практик у програми з різних предметів, проведення практичних занять із класними керівниками, учителями-предметниками з питань упровадження медіаосвіти, залучення батьків до сімейної медіакультури.

Закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Концепції нової української школи та медіаосвіти в Україні особливу увагу надають діяльності вчителя, що спрямована на підвищення медіакомпетентності здобувачів освіти, яка формується на основі медіаграмотності.

Підготовка педагогів, підвищення їх медіакомпетентності є першочерговим завданням щодо формування медіаграмотності. Медіаграмотність є функцією вчителя, що пронизує виконання всіх інших функцій, підвищуючи їх якість; є засобом зростання як професіоналізму

вчителя, так і кваліфікаційного статусу, що забезпечує його педагогічну кар'єру; є методом компетентнісного підходу до викладання навчального предмета; формування у здобувачів освіти компетентностей з основ медіаосвіти й аудіовізуальної грамотності.

Важливим засобом щодо формування медіаграмотності є участь у проєктній діяльності педагогів і учнів. Універсальним проєктом із формування медіаграмотності є проєкт «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність», що виконується Радою міжнародних наукових досліджень і обмінів (IREX) за підтримки посольств США та Великої Британії, у партнерстві з Міністерством освіти і науки України та Академією Української преси. Мета проєкту: надати українській молоді навички критичного сприйняття інформації (КСІ), необхідні для того, аби бути добре проінформованими, вимогливими й активними громадянами, здатними протистояти маніпулятивній пропаганді та дезінформації, котрі критично оцінюватимуть споживану ними інформацію, що, у свою чергу, сприятиме становленню більш згуртованої та стійкої країни.

Проєкт включає підготовку вчителів, забезпечення українських педагогів обізнаністю, знаннями, навичками та ресурсами, необхідними для критичного сприйняття інформації, розвиває навички критичного сприйняття інформації, запроваджений на рівні підготовки майбутніх учителів і підвищення кваліфікації працюючих педагогів.

Також об'єднує та координує зусилля в напрямі медіаграмотності українців «Національний проєкт із медіаграмотності Міністерства культури та інформаційної політики – Фільтр». Метою цього проєкту є підвищення обізнаності всіх вікових груп населення України про актуальність проблем дезінформації та важливість уміння виявляти маніпуляції.

У результаті участі в проєктах учителі й учні отримують навички критичного сприйняття інформації. Учителям надається методична підтримка під час навчання: щодо інтеграції інфомедійної грамотності; навчальні матеріали для роботи з учнями, забезпечення доступу до матеріалів, розроблених у рамках проєктів, через онлайн-платформу для вільного використання.

Формування медіаграмотності здобувачів освіти включає:

- вивчення різноманітних джерел інформації; вивчення медіа та законів їх функціонування; здійснення аналітико-синтетичної переробки інформації; застосування прийомів і способів самостійного пошуку за допомогою новітніх технологій;
- ознайомлення із засобами опрацювання інформації, вироблення медіаімунітету як спроможності протистояти агресивному медіасередовищу та збереженню відчуття психологічного благополуччя при споживанні медіа продукції;
- формування рефлексії та критичного мислення як психологічних механізмів, які забезпечують свідоме споживання медіапродукції на основі ефективного орієнтування в медіапросторі та осмислення власних медіа потреб;

- створення здатності до медіаторчості для компетентного та здорового особистісного самовираження, реалізації життєвих завдань, покращення якості міжособової комунікації, існування в соціальному середовищі тощо.

Таким чином, формування медіаграмотності виступає превентивною зброєю проти дезінформації, є життєво необхідною навичкою, яку потрібно розвивати змалку. Формування у здобувачів освіти умінь свідомого, відповідального та критичного користування засобами масової комунікації, а також самостійного творення медіаінформації є важливим захистом від інфодемії, негативного впливу медіа. У процесі освітньої діяльності здобувачі вчаться самостійно обирати медіатексти, аналізувати їх, правильно інтерпретувати, оцінювати їх достовірність, знаходити факти і фейки, розпізнавати маніпулятивні впливи, відрізнати факти від суджень, творчо використовувати отримані знання, оперувати ними.

Література

1. Медіаосвіта та медіаграмотність / ред.-упор. В. Іванов, О. Волошенюк. Київ: Центр вільної преси, 2012. 352 с.
2. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні. URL: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini/
3. Фёдоров А. В. Медиаобразование и медиаграмотность. Учебное пособие для вузов. Таганрог: Изд-во Кучма, 2004. 340 с.

Соціальне партнерство в системі загальної середньої освіти об'єднаної територіальної громади

Олена Олександрівна Байназарова

Одним із шляхів вирішення проблем в освітній системі об'єднаної територіальної громади є соціальне партнерство. Воно передбачає активну взаємодію системи освіти із владою, громадськими організаціями, засобами масової інформації тощо.

Уперше питання залучення громадськості до управління школою обговорювалося в Люксембурзі на загальній нараді міністрів освіти Ради Європи у жовтні 1995 року.

Питання соціального партнерства активно розглядалося науковцями та висвітлено в роботах Л. Баккаро, В. Борисова, М. Сімоні, О. Грішнова, В. Кісельова, А. Колота, В. Лазарева, В. Міхеєва, В. Новікова, Р. Оуена, Л. Пуховської та ін.

А. Колот соціальне партнерство визначає як систему відносин у соціально-трудої сфері, яка спрямована на узгодження та захист інтересів найманих працівників і роботодавців [1].

Аналіз упровадження соціального партнерства в системі загальної середньої освіти Західної Європи свідчить про те, що за умови розвитку децентралізації та посилення автономії шкіл роль батьків і представників громадськості набуває керівного та регулюючого характеру.

Орієнтація на партнерство в системі освіти розглядається у вітчизняній педагогічній науці. У педагогічній системі В. Сухомлинського виховання особистості здійснюється через триаду «школа – сім'я – громадськість» [2].

Важливим нормативним підґрунтям для запровадження системи соціального партнерства в Україні стали закони України «Про освіту» (2017) та «Про повну загальну середню освіту» (2020).

У законодавстві державно-громадське управління у сфері освіти визначається як взаємодія органів державної влади, органів місцевого самоврядування з громадськими об'єднаннями, іншими інститутами громадянського суспільства з метою прийняття ефективних управлінських рішень та задоволення суспільних інтересів у сфері освіти [3].

Розвиток загальної середньої освіти за допомогою соціального партнерства сприяє обміну ідеями, відкритості та співробітництву, наданню можливості жителям громади стати активними партнерами у вирішенні проблем в освіті.

На рівні об'єднаної територіальної громади суб'єктами соціального партнерства в освіті вважають органи місцевого самоврядування, промислові підприємства, організації та установи.

Створення системи управління загальною середньою освітою в об'єднаній територіальній громаді, на наш погляд, буде більш ефективним, якщо використовувати різні форми соціального партнерства. Частиною управлінської діяльності органу управління освітою об'єднаної територіальної громади має стати співпраця та діалог із різними соціальними партнерами. Делегування повноважень на рівень закладів загальної середньої освіти дасть змогу оптимізувати управлінську систему й ефективно використовувати кошти бюджету об'єднаної територіальної громади.

Заклади загальної середньої освіти не можуть існувати відокремлено від життя громади. Саме через участь учнів школи в житті об'єднаної територіальної громади формується їх активна громадянська позиція та відповідальність за добробут і сталий розвиток своєї громади. Тому педагогічні працівники закладів загальної середньої освіти мають сприяти активній участі дітей у суспільно значущих заходах поза межами школи: конкурси, фестивалі, акції, проекти, екскурсії, спортивні змагання, відвідування установ культури тощо. Це дозволить розвивати соціальне партнерство в умовах становлення об'єднаних територіальних громад.

Одна з ефективних форм залучення учасників освітнього процесу закладів загальної середньої освіти до життя громади – проведення консультацій із громадськістю. Консультації проводяться у формі публічного громадського обговорення, інтерв'ювання, он-лайн консультації, громадських слухань, конференцій, форумів, Інтернет-конференцій, відеоконференцій тощо. Ця форма співпраці сприяє залученню жителів громади до участі в управлінні закладами загальної середньої освіти, наданню вільного доступу до інформації про діяльність школи, а також забезпечення прозорості та відкритості. На основі результатів консультацій із громадськістю можна приймати ефективні управлінські рішення, що сприятимуть подальшому розвитку системи загальної середньої освіти в об'єднаній територіальній громаді.

Для подальшого вдосконалення соціального партнерства в системі загальної середньої освіти об'єднаної територіальної громади пропонуємо такі позиції: підвищення поінформованості широких жителів громади про соціальне партнерство в освіті; мотивація роботодавців до участі в соціальному діалозі з освітянами.

На рівні кожної громади всім учасникам соціального діалогу необхідно взяти на себе відповідальність за конкурентоспроможність системи загальної середньої освіти та її відповідність державним стандартам і напрямам реформування.

Форми соціального партнерства в системі загальної середньої освіти завдяки багатоваріантності підходів створюють широкий спектр можливостей для моделювання явищ і процесів у системі освіти об'єднаної територіальної

громади. Управління системою загальної середньої освіти із запровадженням соціального партнерства набуває ознак і характеристик ефективного.

Література

1. Колот А.М. Соціально-трудова відносина: теорія і практика регулювання. К.: КНЕУ, 2005. 230 с.
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. / Василь Олександрович Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1977. – Т. 5. – 640 с.
3. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс].– Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/conv#n1010>

Формування навичок безпечного користування Інтернетом: співпраця державних органів та громадських організацій

Наталія Анатоліївна Бесараба

Мережеві технології стали невід'ємною частиною сучасного життя. Мобільні телефони, комп'ютери та Інтернет не лише розширили просторові та часові межі комунікацій, а й розкрили нові можливості для спілкування, відпочинку, творчої самореалізації особистості, освіти та роботи.

Сьогодні середній рівень Інтернет-проникнення у європейських країнах досягає 70%. Відповідно в Україні активними користувачами Інтернету є близько третини населення, зокрема діти потрапляють до мережі значно раніше за дорослих. На тлі стабільно високого рівня користування Інтернетом серед дітей віку 11–14 та 15–17 років неабияк зростає і відсоток дітей молодшого віку (6–10 років).

За даними міжнародного дослідницького проєкту ESPAD, у 2019 році в Україні лише 6,7% опитаних підлітків не користувалися соціальними мережами, тоді як майже 45% із них проводять у соціальних мережах до 3 годин на день, а ще близько 50% – 4 та більше години.

Зауважимо, що масштабний розвиток інтернету дав поштовх не лише для саморозвитку, а й спричинив розвиток різноманітних видів страхів, шахрайства та небезпек у мережі. Так, за інформацією Організації Об'єднаних Націй:

- 70,6% Інтернет-користувачів від 15 до 24 років піддаються небезпеці залякування та переслідувань;
- понад 28% опитаних дітей готові в мережі надіслати свої світліни незнайомцям;
- 17% респондентів без вагань діляться інформацією (адреса, професія та графік роботи батьків, наявність цінних речей у домі тощо) про себе і свою родину;
- 22% дітей періодично потрапляють на сайти для дорослих;

- 28% дітей, побачивши в інтернеті рекламу алкоголю або куріння, хоча б один раз спробували їх придбати;
- 11% користувачів спробували купити наркотики;
- близько 14% опитуваних час від часу відправляють платні SMS за бонуси в онлайн-іграх і лише деякі звертають увагу на вартість послуги;
- лише у 18% випадків дорослі перевіряють, які сайти відвідує їхня дитина;
- тільки 11% батьків знають про такі онлайн-загрози, як «дорослий контент», азартні ігри, онлайн-насилля, кіберзлочинність тощо.

Зважаючи на викладене вище, варто наголосити, що сьогодні життєво необхідно вчити дітей правильно користуватися доступом до інформації, встановлювати контроль, роз'яснювати та не відсторонюватися від проблем, важливість яких ми не завжди усвідомлюємо.

Не покарання, а виховання, не заборона, а раціональний дозвіл, не тиск, а довіра до дорослого досвіду потрібні сьогодні дітям. І це справа не одного дня, а системна робота з учнями, їхніми батьками й безпосередньо самоосвіта вчителів.

Пропонуємо ознайомитися з навчально-методичними матеріалами й цифровими ресурсами, які можуть стати в пригоді та бути використані в освітньому процесі закладу освіти.

Рекомендації Міністерства освіти і науки України (доступ за покликанням: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robota-ta-zahist-prav-ditini/bezpeka-ditej-v-interneti>):

- пам'ятка для батьків «Діти. Інтернет. Мобільний зв'язок»;
- рекомендації уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо захисту персональних даних під час дистанційного надання освітніх послуг;
- кібербулінг і чат-бот «Кіберпес»;
- захист дітей від сексуального насилля в Інтернеті: освітній проєкт «Stop sexting»;
- всеукраїнська кампанія проти кібербулінгу DOCUDAYS UA;
- проєкт ГО МІНЗМІН «Приватність дітей в Інтернеті»;
- посібники, які МОН України пропонує використовувати батькам і педагогам для навчання дітей безпечного користування Інтернетом;
- перелік онлайн-ресурсів, рекомендованих для дітей.

Рекомендації Міністерства цифрової трансформації України:

- Національна онлайн-платформа з цифрової грамотності (доступ за покликанням: <https://osvita.diia.gov.ua/courses>);
- Серіал «Про кібербулінг для підлітків» (доступ за покликанням: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/cyberbullying>);
- Серіал для батьків «Безпека дітей в Інтернеті» (доступ за покликанням: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/serial-dlya-batkiv-onlayn-bezpeka-ditey>);

- Вебінари Школи онлайн-безпеки дітей (доступ за покликанням: <http://minzmin.org.ua/onlinesafetyschool>);
- Чат-бот «Кіберпес».

Рекомендації Міжнародного союзу електрозв'язку щодо захисту дітей у цифровому середовищі:

- «Захист дітей у цифровому середовищі: рекомендації для батьків та освітян» (доступ за покликанням: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/1/za-initsiativi-mintsifri-pidgotuvali-rekomendatsii-shchodo-zakhistu-ditey-u-tsifrovomu-seredovishchi/COP_Guidelines_Industry_UA_fin66.pdf);
- «Захист дітей у цифровому середовищі: рекомендації для індустрій» (доступ за покликанням: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/1/za-initsiativi-mintsifri-pidgotuvali-rekomendatsii-shchodo-zakhistu-ditey-u-tsifrovomu-seredovishchi/COP_Guidelines_Industry_UA_fin66.pdf);
- «Захист дітей у цифровому середовищі: рекомендації для органів державної влади» (доступ за покликанням: [https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/1/za-initsiativi-mintsifri-pidgotuvali-rekomendatsii-shchodo-zakhistu-ditey-u-tsifrovomu-seredovishchi/COP-Guidelines%20for%20Policy%20Makers_UA_fin%20\(2\).pdf](https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/1/za-initsiativi-mintsifri-pidgotuvali-rekomendatsii-shchodo-zakhistu-ditey-u-tsifrovomu-seredovishchi/COP-Guidelines%20for%20Policy%20Makers_UA_fin%20(2).pdf)).

Навчально-методичні ресурси:

- **Навчально-методичний посібник «Онлайн» (ОБСЄ)** (доступ за покликанням: <https://www.osce.org/files/f/documents/0/f/483533.pdf>), у якому представлено детально розроблені вправи та інформаційні матеріали для висвітлення теми безпечної поведінки в Інтернеті в освітній діяльності з дітьми, молоддю та професійними спільнотами. Видання також містить теоретичний матеріал про безпечну поведінку в мережі, опис занять і тренінгових вправ із розвитку компетентностей безпечної поведінки в Інтернеті, зокрема: «Повага до прав людини онлайн»; «Участь онлайн»; «Збереження здоров'я під час роботи з цифровими пристроями»; «Звернення за допомогою та захистом». Означені вправи можна використати окремо або ж адаптувати їх відповідно до потреб цільової аудиторії – дітей, молоді, батьків та/чи осіб, що їх замінюють, освітянської й бібліотечної спільнот, працівників і працівниць молодіжної, соціальної, правоохоронної сфер тощо.
- **Навчально-методичний посібник «Обачність. Пильність. Захист. Ввічливість. Сміливість» (Google, IKeepSafe, МОН України)** (доступ за покликанням: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2018/08/PRESS.pdf>) містить призначені для учнів / учениць початкової школи плани уроків, що зосереджені на ключових принципах мережевого етикету й безпеки. Заняття передбачені для п'яти тем: обачність в Інтернеті; пильність в

Інтернеті; захист в Інтернеті; доброзичливість в Інтернеті; сміливість в Інтернеті.

- **Посібник «Клан Кліц-Клац. Виховання дітей в цифрову еру»** (компанія EdPro, команда Nravo Kids) (доступ за покликанням: <https://edpro.ua/blog/informacijna-bezpeka>) адресований передусім батькам. У ньому в доступній формі представлено необхідну інформацію та поради, які будуть корисні їм, аби сприяти позитивному використанню дітьми цифрових технологій.
- **Посібник для вчителів «The Web We Want (Інтернет, який ми хочемо)» (ОБСЄ, ГО «Центр кращого Інтернету»)** (доступ за покликанням: http://www.webwewant.eu/documents/10180/973204/Handbook_teachers_lesson_plans_all_UA.pdf/87b2bd1c-bcab-4701-8017-19dff1887003) містить плани уроків, ідеї та заходи, що сприяють заохоченню молоді розвивати навички творчого та критичного мислення, необхідні для повноцінного та безпечного життя.
- **Робочий зошит для підлітків «The Web We Want (Інтернет, який ми хочемо)» (ОБСЄ, ГО «Центр кращого Інтернету»)** (доступ за покликанням: http://www.webwewant.eu/documents/10180/945868/WebWeWant_youthUA.pdf/b5d8c012-ff53-40d0-967e-e0dc32ffcb22) створений молодими людьми для молоді. Він сприяє вивченню прав і обов'язків в Інтернеті та неабияк заохочує до роздумів щодо поведінки в мережі. У посібнику представлено 18 завдань, що допоможуть підліткам перевірити свої знання і навички, дізнатися більше про права в онлайн-середовищі.
- **Методичні рекомендації щодо використання в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти навчально-методичного посібника та робочого зошита «Інтернет, який ми хочемо (the Web We Want)» (ОБСЄ, ГО «Центр кращого Інтернету»)** (доступ за покликанням: https://betterinternetcentre.org/wp-content/uploads/2019/11/WWW_%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97-BetterInternetCentre.pdf). Рекомендації містять практичні пропозиції щодо інтегрування занять, представлених у навчально-методичному посібнику, та завдань у робочому зошиті «Інтернет, який ми хочемо (The Web We Want)» в освітні програми у закладах освіти України.
- **Керівництво щодо соціально-педагогічного супроводу формування безпечної поведінки підлітків в Інтернеті (ГО «Центр кращого Інтернету»)** (доступ за покликанням: <https://goo.gl/J1Xkg6>). У посібнику представлено

теоретичні питання безпечної поведінки в Інтернеті, опис занять, а також 8 тренінгових вправ із розвитку базових компетенцій щодо безпечної поведінки підлітків в Інтернеті, плани заходів для педагогів і батьків.

- **Посібник із протидії мови ненависті «Закладинки» (спільна програма Європейського Союзу та Ради Європи «Зміцнення інформаційного суспільства в Україні»)** (доступ за покликанням: <https://goo.gl/GZNOYf>) містить 24 приклади вправ із теми «Протидії мові ворожнечі онлайн через навчання з прав людини». Завдяки вправам розкриваються такі важливі теми, як: мова ворожнечі онлайн, права людини в Інтернеті, свобода вираження поглядів, приватного життя і безпеки, Інтернет-грамотність, демократія та участь у ній дітей та молоді.

Ресурси від громадської організації «Ла-Страда – Україна»:

- **Методичні рекомендації «Небезпечні квести для дітей: профілактика залучення»** (доступ за покликанням: <https://bit.ly/39GpVHZ>);
- **Навчально-методичний посібник «Вирішую конфлікти та будую мир навколо себе», у якому вміщено заняття для учнів / учениць «Протидія кібербулінгу, або лайфхак, як користуватись Інтернетом безпечно»** (доступ за покликанням: <https://bit.ly/3pNEXVm> - ст. 141);
- **Ліфлет «А з чим ти стикаєшся в Інтернеті?»** (доступ за покликанням: <https://bit.ly/3jdpS9W>);
- **Навчальний анімаційний ролик «Цінуй життя!»** (доступ за покликанням: <https://www.youtube.com/watch?v=GYjkgg7JO-M>).

Цифрові ресурси про безпеку в Інтернеті:

- **Онлайн-курс «Права людини в освітньому просторі» (студія онлайн-освіти ED-ERA)** (доступ за покликанням: https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:EDERA_OSCE+HRE101+2019/about). Зокрема, третій модуль курсу розкриває тему «Права людини та Інтернет: еволюція концепції прав людини у цифрову еру, результати моніторингу сайтів закладів освіти в Україні» (2018), дає можливість дослідити сайт закладу освіти чи його сторінку закладу щодо дотримання прав дитини онлайн, дізнатися більше про законодавство та міжнародні ініціативи щодо безпеки дітей в онлайн-просторі.
- **Мікрокурс «Безпека дитини в Інтернеті: від загроз до можливостей» («Центр нової освіти «Уміти»)** (доступ за покликанням: <https://umity.in.ua/mc/entry/112079/>) розповість про такі важливі речі, як: сучасне розуміння ключових понять теми; класифікацію загроз в Інтернеті; принципи формування безпечної поведінки; звернення за допомогою та захистом; ідеї та ресурси для позакласних заходів.

Відеоресурси про безпеку в Інтернеті:

- **Відеорозмова із професійними спільнотами «Безпека підлітків у мережі Інтернет»** (доступ за покликанням: <https://www.youtube.com/watch?v=V2tWCBdcEvI>) пропонує огляд підходів, ідей та ресурсів для посилення ефективності заходів із безпеки в Інтернеті;
- **Відео про безпеку в інтернеті від Координатора проєктів ОБСЄ в Україні: «Захистити свої гроші під час онлайн-шопінгу»** (доступ за покликанням: https://www.youtube.com/watch?v=qB_Y_C-g5mY); **«Захисти свою персональну інформацію»** (доступ за покликанням: <https://www.youtube.com/watch?v=DjjYSRNAJgI>). Матеріали щодо безпеки в Інтернеті можуть бути використані під час освітніх заходів як із підлітками, так і з представниками / представницями професійних спільнот.
- **YouTube-канал «Права людини та Інтернет»** (доступ за покликанням: <https://www.youtube.com/channel/UCeuQLmBXJMdlL15IUEUQDI>) пропонує 8 роликів, що відповідають змісту розділів «Посібника з прав людини для інтернет-користувачів» та пояснювального меморандуму (Рекомендація СМ/Rec(2014)6 Комітету міністрів країнам-членам щодо посібника з прав людини для Інтернет-користувачів – пояснювальний меморандум). Відео містять короткі поради щодо безпеки в Інтернеті та можуть бути використані під час освітніх заходів як із дітьми та молоддю, так і з представниками / представницями професійних спільнот.
- **Відеоуроки для професіональних спільнот від проєкту Ради Європи «Боротьба з насильством щодо дітей в Україні»** (доступ за покликанням: <https://vimeo.com/464178591>):
 - Відеоурок 1 – [«Захист дітей онлайн»](#);
 - Відеоурок 2 – [«Сексуальний шантаж»](#);
 - Відеоурок 3 – [«Секстинг»](#);
 - Відеоурок 4 – [«Секс-чатинг»](#);
 - Відеоурок 5 – [«Грумінг»](#);
 - Відеоурок 6 – [«Зображення сексуального характеру, що використовуються для помсти»](#).

Презентовані вище ресурси можуть бути використані як під час безпосередньо освітнього процесу, так і в позаурочній діяльності з учнями або їхніми батьками. Означені практичні матеріали можна інтегрувати в шкільні предмети «Інформатика», «Основи здоров'я», «Громадянська освіта», «Правознавство», «Українська мова» або курси за вибором. Також вони можуть бути інтегровані в роботу практичного психолога та соціального педагога закладу освіти.

Таким чином, можемо зробити висновок, що ситуація в Інтернеті є не лише швидкозмінною, а й досить небезпечною. У зв'язку з цим є потреба в постійному відслідковуванні в цифровому середовищі нових тенденцій, у

вчасному реагуванні на них і, найголовніше, у підвищенні обізнаності як учителів і батьків, так і безпосередньо самих дітей щодо можливих наявних ризиків.

Література

1. Міністерство освіти і науки України : вебсайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robotata-zahist-prav-ditini/bezpeka-ditej-v-interneti> (дата звернення: 26.04.2022).
2. Міністерство цифрової трансформації України : вебсайт. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses> (дата звернення: 18.04.2022).
3. ED-ERA URL: студія онлайн-освіти: вебсайт. URL: <https://courses.ed-era.com> (дата звернення: 18.04.2022).
4. ГО «Ла-Страда – Україна» : вебсайт. URL: <https://la-strada.org.ua/> (дата звернення: 18.04.2022).
5. ГО «Центр кращого Інтернету» : вебсайт. URL: <http://www.webwewant.eu/documents> (дата звернення: 18.04.2022).
6. ГО «МІНЗМІН» : вебсайт. URL: <http://minzmin.org.ua/onlinesafetyschool> (дата звернення: 26.04.2022).

Реалізація партнерської взаємодії учасників освітнього процесу засобами рухової активності

Ірина Василівна Волкова

У Концепції Нової української школи великого значення надано аспекту педагогіки партнерства між усіма учасниками освітнього процесу. Зазначимо, що головним завданням педагогіки партнерства є подолання інертності мислення, перехід на якісно новий рівень побудови взаємовідносин між учасниками освітнього процесу [3, с. 17]. Це завдання реалізується у спільній діяльності вчителя та учнів, учителя та батьків, що передбачає взаєморозуміння, спільність інтересів і прагнень із метою особистісного розвитку школярів.

Візьмемо до уваги, що педагогіка партнерства важлива й незамінна з огляду на те, що:

по-перше, сприяє створенню атмосфери, у якій найкраще розкривається потенціал кожного учня, формується його ініціативність і креативність, що є одним із ключових активів сучасного світу;

по-друге, партнерство задовольняє потребу в значимості та приналежності, зменшує рівень стресу, що, зрештою, допомагає інтелекту працювати ефективніше;

по-третє, такий формат стосунків найкраще готує молодих людей до професійної діяльності та ролі активного громадянина у відкритому світі [4].

Таким чином, утілюючи ідеї педагогіки партнерства, учитель має використовувати у своїй роботі не тільки стандартні методи організації освітнього процесу, але й більшою мірою виявляти ініціативу та будувати навчання і виховання таким чином, щоб дитина була постійно залучена до спільної діяльності.

Слід зазначити, що одним із ключових напрямів реформування нової української школи є пошук і впровадження сучасних форм, методів, технологій та засобів навчання в педагогічний процес закладів освіти. Набуває значення така методика навчання, що спирається на взаємодію школярів під час освітнього процесу. А враховуючи особливості розвитку рухової (фізичної) активності школярів, це погоджена діяльність щодо досягнення спільних цілей і результатів за рішенням спільної для них проблеми або завдання.

Розглянемо можливості реалізації педагогіки партнерства через різні форми рухової (фізичної) активності.

Поняття «спорт» міжнародною спільнотою прийнято як «усі форми рухової активності, які сприяють підвищенню рівня фізичного розвитку, покращенню психічного благополуччя та соціальної взаємодії, такі як ігри, відпочинок, організовані змагальні види спорту та історично притаманні окремій країні види спорту та ігри», а поняття «сталий розвиток» визначається як «розвиток, який задовольняє потреби теперішнього часу, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби» [1; 5; 6].

Дитячий фонд Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ) виступає за безпечну гру, відпочинок і спорт, тому що:

- безпечна гра є правом дитини;
- спорт, відпочинок і гра є життєво важливою частиною дитинства, і це цілком природно;
- спорт є потужним інструментом, який об'єднує людей різних етнічних, культурних, релігійних, мовних і соціально-економічних галузей;
- спорт відіграє важливу роль у поліпшенні фізичного та психічного здоров'я, а також у зміцненні активної громадянської позиції та соціальної інтеграції;
- спорт надає можливості для появи лідерів серед однолітків;
- спорт підвищує самооцінку серед дівчат-підлітків і надає можливості просування їм в умовах гендерних бар'єрів;
- спортивні ігри та змагання створюють цінні платформи для комунікації задля звернення суспільної уваги на проблеми дітей;
- спорт може бути використаний для створення безпечного та захищеного середовища для дітей і навчити молодих людей вирішувати конфлікти без насильства;
- спортивні ігри можуть використовувати доступні на місцях ресурси;

- спорт сприяє просуванню освіти на основі життєвих навичок і здорового способу життя, у тому числі цінності фізичної культури, правильного харчування та правильних рішень для позитивного впливу на здоров'я.

Отже, Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) розглядає спорт (фізичну активність) як один із пріоритетних напрямів захисту дітей. Кожна дитина має право не тільки на спорт і гру, але й на спорт і гру в безпеці. Тому необхідно створити безпечне середовище, у якому дівчатка та хлопчики будуть захищені від усіх форм насильства, жорстокого поводження та експлуатації. Крім того, ЮНІСЕФ застерігає від участі дітей у суворій спортивній підготовці в умовах, що не відповідають віку та порушують право дитини на освіту й охорону здоров'я [1; 5; 6].

Слід зауважити, що основні цінності та життєві навички, якими спорт наділяє дітей, як співпраця та партнерство в команді, дисципліна, справедливість і повага до інших людей, впливають на їх поведінку й допомагають їм досягати своїх цілей і належним чином реагувати на події протягом життя.

Спорт (усі форми фізичної активності) відіграє важливу роль у поліпшенні фізичного та психічного здоров'я, зміцненні активної громадянської позиції та соціальної інтеграції.

Можна стверджувати, що впровадження нових підходів у навчанні учнів фізичної культури зорієнтує їх не тільки на стійку мотивацію щодо збереження власного здоров'я, гармонійного розвитку природних здібностей та психічних якостей, використання засобів фізичного виховання в організації здорового способу життя, а й на взаємодію в налагодженні взаємовідносин і взаєморозуміння, взаємодопомоги та співробітництва у шкільному середовищі.

Визначено, що фізична (рухова) активність – це будь-які форми руху, які потребують енергії: ходьба, фізична робота, фізичні вправи, заняття спортом тощо. Виокремлюють такі види рухової активності: низьку, помірну та інтенсивну.

Низька: повільна ходьба, сидіння за робочим столом, робота за комп'ютером, перегляд телепередач.

Помірна: швидка ходьба, прибирання оселі, робота на городі, гра на піаніно.

Інтенсивна: біг, заняття фізичною культурою та спортом, танці, рухливі ігри.

Під час проведення уроків фізичної культури, різних форм фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи вчителі можуть використовувати адаптовані й спеціалізовані вправи, ігрову діяльність для розвитку партнерства в шкільному спорті та фізичній культурі з метою протидії/запобігання негативним соціально-небезпечним явищам.

Розглянемо рухливу гру як прояв взаємоузгоджених у команді дій. Гра як різновид спорту – це будь-яка фізична активність, яка є веселою для її учасників.

Вона часто буває неструктурованою, проходить без нагляду дорослих. Розваги є більш організованими, ніж гра, і зазвичай передбачають фізично активне дозвілля.

Гра є однією з форм спілкування та взаємодії: вступаючи в неї, учасники вчаться брати на себе певні моральні зобов'язання, контролювати власний емоційний стан і адекватніше реагувати на ті чи інші емоційні стани партнерів, підтримувати контакти, досягати порозуміння, іти на компроміс, поступки, шукати коректний вихід із конфліктних ситуацій та ін. [2]. Ще одна особливість ігрової діяльності полягає в тому, що в межах гри комунікативні здібності її учасників формуються в ході природного спілкування. Гра вводить учасників у світ складних людських взаємин, інтегрує наявний комунікативний досвід, навчає правил міжлюдських стосунків. У грі інтенсивно закріплюються важливі соціальні почуття та норми поведінки особистості. Звернемо увагу на те, що значною популярністю користуються командні ігри, які розвивають колективне мислення, сприяють згуртуванню колективу заради досягнення спільної мети, покращенню комунікації, дають змогу відчути впевнену допомогу ближнього, або ж навпаки – узяти участь у конкурентній боротьбі й відчути дух суперництва. Усі командні ігри поділяються на розвивальні, де потрібно задіяти свою ерудицію та логіку, і рухливі, у яких, крім того, іде опора на фізичні можливості. Безумовно, рухома категорія ігор сприяє поліпшенню психічного стану, а також розвиває увагу, тренує пам'ять.

Наведемо приклади ігор для корегування та підвищення рівня групової згуртованості, а також взаєморозуміння, які запропоновані вчителям фізичної культури на курсах підвищення кваліфікації Комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти».

Гра з гімнастичним килимком

Мета: усією командою за якомога менший час перенести більшу кількість предметів спортивного спрямування.

На певній відстані від команд розташовані предмети спортивного спрямування (гантелі, скакалки, фітболи тощо, залежно від модуля, який вивчається). За допомогою номерного жеребкування команди визначаються з місцем розташування їхньої групи. За командою «Руш!» група учнів бере гімнастичний килимок і рухається в напрямку розташування предметів спортивного спрямування. Бере два предмети і, намагаючись утримувати їх у центрі килимка, переносить до місця заняття.

Якщо предмет падає, команда втрачає можливість користуватися ним. Яка команда швидше й без порушень упоралась із завданням, та й перемагає.

Гра «Паровоз із м'ячами»

Учні шикуються в колону тісно один до одного. Між кожним учнем знаходиться м'яч, який вони утримують животом і спиною, без допомоги рук.

Потрібно пройти певну відстань, щоб не впав жоден м'яч. Відстань, яку потрібно пройти, залежить від віку учасників, а також від рівня їх згуртованості.

Чим більше згуртовані учні, тим більша відстань.

Гра «Живий вузол» [5, с. 183]

Гравці стають у коло. Усі за командою ведучого простягають праву руку вперед до центра кола й беруть будь-кого за руку. Тут перша умова: не можна обирати сусіда. Потім у центр кола всі простягають ліву руку, і відбувається така ж сама «плутанина». Але тут друга умова: не можна брати за руку того, з ким ти вже «зчеплений» руками.

Як результат – отримано живий вузол, який тепер усі разом мають розплутати, але потрібно бути скоординованими в діях усієї групи, не розчіпляти рук. (Гра добре розвиває командну взаємодію, покращує комунікацію

в колективі, допомагає знайти спільні правильні рішення та працювати на загальний результат.) Як варіант: усі дії із заплутуванням можна виконувати, наступаючи на носок і на п'яту, коли гравці стоять у колі.

Гра «Лабіринт» [5, с. 180]

На землі з прутиків складено лабіринт. По ньому йде один із представників команди із заплющеними очима, керуючись тим, що підказують йому члени його команди. Умови гри при цьому дуже жорсткі: одночасно говорити може тільки одна людина; кожен, хто говорить, промовляє не більше одного слова; якщо двоє заговорили одночасно чи якщо той, хто йде, доторкнувся до лінії лабіринту, або якщо він навіть проніс ногу над лінією, то вважається загиблим.

Якщо ведучий вважає, що працює не вся команда, хтось із гравців не бере діяльної участі, то він може усунути гравця із гри. Завдання команди – придумати й реалізувати найбільш успішну стратегію проходження лабіринту.

Гра «Спина до спини» [5, с. 185]

Кожний учасник обирає собі партнера одного з ним зросту. Вони сідають спина до спини та тримаються за руки. Коли гравці прийняли це положення, ведучий пропонує їм спробувати піднятися.

Якщо вони навчаться вставати (вправа «2»), слід запропонувати їм виконати вправи «3», «4» і т. д.

Урізноманітнити вправу можна так. «Ступня до ступні»: зміст завдання полягає в тому, що гравці сідають обличчям один до одного, тримаючись за руки та упираючись один в одного ступнями.

Висновки:

1. Спорт (фізична активність) і гра, безумовно, сприяють розвитку та навчанню дітей і підлітків, надають можливість здобуття психосоціальних і міжособистісних (життєвих) навичок, таких як почуття власної гідності, співпереживання, комунікації, прийняття рішень, критичне та творче мислення, а також уміння впоратися з емоціями, стресом і конфліктами.

2. Спорт є важливим ресурсом для контакту з дітьми та молодими людьми в їх власному розвитку. Він може зробити їх активними учасниками в процесі прийняття рішень і вільного висловлювання своїх поглядів.

3. У фізичній культурі майбутнього, як і в сучасній, головним провідником дитини у світ культури розвитку свого здоров'я буде вчитель. Будь-який вид спорту (фізичної активності) буде цікавим, улюбленим і доступним для дітей, якщо вчитель підійде творчо до навчального процесу та буде застосовувати різні цікаві й нестандартні розробки.

4. Статистичні дані свідчать про те, що регулярні заняття різними формами фізичної активності забезпечують усіх людей широким діапазоном фізичних, соціальних і психічних переваг для здоров'я, можуть запобігти або обмежити наслідки багатьох найпоширеніших світових неінфекційних захворювань.

Література

1. Волкова І.В. Концепція ЮНІСЕФ «Спорт заради розвитку» як якісний орієнтир у підвищенні компетентності вчителів фізичної культури / І.В. Волкова // Застосування технологій бенчмаркінгу організації навчального процесу в системі післядипломної педагогічної освіти: збірник статей Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 24 листопада 2016 року. – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2016. – С. 89-93.

2. Качан О.А. «Спорт заради розвитку» – нова концепція фізичного виховання в Україні / О.А. Качан // Фізичне виховання в рідній школі: науково-методичний журнал. – 2017. – № 6 (113). – С. 25-28.

3. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. – Київ: Літера ЛТД, 2018. – 160 с.

4. Скиба М. Краще разом. Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона в НУШ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstva-shho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vona-ye-u-shkoli/>. Назва з екрану.

5. Спорт заради розвитку («Щаслива та захищена дитина – активна та здорова родина і нація»): навчально-методичний посібник / О.В. Погонцева, В.В. Дерев'яно, І.Р. Захарчук, О.М. В'яла, О.С. Трофимов. – Київ : Видавництво «Фенікс», 2017. – 268 с.

6. Стратегічна основа ЮНІСЕФ щодо спорту для розвитку // United Nations Children's Fund (UNICEF). – May 2011. – 26 с.

Врахування психологічних особливостей вихованців та використання ненасильницького спілкування з дітьми дошкільного віку

Вікторія Миколаївна Вронська

Постановка проблеми та її актуальність. На етапі дошкільного дитинства одним із важливих завдань є налагодження комунікації (сучасні малюки не вміють спілкуватися, їм важко сформулювати висловлювання, у них спостерігаються мовні вади). Із врахуванням теперішньої ситуації, пропонуємо використовувати ще новий метод –ненасильницької комунікації.

Мета статті: висвітлити психологічні механізми налагодження взаємодії з дітьми дошкільного віку, використовуючи метод ненасильницької комунікації всіма працівниками дошкільного закладу: вихователями, психологом, медичною сестрою.

Виклад основної частини матеріалу

Визначаючи вік конкретної дитини, треба виходити не лише з кількості прожитих нею років, а й із уявлення про особливості її фізичного, психічного та соціального розвитку. Їх баланс і відповідність паспортного віку дитини гарантують повноцінний розвиток малюка. Дисбаланс, відставання в показниках розвитку якогось із зазначених напрямів призводить до суперечностей, нерівного, стрибкоподібного розвитку. Ми детально проаналізували вікові особливості та з'ясували, що на всіх етапах дошкільного дитинства важливим є налагодження комунікації.

Ненасильницьке спілкування (ННС) — це гнучка технологія комунікації, що поєднує переговорні навички та конфліктологію.

Останнім часом з'являються психологічні проблеми. Це пов'язано як із соціальними конфліктами, так і зі стереотипним побутовим розумінням того, що є проблемою і що означає її вирішувати в психологічному сенсі. Вважається, що світ створює проблеми для людини. Але світ поза людиною не має проблем, проблеми виникають у голові людини у зв'язку з певними обставинами, реальними чи навіть надуманими. При цьому обставини, що спричиняють виникнення проблеми в однієї людини, в іншій не викликають такого відгуку. Більше того, одна й та сама людина в різному віці чи в різний час одні й ті ж обставини може сприймати по-різному. Окрім того, якщо розглядати особистість із точки зору гуманістичного напрямку, то потенції та прагнення розвитку, що знаходяться в самій особистості, спричиняють внутрішні суперечності, які часто і є джерелом проблем. Зовнішні обставини можуть створювати умови, але не визначати розвиток. Світ зовнішній не може змусити людину щось зробити: він провокує, спокушає, запрошує тощо, але рішення людина приймає сама, і тому відповідальність також на ній. Приписування зовнішнім обставинам визначальної ролі – це відгомін технократичного підходу до вивчення особистості.

Наступний важливий момент стосовно людини і проблеми – в останній не завжди зло. У той же час у побутовій свідомості панує думка, що проблеми – це погано, а щастя там, де їх немає або, принаймні, менше. Але якщо людина не бачить ніяких, наприклад, професійних проблем, то, швидше за все, вона не може фіксувати наявних суперечностей, що точно є. Щодо життєвих проблем, то їх не може не бути, оскільки внутрішній світ людини сам по собі суперечливий. Швидше за все, деякі з цих проблем є, але не усвідомлюються людиною, що допомагає створити ілюзію щастя чи комфорту. Але не можна вирішити проблему чи навчитися її вирішувати, якщо ти її не усвідомлюєш або не бачиш. Тому усвідомлення, бачення проблем, що часто виражається в їх вербалізації як проблем – це один із показників компетентності, тому не є злом. Реагувати як на проблемні або ні.

Робота працівників ДНЗ (психолога, вихователів, медсестри ДНЗ) щодо сприяння в удосконаленні життєвої компетентності людини – це робота зі сприяння розвитку й саморозвитку особистості. Водночас розвиток не має завершальної стадії, це безперервний процес, тому робота психолога над постійністю мотивації саморозвитку є важливою в контексті вдосконалення життєвої компетентності особистості. Оскільки йдеться про розвиток як саморозвиток, то підходи, методи, що видаються більш ефективними в такій роботі психолога, – то це ті, що допомагають людині нібито сторонньо рефлексивно поглянути на своє життя чи власні якості. Таких методів багато в межах групи теорій, яку називають групою теорій росту, це і гуманістична, і екзистенційна психологія. Арсенал тут широкий, залежно від кваліфікації психолога, його професійних уподобань тощо. А от працювати з мотивацією саморозвитку, використовуючи методи поведінкової психології чи психодинамічних теорій, буде важко.

Під час тренінгових занять, на яких людина мала змогу рефлексувати, не варто відразу чекати результат у вигляді конкретних рішень тощо. Це потребує часу «сам із собою» – саме так визрівають нові задуми, відкриваються смисли, у тому числі нормативні професійні смисли, що напряду відповідає за професійну, життєву тощо компетентність. Саме виховання – це той процес, метою якого ніхто не розглядає успішність оцінки. Тут найбільш важлива профілактика негативних явищ, зокрема девіантної та ризикованої поведінки дітей. Коли йдеться про профілактику неадекватної поведінки, найбільші гарантії може мати сформованість певної компетентності на протипагу знанням чи вмінням. Тому особливу увагу практичному психологу, вихователям, медсестрі ДНЗ, завідувачці ДНЗ варто приділити саме спрямуванню виховної роботи в напрямі формування і вдосконалення життєвої та інших компетентностей.

Нічого насильницького в змісті такої роботи немає, адже потреба в самотворенні, зростанні є найістотнішою і природною. Інакше виходить, що людина не робить те, що точно могла б зробити, більше того, можливо, саме це і є її призначення. За словами психологів-гуманістів, зокрема А. Маслоу та

I. Ялом, це найбільший гріх, що проявляється в лінощах, неробстві, навіть якщо вони маскуються за створенням видимості бурхливої діяльності.

Розподіл дошкільнят за сукупною характеристикою їхнього паспортного, фізичного, психічного, психологічного та соціального віку працює на принцип природовідповідності, відповідає законам об'єктивного розвитку. Але спрощена, схематична орієнтація лише на паспортний вік, на жаль, домінує сьогодні в розподілі дітей у групи дитячого садка. На першому році життя розвиток дитини визначається її спілкуванням із дорослими. Немовля є соціальною істотою, його зв'язки з навколишнім від початку опосередковуються іншою людиною. Мати не тільки задовольняє органічні потреби дитини, годуючи, сповиваючи та виносячи її на свіже повітря, а й забезпечує потребу в зовнішніх враженнях: коли носить на руках, відчутно розширюючи цим межі доступного простору, коли дає іграшки, говорить до неї, співає колискову й т.д. Зовнішні впливи, особливо зорові та слухові, викликають у немовляти позитивні емоційні реакції. Потребу в зовнішніх враженнях неможливо наситити. Чим більше вражень отримує немовля, тим краще виявляється його реакція зосередження, тим відчутніші позитивні емоції, а отже, успішніше здійснюється психічний розвиток. З віком такі потреби переростають у пізнавальні. Емоційне, ласкаве спілкування з дорослим створює для дитини необхідний емоційний комфорт. Якщо переважають негативні емоції, психічний розвиток пригнічується.

У наступний віковий період – на другому та третьому роках життя – провідною стає предметна діяльність, у процесі якої діти починають розуміти призначення та функції речей: для чого....., що можна цим робити..... Особливе значення для психічного розвитку малят мають дії для співвідношення предметів, наприклад складання башточок, кульок, розкладання в рядок або встановлення один на один кубиків, і зняття дріб'язків, коли якийсь предмет застосовується задля іншого, наприклад, зачесатися гребінцем.

Дорослий має якомога більше часу розмовляти з малюком. Мова має бути чітка, повільна, виразна, щоб дитина бачила й чула. Так вона запам'ятовує. Слухаючи мову дорослих і намагаючись наслідувати їй, маля поступово засвоює правильну звуковимову, звукосполучення та слова. Тривалість цього процесу залежить від кількості проведеного часу з малюком, від повторень слів, речень, запитань і стверджень, надання щоразу нового мовного зразка, від повторень малюка.

Необхідно спеціально відводити хвилинки для ігрових вправ: тренування мовного слуху дитини, її артикуляції, звуковимови. Увесь процес спілкування дорослого з дитиною повинен бути мовно насиченим. Спершу мовна активність буде на боці дорослого. Дитина лише жестами, мімікою і діями виявлятиме своє розуміння, та з часом з її вуст прозвучать перші двоскладові, багатоскладові слова, словосполучення, просто речення.

Третій рік життя вважається одним із найголовніших у засвоєнні дитиною мови. Мало просто спілкуватися з дитиною у формі діалогу / запитання – відповідь /. Потрібні спеціальні мовні завдання з поступовим

ускладненям: «Піди до Сергійка»... Дитина зростає, розширюється її світогляд, якісно вищого рівня сягає мислення, приходять нові знання та вміння – і все це веде за собою вдосконалення мовлення. Краще навички мислення та мовлення здобуваються лише в спілкуванні з оточуючими. Ускладнюючись, спілкування спонукає до утворення нових мовних форм. Не потрібно поспішати з допомогою дитині у формі підказки (доводити за дитину, додавати потрібне слово). «Муки пошуку» для малюка дуже корисні. Нехай замислюється, добирає потрібне слово, кілька разів повторить про одне і те саме, доводить і переконує того, хто її слухає. В окремих випадках можна підказати допоміжне слово (вигук, частка, сполучник, прислівник), допомогти побудувати красиве речення, додати зразок нових мовних форм.

Подальший розвиток потреби у спілкуванні сприяє оволодінню дитиною нормального розмовною мовою. Маля навчається відносити слова до означувальних ними предметів і дій, виконувати словесні вказівки.

На основі досягнень психічного розвитку та збагачених умінь у дитини наприкінці раннього віку з'являється тенд, особливий вид – розумова діяльність, яка на перших порах утілена в практичні дії дитини, та пізнавальна діяльність, предметом якої є інформація, яку несуть у собі об'єкт чи явище. Пізнавальна діяльність виникає та здійснюється на основі мислення, але вимагає обов'язково увагу, волю, пам'ять та інші психічні процеси (Г.С. Костюк, М.І. Лісіна, С.Л. Рубінштейн). Інтенсивний темп фізичного розвитку, що був характерним для перших двох років життя, на третьому році дещо уповільнюється. Третій рік життя характеризується протиріччям між прагненням дитини до самостійності, що швидко зростає, бажанням брати участь у діяльності дорослих і її реальними можливостями. Це протиріччя знаходить розв'язання в рольовій грі, що з'являється на цьому етапі. Досягнення дитини за цей період є вирішальним для подальшого індивідуального становлення особистості.

Новоутворення «кризи трьох років» сконцентровані навколо «я» дитини. Їх сутність полягає в психологічному відокремленні «я» від оточуючих дорослих, що супроводжується певними специфічними виявами – упертістю, негативізмом, протестом проти їхніх дій. У період «кризи трьох років» у дітей виробляється певний комплекс поведінки. Вони прагнуть самостійно досягти позитивного результату своєї діяльності. У разі невдачі діти звертаються за допомогою до дорослого й саме йому демонструють свої успіхи, які без схвалення значно втрачають свою цінність. Негативне чи байдуже ставлення вихователя, батьків до результату діяльності викликає в дитини образ, смуток. Необхідно, проте, пам'ятати, що активний словник збагачується за таких умов, у яких актуалізується потреба дитини висловлюватись. Слухання оповідань, казок збільшує пасивний словник дитини, дає пізнавальну інформацію. Потребу в мовному спілкуванні розвивають і увага з боку дорослих до дитячих запитань, відповіді на них. Важливе значення для розвитку мовлення має також розуміння дитиною інструкцій, доручень, прохань дорослого. Вправлення під час виконання різнопланових завдань сприяє налагодженню ділових стосунків

дорослого та дитини в процесі спілкування. Мовні надбання трирічок ведуть до прогресивних зрушень у всьому їхньому психічному розвитку. також у повсякденній поведінці діти починають діяти відповідно до поставленої мети, хоча через нестійку ще увагу можуть і забути про неї, відволікатися, зацікавитися чимось іншим. Але з поступовим практичним оволодінням технікою дій дитина стає сміливішою та самостійнішою. У чотири роки вона вже може багато зробити сама, не чекаючи та не вимагаючи допомоги з боку дорослих (наприклад, коли бачить пролиту на столі воду, сама бере ганчірку й витирає). Загальну картину фізичного розвитку чотирирічного малюка можна змалювати так: порівняно з першими трьома роками життя темпи росту уповільнюються, дитина не так швидко додає у вазі. Окрім нестійкої уваги, малюкам притаманна в іграх і підвищена емоційна збуджуваність. Здатність до вольових зусиль ще дуже слабо розвинута в чотирирічного дошкільника. Робота вихователя з удосконалення мови дітей має вестись у трьох напрямках:

I – збагачення словника; II – вправлення в чистоті звуковимовлення;

III – виховування зв'язної мови. Дітям властиве активне дійове мислення. Під час вирішення якогось завдання вони передовсім діють. Характерною особливістю дітей чотирирічного віку є значна емоційна збудливість, нестриманість і недостатня стійкість емоцій.

Емоції як легко виникають, так швидко і минають, змінюються на протилежні. Від радості малюк легко переходить до плачу. Буває, ще не висохли в дитини сльози, а вона вже готова до безтурботної, веселої гри. Потрібний особливий педагогічний такт, що не допускає грубого втручання в діяльність дитини, бо це може викликати сильні афективні стани. Чим менша дитина, тим обережніше слід уникати впливу на неї, сильних подразників. Водночас потрібне поступово виховувати й гальмівні процеси, які є в основі вміння стримувати себе, свої почуття.

Діти четвертого року життя емоційно реагують на музику. Вони розуміють контрастний настрій музичних творів /веселий, спокійний /, упізнають знайомі пісні та п'єси, називають їх. Розрізняють звуки за висотою /у межах сексти/, тембр музичних інструментів /високий, низький, передній реєстри/. У цьому віці малюки підлаштовуються до голосу педагога, починають протяжно співати. Вони можуть передавати ритм ходьби і бігу, яскраві динамічні й темброві зміни тощо. Основні життєві потреби дитини цього віку – це любов, доброта, увага дорослих, ігри та спілкування з однолітками, яскраві переживання. Але необхідно пам'ятати, що нервова система маленької дитини, як уже зазначалось, ще настільки не сформована, що навіть маленький колектив, маленька група є для неї сильним подразником і дуже втомлює. Ось чому дитина часто намагається залишитися наодинці із собою, чому не можна перешкоджати.

Тенденція до самостійності, намагання діяти без допомоги дорослого («Я сам»).

Стиль комунікативної поведінки визначається набором певних якостей, притаманних людині. У кожного з нас є своя особиста домінуюча манера поведінки та спілкування.

Основні стилі спілкування: прямолінійний, аналітичний, соціально орієнтований, експресивний.

Адекватність процесу міжособистісного розуміння забезпечується завдяки дії певних психологічних феноменів: ідентифікація, рефлексія, спостереження, емпатія. Для цього рівня рефлексії важливе значення має інтуїція – здатність бачити особливості, що характеризують особистість іншої людини через безпосереднє споглядання, без логічної аргументації. Процес міжособистісного розуміння тісно пов'язаний з емоційною сферою. Емпатія – це вміння сприйняти почуття іншої людини як власні, здатність до емоційного відгуку. Почуття, співчуття та співпереживання допомагають адекватному розумінню інших людей, вони є необхідним компонентом і специфічним засобом пізнання людини людиною. Розвинена емпатія є ключовим фактором успіху в таких видах діяльності, як медицина, мистецтво, педагогіка та управління.

Процес міжособистісного розуміння.

Таблиця 1

Назва стилю спілкування	Особливості співбесідника	Рекомендації для підвищення ефективності спілкування
Прямолінійний	Завжди цінє свій час, у розмові одразу переходить до суті, не любить чекати, усе тримає під контролем. Звик домінувати й самостійно приймати рішення, іноді буває різким, не любить беззмістовних, сторонніх світських розмов. Нетерплячий, енергійний, любить конкретність.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Будьте пунктуальні, не говоріть зайвого; ▪ не поспішайте, наводьте логічні докази; ▪ будьте стримані й організовані.
Аналітичний	Точний і скрупульозний, ніколи не відходить від конкретної теми розмови, мало емоційний, логічний в усному, любить шукати підтвердження власних думок.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Будьте точні й послідовні; ▪ будьте уважні та відверті; ▪ не поспішайте й не підкреслюйте своєї зверхності.
Соціально-орієнтований	Особистість, яка прагне розв'язувати особисті та емоційні проблеми оточуючих. Любить баланс і гармонію. Уникає конфліктів. Такий співрозмовник недалекоглядний, неспішний, цінє людські взаємини.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Демонструйте своє тепле, людське ставлення до нього; ▪ будьте говіркі й товариські; ▪ не поспішайте, покладайтеся на особистий досвід.
Експресивний	Такий співрозмовник комунікабельний, чуттєвий, енергійний, швидко втомлюється, мислить масштабно, оригінально. Його легко схвилювати, усе приймає близько до серця, ненавидить дріб'язкові подробиці.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ У спілкуванні будьте впевненими й енергійними; ▪ проявляйте позитивні емоції; ▪ не сперечайтесь і не запізнюйтесь; ▪ слідкуйте за його думкою та не витрачайте час на деталі.

Мистецтво вихователя якраз і полягає в тому, щоб використовуючи всі благотворні впливи життя в колективі на дитячу індивідуальність, водночас уберегти її від перевтоми, зайвого збудження, механічного копіювання чужих зразків.

Незважаючи на зростаючу самостійність дітей, роль дорослого в їхньому житті ще дуже велика. Основні потреби в спілкуванні з дорослим починають переходити зі сфери суто практичної /спільного виконання дій/ у сферу пізнавальну: дорослий виступає як джерело різноманітних відомостей про навколишнє. Діти виявляють підвищену чутливість до тону, настрою дорослих і ставлення до себе з боку батьків, вихователя. Дуже чутливі до емоційного стану ровесників, легко переймаються їхніми почуттями. У цьому віці надзвичайно важливо не прогаяти час для виховання гуманних почуттів і елементарних уявлень про доброту, чуйність, взаємодопомогу, дружелюбність, увагу до дорослого й ровесників. Спонукає до взаємодії, розмов один з одним у привітній формі, надання допомоги на прохання іншої дитини, звертання до ровесників на ім'я, відповідей на їх запитання. Потрібно навчити помічати прояви приязні в ровесників, їх доброту, взаємодопомогу, виховувати почуття симпатії та дружби.

На п'ятому році життя особливо відчувається перевага збудження над процесами гальмування, що при найменшому порушенні умов життя призводить до бурхливих емоційних реакцій. Є небезпека закріпити підвищену нервову збудливість. Слід пам'ятати, що недосконалість гальмівних процесів впливає на характер формування системи вмінь і навичок. Сам же процес їх формування повільний, тривалий, вимагає від дорослого терпіння та чуйності. Помітні зміни бачимо у сфері спілкування дітей п'ятого року з оточуючими. Якщо в стосунках із близькими дорослими хлопчики та дівчатка цього віку довірливі, спокійні, упевнені та зацікавлені в контактах, то в присутності стороннього дорослого їм /як і дітям трьох-чотирьох років/ здебільшого притаманні сором'язливість, неспокій /проте вони зацікавлені в контактах із незнайомцями/. Психологи відмічають, що саме на п'ятому році життя найбільш зростає інтенсивність спілкування дитини з близькими дорослими при емоційно-позитивному ставленні останніх до контактів із дитиною. У взаємодії з близькими діти виявляють особливу чутливість до настрою та характеру їхнього мовлення, рухів, усієї гами експресивних засобів. Цю особливість дітей і має використовувати вихователь для моделювання різних засобів співробітництва у специфічно дитячих видах діяльності. Саме за таких умов діє найсильніший механізм вправлення – наслідування, завдяки чому діти починають усвідомлювати особливу роль добрих людських стосунків у їхній взаємодії з дорослими. Так формується доброта, чуйність, здатність любити.

Зазначені особливості знаходять свій вияв і у сфері спілкування дитини з однолітками. На фоні зростання потреби у співробітництві з ровесниками все виразніше виявляється потреба в доброзичливій увазі з боку товаришів. Не слід забувати, що й у сфері спілкування велике розмаїття індивідуальних варіантів. Одні діти виявляють інтерес до вихователя, інші – замкнуті, побоюються його;

одні – комунікативно активні, інші – обмежуються однослівним шепотінням. За умов спілкування з новою людиною такі відмінності ще більш чіткі й різноманітні. Про це варто пам'ятати щораз, коли в групу до дітей приходять нова людина на підміну постійному вихователеві або коли проводяться різні обстеження сторонніми особами чи в їх присутності. Та й повсякчасно вихователь, спілкуючись із такими сором'язливими дітьми, має бути особливо обережним. Украй недопустимі зауваження типу: «Сміливіше, чого ти так соромишся» .., «Роман у нас такий сором'язливий ...», навіть коли вимовляються доброзичливо. Це не підтримує дитину, не відволікає від внутрішніх переживань, а навпаки, фіксує на них увагу всіх, ускладнюючи проблеми самій дитині.

Не менш важливо тактовно й обережно втручатись у сферу спілкування таких дітей з однолітками. Тут бажано попереджати конфлікти, ускладнення в спілкуванні. Саме довірливі стосунки з вихователем мають допомогти уникнути багатьох труднощів і збудувати співробітництво в тій чи іншій діяльності так, щоб запобігти можливим негативним ситуаціям. Для дітей п'ятого року життя характерний більш активний відгук на запропоновану дорослим діяльність, поступове формування здатності самостійно визначити її мету. Ця мета утримується в пам'яті довше й реалізувати її краще, коли є ігрова мотивація. Закладаються основи вміння керувати суспільно значимими мотивами діяльності, перші спроби планувати свою діяльність, самостійність виконаного етапу діяльності.

Зростання самостійності проявляється й у характері мовного спілкування дітей у процесі гри, яка є важливим джерелом загального розвитку дитини саме на цьому етапі дитинства. Насамперед йому сприяє значне збагачення дитячого досвіду й водночас якісні зміни в пізнавальних процесах. Не менш важливо тактовно й обережно втручатись у сферу спілкування таких дітей з однолітками. Тут бажано попереджати конфлікти, ускладнення в спілкуванні. Саме довірливі стосунки з вихователем мають допомогти уникнути багатьох труднощів і організувати співробітництво в тій чи іншій діяльності так, щоб запобігти можливим негативним ситуаціям. Для дітей п'ятого року життя характерний більш активний відгук на запропоновану дорослим діяльність, поступове формування здатності самостійно визначити її мету. Ця мета утримується в пам'яті довше й реалізувати її краще, коли є ігрова мотивація. Закладаються основи уміння керувати суспільно значимими мотивами діяльності, перші спроби планувати свою діяльність, самостійність виконаного етапу діяльності.

Зростання самостійності проявляється і в характері мовного спілкування дітей у процесі гри, яка є важливим джерелом загального розвитку дитини саме на даному етапі дитинства. Після періоду гармонійного зростання в перші роки дошкільного дитинства шестирічки мають якісні зміни в побудові тіла: воно набирає типово «шкільної форми». Мова йде про формування в цьому віці первісних форм, характерних для чоловічої та жіночої конституції. Радикальні зміни відбуваються й у центральній нервовій системі. Збільшується маса мозку,

який на кінець шостого року досягає 1350 г, що становить 90% маси мозку дорослої людини, розвиваються його функції. Це виявляється в тому, що порівняно з попередніми стадіями розвитку дитини значно зростають сила і роль гальмівних процесів, зокрема вдосконалюються мовне й диференційоване гальмування. Ускладнюється структура аналітико-синтетичної діяльності. Так, утворення нових нервових зв'язків відбувається за безпосередньою участю другої сигнальної системи, тобто в обох сигнальних системах одночасно. Завдяки цьому розширюється сфера впливу словесних подразників або сигналів на розвиток діяльності дитини. Нервова система дітей шостого року життя дуже вразлива, і тому для подальшого встановлення та закріплення врівноваженої взаємодії процесів збудження та гальмування потрібно подбати про раціональну взаємодію навантаження та спокою, напруження і розрядки в процесі організації життєдіяльності. Нормальний фізичний розвиток дитини має величезне значення для формування особистості. Однак психічний розвиток визначається не тільки ним, а здійснюється внаслідок активної взаємодії дитини з її найближчим соціальним середовищем.

Починаючи з дошкільного дитинства, ми повинні застосовувати метод ненасильницької комунікації. Ненасильницьке спілкування передбачає, що за кожним не тільки вчинком, а навіть і словом людини стоїть якась важлива для неї й актуальна в цей момент потреба. Поведінка може виглядати агресивною, образливою тощо, а за цим може бути потреба в увазі, бути почутим і зрозумілим, у визнанні й будь-яка інша загальнолюдська потреба. Але виражається вона так, що нам зовсім не хочеться її задовольняти.

«Ти ніколи мене не слухаєш!» – говоримо ми дитині в сім'ї.

«Ви неуважні й невпевнені в собі», – даємо зворотний зв'язок вихованцям.

«Ви знову мене неправильно зрозуміли», – відповідаємо у спілкуванні з батьками вихованців. Це все неправильно з точки зору ненасильницької комунікації.

У конфлікті завжди є дві сторони. Конфлікт виникає не тільки в точці зіткнення інтересів і потреб, а через те, що люди не гнучкі у своїх стратегіях вирішення конфліктів.

Ненасильницьке спілкування складається з 4-х компонентів: спостереження без суджень і оцінок, ваші почуття та потреби, почуття та потреби інших (припущення), прохання.

- **Спостереження без оцінок і суджень через факти.** Намагайтеся спостерігати нейтрально, без оцінювання.
- **Почуття.** Важливо розуміти й ураховувати почуття – як власні, так і оточення.
- **Потреби.** За кожною емоцією йде певна інформація про потреби. Саме в потребах криються джерело та причини почуттів. Коли потреби не задовольняються, виникає дискомфорт. Почуття є результатом незадоволених потреб.

Висновок. Найбільш суттєві зміни, які охоплюють різні психічні сфери дітей старшого дошкільного віку – пізнавальну, вольову, емоційну, – свідчать про те, що цей вік є переломним, багатим на такі новоутворення, які забезпечують перехід дитини до систематичного шкільного навчання. Метод ненасильницької комунікації в цей час є необхідним, адже якби цим методом користувалося якомога більше людей на землі, людство б менше воювало й ворогувало як на рівні держав, так і на рівні сім'ї. Тому починати використовувати цей метод необхідно із закладу дошкільної освіти.

Література

1. Кононко О.Л. Психологічні основи особистісного ставлення дошкільника (системний підхід). К. : Стилос, 2002.
2. Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних словосполучень / [уклад. Л.О.Пустовіт, О.І. Скопненко, Г.М.Сюта, Т.В. Цимбалюк]. – К. : Довіра, 2000. – 1017 с.
3. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Т.М. Титаренко. – Київ : Либідь, 2003. – 376 с.
4. Що таке емоційний інтелект, ненасильницьке спілкування та як мирно розв'язувати конфлікти: <https://nus.org.ua/articles/shho-take-emotsijnyj-intelekt-nenasylnytske-spilkuvannya-ta-yak-myrno-rozv-yazuvaty-konflikty/>

Фасилітація в роботі вчителя початкових класів

Ольга Михайлівна Гезей

Проблема педагогічної діяльності вчителів початкових класів висвітлена в численній кількості праць видатних вітчизняних (В. Сухомлинський, О. Савченко, Н. Бібік, О. Онопрієнко) і зарубіжних (Ш. Амонашвілі, Я. Коменський, Б. Блум, Д. Дьюї, К. Роджерс) учених.

Усі вони наголошували на гуманістичній складовій педагогічної діяльності. Поряд із питанням гуманізму в освітній діяльності педагога сьогодні варто говорити про фасилітаційну складову вчителя початкових класів. Питання педагогічної фасилітації як одного з механізмів гуманізації освітнього процесу ввійшло в обихід зовсім недавно, і тому, на нашу думку, є недостатньо дослідженим. Термін «фасилітація» походить від англійського слова «*facilitate*» – полегшувати, допомагати, сприяти, просувати.

Педагогічна фасилітація – вид професійно-педагогічної діяльності вчителя, який забезпечує педагогічну підтримку особистісного зростання учнів і педагогічний супровід їх освітніх досягнень, реалізує розвивальний потенціал суб'єкт-суб'єктної взаємодії всіх учасників освітнього процесу, актуалізує прагнення дитини до самоідентифікації, самореалізації, саморозвитку, самовдосконалення; сприяє розкриттю індивідуальних особливостей школяра

(творчий і креативний потенціал, внутрішні інтенції, нахили, здібності, таланти, прагнення), його пізнавальних можливостей; здійснюється у площині конструктивно-діалогічної, перцептивно-невербальної, інтерактивної комунікації в освітньому просторі закладу освіти; базується на здатності вчителя конструювати конгруентне, розвивальне, толерантне середовище [2, с. 171]. Учені по-різному трактують поняття педагогічної фасилітації. Зокрема, О.Димова, С. Смирнов визначають це поняття як тип педагогічної взаємодії, за якої головною метою діяльності педагога є створення сприятливих умов для саморозвитку дитини; Г.Балл – як особливий вид впливу вчителя на учнів, який має основне завдання – допомагати, полегшувати, стимулювати, актуалізувати потребу в розвитку й особистісному зростанні; О.Шахматова, І.Шуніна – як процес полегшення, посилення продуктивності освіти, навчання як спільної діяльності педагога й учня; Е.Зеєр – як професійно значуща якість особистості педагога, від якої залежить успішність педагогічної діяльності; К.Роджерс, Дж.Фрейберг – як уміння вчителя налагоджувати «допомагаючі стосунки» з учнем із метою фасилітації учіння [3, с. 59-60].

З іншого боку, діяльнісний та особистісно орієнтований підходи мають сприяти розвитку компетентностей у суб'єкта освіти. Компетентнісний підхід, за переконаннями І. Беха, повинен забезпечити несуперечливу трансформацію суб'єкта учіння в суб'єкта розвиненої суспільної практики, а саме в суб'єкта практичної діяльності як цілеспрямованого перетворення дійсності [1, с. 5-7].

Тому є актуальним питання: «Яким чином необхідно організувати освітній процес у початковій школі, щоб дітям було легко й цікаво вчитися, щоб держава зростала й батьки були задоволені?»

У працях зарубіжних учених, зокрема А. Маслоу, педагогічна підтримка або фасилітація вбачається в навчанні дитини повноцінно й адекватно переживати власний досвід, у розвитку здатності відповідати за свій вибір і дії, у відповідальності перед собою, у вихованні нонконформізму, тобто особистості незалежної та відмінної від інших, в умінні бути самодостатнім, у забезпеченні умов для самоактуалізації, саморозвитку особистості.

Педагогу-фасилітатору необхідно визначити резерви підвищення ефективності освітнього процесу на засадах компетентнісного підходу та розкрити механізми їх використання у професійній діяльності. Першочергове значення має створення освітнього середовища, орієнтованого на дитину. До складових освітнього середовища відносять створення безпечних, психологічно комфортних і толерантних умов освітнього процесу, створення здоров'язбережувального середовища, зорієнтованого на особистісний, творчий і духовний розвиток учнів, змістове наповнення відповідно до вимог Державного стандарту початкової освіти, збереження, дотримання та розвиток встановлених у закладі освіти правил, цінностей та традицій, урахування індивідуальних потреб учнів [5, с. 7].

В адаптаційно-ігровому періоді початкової школи (1-2 класи) необхідно створити тематичні осередки. Важливо залучати учнів до їх створення та виховувати в дітей необхідність роботи в цих осередках. На стінах класної

кімнати доцільно розмістити наочні матеріали, присвячені темам, які вивчаються в цей час, продукти дитячої діяльності. Важливою умовою є мобільність робочих місць, причому залежно від мети уроку вчитель може використовувати як класичні варіанти, так і трансформувати їх для групової роботи.

Велике значення має зміна підходів до підготовки та проведення уроку (структурування, міжпредметні зв'язки, інтеграція). Це й розширення діапазону організаційних форм, методів навчання, способів навчальної взаємодії, практична спрямованість навчання, взаємозв'язок урочної та позаурочної діяльності, створення інтегрованих курсів, розроблення нових форм уроків (урок із міжпредметними зв'язками, інтегрований урок, бінарний урок), упровадження навчальних проєктів, організація тематичних періодів.

Відомо, що гра – один із головних методів навчання в початковій школі, на чому наголошував і видатний педагог Василь Сухомлинський. До системи дидактичних ігор для молодших школярів доцільно включати такі: на формування розумових операцій (аналіз, порівняння, класифікація, узагальнення), на відновлення, доповнення цілого, на виключення «зайвого», драматизації, ігри-конструювання, рольові ігри з елементами сюжету. Відомо, що подієве навчання сприяє індивідуальному становленню молодшого школяра, забезпечує виявлення та розвиток індивідуальних можливостей і здібностей. Подієвим навчанням можна назвати все, що відбувається в школі не у формі уроку, тобто навчання під час події. Це літературні вечори, предметні тижні, свята, марафони знань тощо. Приклади подієвого підходу можна знайти в А. Макаренка (перспективні лінії, метод «вибуху») [6, с. 458]. Учитель-фасилітатор із метою створення умов для самоактуалізації та саморозвитку учнів використовує мета навчання – процес одержання знань, коли навчання підлягає рефлексії. Учні задумуються над тим, як вони навчаються, як потрібно навчатися краще та що для цього необхідно зробити. До прийомів мета навчання відносять такі: «Сходи успіху», «Рефлексивна мішень», «Плюс, мінус, цікаво», фішбоун, ментальні карти.

Важливе значення у фасилітативній діяльності вчителя початкових класів має створення ситуації вибору, прийняття рішень, залучення дітей до групової взаємодії. Цьому сприяє робота над створенням колажів, лепбуків, коміксів, мультфільмів, вигадкування історій, використання цеглинок LEGO тощо.

Однією зі складових фасилітативного процесу в початковій школі є запровадження формувального оцінювання. Формувальне оцінювання – це оцінювання, яке здійснюється в процесі навчання, коли аналізуються знання, уміння, ціннісні орієнтири, а також поведінка учня, дається зворотний зв'язок за результатами навчальної діяльності. Результати учнів порівнюються з їх попередніми результатами. Завдяки цьому відбувається визначення освітніх результатів, мотивація учнів до навчальної діяльності та визначення шляхів досягнення очікуваних результатів. Формувальне оцінювання допомагає вчитися на помилках (зникає страх помилки), допомагає зрозуміти, що є важливим і що вдається, виявити, чого дитина не знає і що не вміє робити,

вказує шляхи подолання прогалин. Це сприяє розвитку рефлексивної здатності учнів і допомагає зробити їх суб'єктом освітньої та оцінювальної діяльності.

Важливим моментом в освітньому процесі початкової школи є реалізація педагогічних методів і прийомів фасилітації, які допомагають дітям відчувати себе комфортно в освітньому процесі. Вважаємо за необхідне зупинитися на деяких із них. Прийоми створення «ситуації успіху»: зняття страху: «Нічого страшного ...», неявна інструкція: «Ти ж пам'ятаєш, що ...», авансування: «Ти обов'язково впораєшся ...», персональна винятковість: «Тільки ти можеш із цим упоратися ...», підсилення мотивації: «Нам це потрібно для ...», педагогічне навіювання: «Розпочинай уже ...», висока оцінка деталі: «Ось ця частина в тебе вийшла прекрасно». Техніки екстреного педагогічного впливу в ситуації намагання дитини привернути увагу вчителя: «Мінімум уваги» та «Використання несподіванок». Техніка «Мінімум уваги» реалізується такими прийомами: ігнорування демонстративної поведінки, використання контакту очима, стати поруч, уставити ім'я учня в текст пояснення уроку, показати секретний знак. Прийом «Використання несподіванок» передбачає такі дії вчителя: використати музичний звук, говорити тихіше або гучніше, зробити паузу, попросити дитину про щось тощо. Для реалізації техніки «Як допомогти учням відчути власну інтелектуальну значимість» необхідно робити помилки важливим і потрібним явищем, формувати в дітей віру в успіх, концентрувати увагу на досягненнях (навіть тих, що були в минулому), помічати й відзначати будь-які досягнення дитини.

Отже, основними умовами фасилітативної діяльності вчителя початкових класів є духовна близькість педагога з учнями, ступінь ефективності використання виховних засобів педагогічного такту.

Практика свідчить, що здатність учителя забезпечити процес фасилітації дає змогу досягти такої взаємодії з учнем, яка сприятиме підтримці в дитини прагнення до самовдосконалення, самореалізації, саморозвитку, усвідомленню нею себе як самоцінності, її налаштуванню на особистісне зростання та розвиток здібностей. Здатність учителя забезпечити таку взаємодію з учнем, позитивно впливати, активізувати, стимулювати процес навчання та виховання проявляється в його професійній діяльності.

Результатом такої роботи вчителя є вільна особистість, яка реалізується через відповідальне служіння іншим, зв'язки з іншими людьми та соціальними спільнотами, діє на основі власного вибору, усвідомлюючи та відповідаючи за свій вибір.

Література

1. Бех І.Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу у педагогіці / І.Д.Бех // Виховання і культура. – 2009. – №1-2(17-18). – С. 5-7.
2. Галіцан О.А., Курлянд З.Н. Детермінанти підготовки майбутніх учителів до педагогічної фасилітації у професійній діяльності. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/21/part_1/38.pdf

3. Зуб Г.В. Педагогічна фасилітація у процесі роботи з аматорськими інструментальними колективами. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/14/part_1/13.pdf

4. Макаренко А.С. Про вибух. Педагогічні твори: у 8 т. / А.С. Макаренко. – М.: Педагогіка, 1984. – Т. 3. – С. 457 – 459.

5. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів ЗЗСО», «Вчитель ЗЗСО», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: наказ Міністерства економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 № 2736. – С. 6–8. – URL: <https://nus.org.ua/news/zatverdily-try-profesijni-standart-vchytelya-dokument/>

Школи вчителів географії – ефективний механізм партнерства освітян Харківщини

Олександр Іванович Грінченко, Олександр Миколайович Саввіч

Сучасні тенденції розвитку освіти України, визначені Законом України «Про освіту», Законом «Про повну загальну середню освіту», Концептуальними засадами реформування середньої освіти «Нова українська школа», вимагають інноваційних змін у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників, де значна роль відводиться формуванню їх професійної компетентності згідно з викликами й потребами часу.

У сучасних умовах реформування освіти радикально змінюється статус учителя, його освітні функції, відповідно зростають і вимоги до його професійної компетентності, рівня його професіоналізму. Від професійної компетентності вчителя залежить формування конкурентоздатності, ключових компетентностей учнів, їх спроможності ввійти у світовий глобальний простір. У цьому процесі змін все більшого значення набувають ідеї педагогічного партнерства як ефективного механізму підвищення кваліфікації вчителів. Саме заклади післядипломної освіти здатні взяти на себе роль модератора такої взаємодії, що дає змогу кожному педагогічному працівникові реалізувати індивідуально-особистісну стратегію розвитку.

Модернізація системи підготовки вчителів, їх професійного розвитку відповідно до технологій інноваційної освіти повинна бути цілеспрямованою та системною. Тому важливим є пошук ефективних форм і методів, спрямування їх на вирішення завдань підвищення професійної компетентності вчителів відповідно до потреб, продиктованих модернізацією сучасної школи.

Одним із важливих напрямів дослідження означеної проблеми є вивчення потенціалу інтеграційних процесів у сфері освіти, формування цілісного інноваційного освітнього простору, зокрема взаємодії та співробітництва педагогів закладів освіти з науковцями й методистами закладів післядипломної освіти та педагогічних вишів. Формуються системи мережових взаємодій і

взаємовідносин, які мають високий потенціал розвитку освітніх систем, серед яких і підвищення професійної компетентності. Мережева взаємодія в освітньому просторі регіону має значні можливості для координації та кооперації зусиль педагогів, розширює можливості ефективного використання накопиченого педагогічного досвіду, методик і технологій, підвищення їх професійної компетентності.

Наше дослідження є результатом системної роботи науковців і методистів Харківської академії неперервної освіти зі створення умов для особистісного й професійного зростання педагогів відповідно до вимог часу на прикладі педагогічного партнерства з учителями географії Харківщини. Педагогічне партнерство сприяє підвищенню ефективності всіх форм підвищення кваліфікації педагогів, активізації таких інноваційних форм роботи, як методичні студії, майстер-класи, презентації методичних ідей, методичні проєкти, «Фестиваль добрих практик», online спілкування в режимі вебконференцій, вебінари, осучасненню навчальних методик і технологій, які використовують учителі географії.

Метою науково-методичної роботи Харківської академії неперервної освіти є формування вмотивованого, успішного, творчого педагога, здатного до самовдосконалення та інноваційної діяльності в умовах упровадження дистанційної освіти, освоєння нових державних стандартів, бенчмаркінгу (вивчення й упровадження прикладів ефективної педагогічної діяльності) [8].

Розроблена в Академії комплексна програма підвищення кваліфікації педагогів закладів освіти спрямована на оновлення та розширення їх теоретичних і практичних знань, умінь і компетентностей в умовах зростання вимог до рівня професійної кваліфікації; оволодіння ними на основі андрагогічних підходів сучасними методами розв'язання професійно-педагогічних завдань, що постали перед Новою українською школою.

Система підвищення кваліфікації вчителів географії, створена в Академії, базується на принципах педагогічного партнерства. Викладачі та методисти є посередниками, «модераторами» між учителями й науково-методичною інформацією з різних галузей освіти. Їх діяльність спрямована на те, щоб зорієнтувати педагогів на необхідність неперервної освіти, саморозвитку протягом усього життя, зростання педагогічної майстерності відповідно до сучасних викликів суспільства, у швидко змінюваному освітньому середовищі.

У межах реалізації комплексної програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників із географії започатковано нові форми роботи: фахові та тематичні спецкурси, пролонговані методичні заходи (з постійним складом учасників), зокрема школи вчителів географії.

Упродовж 2017 – 2020 років фахівці Харківської академії неперервної освіти провели три цикли різноманітних шкіл для вчителів географії закладів загальної середньої освіти Харківської області.

Із квітня 2017 року по грудень 2018 року проходила школа педагога-майстра вчителя географії. Під час навчання вчителі географії ознайомилися з методичною, організаційною та координаційною функціями вчителя-

наставника щодо роботи з учителями-початківцями, визначили оптимальні форми роботи з ними, розробили й обговорили зміни в роботі вчителя географії нової української школи. Визначено оптимальні форми роботи з не результативними педагогами з огляду на їх ефективність; надано допомогу з питань організації роботи педагога-майстра з не результативними вчителями.

Учителі ознайомилися з методичною, організаційною та координаційною функціями освітнього середовища для неперервної освіти вчителя географії, отримали допомогу з таких актуальних питань: організаційно-методичної роботи з географії; оновлення навчально-методичного забезпечення змісту шкільної географії; визначення оптимальних форм роботи з електронними посібниками та інтерактивними картами; навчально-методичного забезпечення курсів шкільної географії в сучасних умовах; сучасні педагогічні методики та технології навчання географії; оновлення навчально-методичного забезпечення змісту шкільної географії.

У методичній студії 40 учителів географії закладів загальної середньої освіти Харківської області взяли участь у школі педагога-майстра вчителя географії та отримали сертифікати.

У травні – грудні 2019 року проходила школа педагога-новатора «Створення Інтернет-спільноти вчителів географії» для вчителів географії закладів загальної середньої освіти. Метою роботи школи було визначено: науково-методична та практична допомога вчителям географії щодо формування сучасного освітнього середовища засобами цифрових технологій.

Під час заходів учителі ознайомилися з цифровими технологіями й особливостями роботи з ними; було визначено оптимальні форми роботи з учнями через мережу Інтернет і надано допомогу з питань навчально-методичного забезпечення та наповнення авторським матеріалом сайта / блогу вчителя географії, а також із питань створення, забезпечення та наповнення сторінки в соціальних мережах і месенджерах інноваційним освітнім середовищем учителів географії; презентовано та обговорено Інтернет-ресурси методичних об'єднань як Інтернет-спільноти майбутнього, використання цифрових електронних атласів і GIS-програм в освітньому процесі.

38 учителів географії закладів загальної середньої освіти Харківської області взяли участь у школі педагога-новатора «Створення Інтернет-спільноти вчителів географії» та отримали сертифікати.

Із квітня 2020 року по грудень 2020 року проходила школа молодого вчителя географії «Ресурсні зустрічі: Перші кроки до педагогічної майстерності». Мета роботи школи: надати науково-методичну та практичну допомогу молодим учителям географії щодо організації роботи в закладах загальної середньої освіти. Пріоритетними напрямками роботи школи молодого вчителя географії визначили:

- основи планування освітньої діяльності молодого вчителя географії;
- компетентнісний підхід до уроку географії;

- мережна взаємодія як засіб підвищення якості навчання вчителів географії;
- узагальнення та поширення ефективного педагогічного досвіду;
- залучення молодих учителів до дослідно-пошукової роботи;
- апробація та введення нових освітніх технологій і систем;
- формування географічного світогляду.

Під час навчання учасники школи молодого вчителя географії ознайомилися з основами планування освітньої діяльності, цілепокладанням, тайм-менеджменту в освітній діяльності, визначили оптимальні форми роботи з учнями через мережу Інтернет, відпрацювали навички організації процесу співпраці та обміну досвідом через мережеву взаємодію.

Також молоді вчителі ознайомилися з різними моделями уроків, сучасними педагогічними методиками й технологіями навчання географії, визначили оптимальні форми роботи з учнями, відпрацювали навички організації процесу співпраці та обміну досвідом. Були розглянуті різні види позакласної роботи, оптимальні форми роботи з учнями в умовах дистанційної освіти, сучасні педагогічні методики й технології формування географічного світогляду, відпрацювали навички організації процесу співпраці та обміну досвідом. У відеоконференції взяли участь 35 учителів географії ЗЗСО Харківської області й отримали сертифікати про навчання в Школі молодого вчителя географії.

У квітні 2022 року розпочала свою роботу школа педмайстерності вчителя географії «Підвищення географічної компетентності та якості підготовки учнів до ЗНО з географії» у межах хабу XI «Неперервний професійний розвиток педагога». Метою школи є надання науково-методичної та практичної допомоги вчителям географії щодо підвищення якості підготовки учнів до ЗНО в умовах викликів сучасності.

Актуальність діяльності школи педмайстерності зумовлена необхідністю підвищення рівня предметної підготовки випускників ЗЗСО до ЗНО з географії. Одним з основних шляхів вирішення цієї проблеми є підвищення якості географічної освіти шляхом посилення зв'язку її змісту й методики як із сучасним досягненням географічної науки, так і з практичними аспектами економічного й суспільного життя в Україні та світі. У сучасних умовах реформування освіти радикально змінюються статус педагога, його освітні функції, відповідно зростають і вимоги до професійної компетентності, бо саме від неї залежить формування конкурентоздатності, ключових компетентностей учнів.

Школа педмайстерності вчителя географії «Підвищення географічної компетентності та якості підготовки учнів до ЗНО з географії» спрямована на те, щоб допомогти педагогу в організації та проведенні сучасного уроку, у формуванні ключових і предметних компетентностей учнів і створенні системи ефективної підготовки учнів до ЗНО.

З 21 квітня 2022 року було відкрито доступ до матеріалів першої ресурсної зустрічі школи педмайстерності за темою «Організація системної

роботи з підготовки учнів до ЗНО з географії». В умовах воєнного стану захід був проведений в асинхронному режимі. Учасниками цієї ресурсної зустрічі стали 85 учителів географії закладів загальної середньої освіти Харківської області.

Завдяки системному підходу до організації роботи вчителів географії на Харківщині досягнуто таких результатів:

- сформовано організаційно-координаційні вертикалі науково-методичної роботи (обласний рівень, територіальний, шкільний рівні);
- створено мотиваційне середовище для самостійності змісту навчально-методичної роботи вчителя географії;
- ефективна система роботи з обдарованими учнями сприяла підвищенню результатів учнівських команд Харківської області на всеукраїнських етапах олімпіад, турнірів, конкурсів МАН;
- значно підвищилась якість робіт, які подають учителі географії на щорічну виставку-презентацію педагогічних ідей і технологій;
- учителі географії Харківської області є постійними авторами статей фахових видань, навчально-методичних видань, рекомендованих МОН України до використання в закладах освіти;
- у співробітництві з ХНУ імені В.Н. Каразіна в межах щорічної Міжнародної науково-методичної конференції «Інновації в географічній освіті та картографії» проводяться семінари для вчителів.

Допомагають учителям географії створені ресурси для підвищення якості освітнього процесу та для спілкування за професійним напрямом. Це Viber-спільнота вчителів географії «Географія. Харківщина», яка є групою для офіційних повідомлень, навчально-методичних заходів і освітніх матеріалів.

Група об'єднує близько 250 вчителів Харківської області. До неї приєдналися усі керівники територіальних методичних об'єднань учителів географії. У цій спільноті кожен може розміщувати інформацію, коментувати, пропонувати свої рішення щодо поліпшення географічної освіти. До групи вільно можуть приєднуватися вчителі географії, спеціалісти географічної освіти, науковці, використавши запрошення або посилання до Viber-спільноти. Робота в месенджерах значно пришвидшує донесення різної інформації, але обов'язково повинна адмініструватися для попередження небажаного використання ресурсів спільноти.

Найбільш цікавим проектом є телеграм-канал «Географія. География. Geography». На цьому каналі розміщуються найактуальніші географічні матеріали, розробки, новини, фото- та відеоматеріали. У телеграм-каналі під кожною новиною є функція коментування, де користувачі можуть висловлювати свої враження. Це один із найперспективніших видів роботи з учителями географії.

Інші географічні ресурси доповнюють роботу з учителями, але є майданчиком для розміщення більш об'ємної географічної інформації та для

зручності роботи вчителів. Це, наприклад, географічний блог [3] на платформі Google, а також для виконання різних освітніх проєктів у групах Google classroom. Ці ресурси значно допомагають у роботі з учителями географії під час курсів підвищення кваліфікації та різноманітних методичних заходів. Особливістю їх є те, що вони створені під час роботи в школах для вчителів географії, але вже значно переросли в більші інформаційно-освітні проєкти. Також за допомогою цих ресурсів можна робити різноманітні опитування для географічного товариства та виявляти найбільш проблемні тематики.

З метою надання методичної підтримки педагогічним працівникам з організації навчання школярів у дистанційних формах у 2020 році на сайті Харківської академії неперервної освіти проходив методичний Інтернет-марафон, у межах якого проводилися вебінари, майстер-класи, дистанційні семінари. Були розроблені методичні рекомендації для вчителів географії з питань організації освітнього процесу в дистанційній формі [1] та особливостей оцінювання успішності учнів у дистанційному режимі [8].

Напрацьований під час пандемії коронавірусу досвід організації дистанційного навчання в синхронному й асинхронному режимах успішно використовується і в період воєнного стану. Викладачі та методисти Академії надають учителям географії науково-методичну допомогу, організовують обмін актуальним педагогічним досвідом.

Таким чином, створена в Харківській академії неперервної освіти система педагогічного партнерства сприяє формуванню готовності педагогів діяти в ситуаціях із високим рівнем невизначеності, гнучкості в прийнятті рішень, прагнення до реалізації нововведень та інновацій, пошуку нових, нестандартних шляхів розв'язання професійних завдань, переосмислювати свій професійний і особистісний досвід.

Література

1. Грінченко О.І. Методичні рекомендації вчителям географії щодо організації дистанційного навчання учнів 6-11 класів / О.І. Грінченко, О.М. Саввіч // Джерело педагогічних інновацій. Дистанційна освіта. Науково-методичний журнал. – Випуск № 2(30). – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2020. – С. 95-106.

2. Грінченко О.І. Школи вчителів географії як приклад партнерства освітян Харківщини / О.І. Грінченко, О.М. Саввіч // Джерело педагогічних інновацій. Педагогіка партнерства в практичній діяльності закладів освіти. Науково-методичний журнал. – Випуск № 2(34). – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2021. – С. 50-55.

3. Джерело педагогічних інновацій. Географія: науково-методичний журнал. – Випуск № 2. – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2013. – 188 с.

4. Інтернет-сайт для вчителів географії Харківщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ansgeo.blogspot.com>

5. Концепція географічної освіти в основній школі: проект / Інститут педагогіки НАПН України / за заг. ред. О.М. Топузова, О.Ф. Надтоки, Л.П. Вішнікіної. – К.: Педагогічна думка, 2014. – 30 с.
6. Методичний поради́ник для вчителів географії: методичний посібник / О.І. Грінченко, О.М. Саввіч; за ред. Л.Д. Покроєвої, Т.В. Дрожжиної. – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2015. – 160 с.
7. Петрик К.Ю. Педагогічне партнерство у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи / К.Ю. Петрик // Педагогічні науки: збірник наукових праць. – 2017. – Випуск LXXV. Том 2. – С. 170-173.
8. Пукас І. Мережева взаємодія в освіті як фактор підвищення професійної компетентності педагогів / І. Пукас // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2017. – Вип. 56. – С. 297-305.
9. Сайт Комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edupost-diploma.kharkov.ua>
10. Топузов О.М. Загальна методика навчання географії: підручник [з грифом МОНМС України] / О.М. Топузов, В.М. Самойленко, Л.П. Вішнікіна. – К.: ДНВП «Картографія», 2012. – 512 с.

Теоретичні основи «педагогіки партнерства» в освітньому процесі

Руслана Ігорівна Жадан

Ухвалення концепції Нової української школи перенесло поняття «педагогіка партнерства» з педагогічної науки у правову площину. В урядових документах вказано, що НУШ працює на засадах педагогіки партнерства, в основі якої – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. У статті 12 Закону України «Про освіту» зазначено, що «досягнення мети повної загальної середньої освіти забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, серед яких інформаційно-комунікаційна компетентність, яка у свою чергу не може бути реалізована без здатності співпрацювати з іншими людьми» [4].

Учні, батьки й учителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними й зацікавленими односторонніми, рівноправними учасниками навчально-виховного процесу, відповідальними за результат. «Основою цього є: розподілене лідерство (активність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність моделі співпраці); повага до особистості; діалог – взаємодія – взаємоповага; позитивне і доброзичливе ставлення один до одного; довірливі стосунки та спільна наполеглива праця; принципи соціального партнерства (рівність сторін, порозуміння та ефективна комунікація задля досягнення спільної мети, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання

домовленостей)» [6]. Одним із засобів «педагогіки партнерства» є застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі.

Однією з перших співпрацю батьків і школи розглядала професорка соціології університету Джона Хопкінса **Джой Епштейн**. 1982 р. вона експериментально з'ясувала залежність якості освіти від ефективності співпраці батьків, учителів і адміністрації школи. Саме поведінка дорослих, їх слова та вчинки є для дітей прикладом для наслідування. Вони впливають на світогляд школярів, на сприйняття ними своєї суспільної ролі, на уявлення про значення навчання в нашому житті. Тому батьки можуть активно включитися до освітнього процесу, що дозволить визначити спільне бачення траєкторії розвитку їх дитини, мінімізувати загрозу виникнення непорозумінь, усвідомити права та обов'язки одне одного. Партнерські взаємини між учителем і батьками також дають можливість оперативно реагувати на актуальні проблеми (відстежувати зміни в поведінці учнів, краще розуміти їх уподобання та життєві орієнтири). З 1990-х українські батьки залучені в те, що стосується матеріально-технічної кондиції шкіл і фізичного комфорту учнів, організації урочистостей. Проте чи є це партнерством? 1996 р. Джой Епштейн разом із послідовниками узагальнила рамкові умови, що включають 6 типів активності батьків, які поєднують відносинами партнерства сім'ю, школу та громаду:

- **спілкування:** школи мають звітувати сім'ям і надавати їм інформацію про успішність дітей; засоби спілкування мають відповідати культурним особливостям батьків, і процес повинен бути взаємоспрямованим;
- **ухвалення рішень:** навчальні заклади можуть дати батькам значущі ролі в ухваленні рішень у школі та допомогти їм максимально використовувати їх (батьківська рада, батьківський комітет, комісія з нагляду за навчально-виховним процесом); ця можливість повинна бути відкритою для всіх верств громади, а не тільки для людей, які мають найбільше грошей, часу та енергії, щоб витратити на шкільні справи;
- **батьківство:** сім'ї мають забезпечувати здоров'я та безпеку дітей, створювати вдома середовище, що заохочує до навчання; навчальні заклади (вчителі та адміністрація) ж повинні забезпечувати сім'ї навчанням та інформацією, щоб допомогти зрозуміти своїх дітей та сприяти їх розвитку;
- **навчання вдома:** батьки можуть допомагати своїм дітям у діяльності, пов'язаній зі школою, за методичної підтримки вчителів;
- **волонтерство:** батьки можуть зробити внесок у функції школи; навчальні заклади можуть отримати максимальну віддачу від цього через створення графіків, що відповідатимуть таланту й інтересам батьків, потребам студентів, учителів, адміністраторів;
- **співпраця з громадою:** школи мають координувати роботу й ресурси громади, коледжів або університетів для покращення

шкільних програм, родинних практик і навчання та розвитку учнів і майбутніх студентів; школи можуть допомогти сім'ям отримувати доступ до допоміжних послуг, що надаються іншими установами (охорона здоров'я, культурні заходи, послуги репетиторів і програми післядипломного навчання дітей).

Психологи з університету Небраска-Лінкольн у 2000-х роках порівняли партнерську і традиційну моделі школи.

Партнерство	Традиційний підхід
<ul style="list-style-type: none"> • часте спілкування двосторонньої спрямованості; заохочується культура позитивного навчального середовища; • обов'язок працювати разом, щоб сприяти заохоченню навчальних досягнень; • ролі чіткі, означені спільно і з метою підтримки; • цілі для учня/студента визначені разом і можуть делегуватися; • плани спільно конструйовані зі згодою щодо ролей учителя 	<ul style="list-style-type: none"> • підкреслюється виключна роль шкіл; • комунікацію переважно ініціює школа, та є проблемо-центричною; • «один розмір для всіх» – культурні відмінності; ролі сепаровані і визначені школою, іноді – батьками, є значна дистанція для участі; • освітні плани визначені в односторонньому порядку

Керівник освітнього напрямку OECD Андреас Шляйхтер у своїй книзі «Найкращий клас у світі: як створити освітню систему 21-го століття» наголошує, що «серед молоді, яка відчує, що вона складає частину шкільної громади, набагато більша ймовірність отримати кращі академічні результати й бути більш умотивованими в школі. А несприятливі стосунки між учителем і учнем підривають упевненість учнів і ведуть до посилення хвилювання» [10, с. 128]. У середньому в різних країнах учні десь на 62% частіше повідомляли про відчуття напруження під час навчання та на 31% частіше – про хвилювання перед тестуванням, якщо їх учитель вважає, що вони не такі розумні, як є насправді, як стверджує освітній експерт.

Вказівка на партнерство в школі закорінена в нашій українській педагогіці. За системою Василя Сухомлинського, виховання особистості має здійснюватися через взаємодію «школа – сім'я – громадськість». У працях «Серце віддаю дітям», «Людина неповторна» в 1960-х роках В. Сухомлинський писав, що дитина – це активний і самодіяльний індивід, який не «вчиться на дорослого», а живе повноцінним і цікавим життям. Отже, до неї слід ставитися доброзичливо та з розумінням.

Згідно з міжнародним стандартом «Структура ІКТ-компетентності вчителів» «педагоги мають бути компетентними в галузі ІКТ і навчати цього учнів, допомагати їм робити це творчо, розвивати співпрацю та вміння вирішувати проблеми, щоб у майбутньому стати ефективними громадянами та працівниками» [8]. А це можливо при якісному матеріально-технічному забезпеченні, наявності швидкісного Інтернету, доступу до Wi-Fi в кожному класі. Експерт у галузі освіти Кен Робінсон стверджує, що «люди не

навчатися співпрацювати, якщо прийти та просто сказати їм: «Треба працювати разом. Цього вчать в процесі співпраці» [5].

Дослідники Національної агенції вдосконалення шкіл (Agency for School Improvement) узагальнили досвід **шведських** шкіл і запропонували систему координат, у якій розкриваються різні аспекти партнерства в навчанні. Її утворено осями “індивідуальне – колективне” та “формальні і неформальні (методики та інструменти)”. В арсеналі формальних практик – індивідуальний план для кожного учня та бесіди, спрямовані на розвиток, зустрічі з батьками, їх участь у наглядних радах та інформування за допомогою цифрових інструментів. Неформальні підходи передбачають діалог, “клімат, що запрошує”, довірливі стосунки (на індивідуальному рівні) та навчальні цикли з батьками, виконання батьками ролі сапортера в навчанні й навіть батьківські вечірki та зустрічі в кав’ярні.

В **Австралії** Департамент освіти, працевлаштування і трудових відносин розробив Family-School Partnerships Framework. Цей документ містить бачення того, як покращити партнерство між австралійськими сім’ями та школами; описує принципи, якими мають керуватися сім’ї та школи в розвитку партнерських відносин. На практиці це включає: шкільні процедури (дають змогу визначати й застосовувати практики ефективного партнерства); мережі підтримки шкільних спільнот (на їх основі відбувається обмін ідеями та найкращими практиками); сімейно-шкільні ініціативні групи (для планування, організації, упровадження та оцінки партнерства); періодичне звітування навчального закладу перед громадою.

Керівник програми PISA Андреас Шлейхер зазначає, що «у сучасних школах діти вчать індивідуально. Але що взаємозалежнішим стає світ, то більше ми потребуємо талановитих партнерів і організаторів» [10, с. 112]. Інновації рідко коли є витвором окремих людей. Добробут суспільства все більше залежить від уміння людей діяти колективно. Тому школи мусять допомагати учням усвідомити плюралізм сучасного життя. А для цього треба вчити їх співпрацювати... [3, с. 63].

Естонський учитель-практик Марина Курвітс рекомендує реалізовувати сценарій «перевернутого класу», який вона визначає як «інноваційний сценарій навчання» [7, с. 101]. Відповідно до нього учні теоретичний матеріал вивчають самостійно вдома з використанням ІКТ, а решта часу використовується на вирішення питань, які виникли в учнів, їх взаємодію між собою. Це особистісно орієнтований підхід до навчання, за якого учні стають активніші за вчителів, які втрачають роль центральних фігур в освітньому процесі; «вони партнери, які допомагають учитися, а ІКТ використовуються для того, щоб відкривати знання, засвоювати їх і створювати нові для використання в реальному світі» [2, с. 38]. Реалізувати сценарій «перевернутого класу» допомагає безкоштовний інструмент Google Classroom у пакеті Google Apps. Учителі створюють класи, де учні бачать загальні чи індивідуальні завдання, встановлюють термін здачі робіт, перевіряють їх і пишуть коментар. Також можна розсилати повідомлення та починати обговорення, відповідати

на питання, обмінюватися матеріалами, тобто організовувати спілкування з учнями. «Сервіс інтегрований з безкоштовними службами Gmail, Google Drive, Google Docs, YouTube» [1, с. 34]. Інтернет-сервіс мультимедійних дидактичних вправ LearningApps є конструктором для розробки завдань, за допомогою яких учні можуть перевірити знання.

Використання сервісу Kahoot – чудовий спосіб отримання зворотного зв'язку від учнів в ігровій формі, проведення рефлексії, спільного обговорення навчальних тем. Для сервісу Plickers достатньо смартфона, який має педагог, щоб зчитувати QR-коди з карток учнів. Щоб перевірити результати, слід навести смартфон на клас — програма відсканує всі результати. Якщо в кабінеті є проектор або телевізор, питання й відповіді учнів будуть транслюватися в прямому ефірі, створюючи ігрову атмосферу.

В Іспанії тема партнерства в школі – частина державної політики з початку 1990-х. На базі Університету Овідео (Oviedo University, Spain) регулярно проводять відповідні семінари. Action-Training Seminar – програми, адаптовані для директорів і педагогів державних та приватних шкіл і дитячих садочків. Ракель-Амая Мартінес Гонсалес зауважує, що багато батьків не виявляють зацікавленості в ухваленні рішень щодо шкільних політик, але вони зацікавлені навчитись ефективніше спілкуватися зі своїми дітьми та сприяти їх розвитку. Вона наводить приклад оформлення результатів однієї із сесій потреб батьків (занепокоєння щодо виховання дітей → очікування батьків → причини участі в програмі):

- здатність дитини розібратись у ситуації, втрата інтересу до навчання; як вона проводить час із друзями та чи не вживають вони наркотики → бажання мати кращі відносини із сином-підлітком і допомагати йому в коректний спосіб → дитина переживає складний вік, і я маю сумнів щодо майбутнього і чи все я зможу зробити в належний спосіб;
- дитині не подобається навчання, і вона не докладає зусиль у житті; вона завжди хоче мати “останнє слово”; і турбують її друзі → прагнення допомогти дитині навчитися правильно поводитися в різних життєвих ситуаціях → навчитися розуміти свою дитину.

Українська модель, закладена в НУШ, близька до шведської, проте має більшу сфокусованість на особистості дитини. З 1990-х батьки в наших комунальних школах залучені в те, що стосується матеріально-технічних умов шкіл і фізичного комфорту учнів, організації урочистостей. Проте чи завжди така залученість є партнерством? Зазвичай батьки нехтують мотивацією дитини до навчання заради результату. А взаємодія між учителем і батьками в рамках педагогіки партнерства включає такі елементи:

- постійну комунікацію, яка дозволяє оперативно реагувати на зміни та проблеми (створення чатів чи груп у соціальних мережах і месенджерах, проведення відеобесід);
- всебічну допомогу й участь батьків в організації та проведенні свят, тематичних і позашкільних заходів;

- неформальне спілкування (спільне святкування визначних подій та свят, які мають важливе значення для життя дітей і школи);
- участь батьків у навчальному житті своїх дітей (добровільна допомога під час створення навчальних матеріалів і формування освітнього середовища, обмін життєвим і професійним досвідом).

Наведу форми налагодження партнерських взаємин учителя з батьками.

Індивідуальні зустрічі дозволяють обговорити важливі питання, які стосуються життя та навчання кожної дитини, що дає можливість предметно вивчити успішність учня, оцінити його успіхи та визначити проблеми в навчанні. Слід створити розклад у чаті класу чи використати хмарні сервіси.

Педагогічний практикум: можна ознайомитися з ефективними стратегіями розв'язання навчальних і педагогічних ситуацій. Наприклад, учасники моделюють конфліктну ситуацію та знаходять способи її вирішення. Водночас кожен учасник має висловити власне бачення суті проблеми.

Навчальний тренінг ґрунтується на постійній взаємодії учасників для пошуку відповідей на запитання та формує позитивний досвід вирішення нагальних проблем. Крім того, **тренінги** базуються на принципах рівноправності та партнерства, що дозволяє розвивати педагогічні можливості батьків. Можна використати метод **ділових ігор, «круглого столу»**. Завдяки таким зустрічам можна краще зрозуміти позиції одне одного, розглянути нагальні проблеми, висловити зауваження та аргументи.

Взаємодія батьків, учня, педагога і керівника школи – незамінна для формулювання індивідуальних освітніх траєкторій та втілення їх в індивідуальних навчальних планах кожного учня. Така можливість передбачена новим Законом України «Про освіту» і деталізована у профільному Законі України «Про повну загальну середню освіту». Професор І.П. Підласий стверджує, що «нові часи вимагають нових підходів. Лише та технологія спроможна утвердитися, яка співзвучна часові, відповідає його вимогам і можливостям» [7, с. 96]. Тому найважчою для реалізації вважає партнерську технологію, у якій будується співвідношення «учень – предмет», процес розгортається з обох боків, «від учня» і «від педагога» [9, с. 41].

Педагогу теж складно побачити в учневі рівноправного учасника навчального процесу та визнати, що з ним необхідно будувати партнерські стосунки. Законодавство в освіті не надає жодному з учасників освітнього процесу права розпоряджатися іншим і кожного наділяє повноваженнями й автономією. Законодавчо вищість і апріорна правота педагога не підтверджена і не закріплена. Частиною українського законодавства є такі міжнародні акти: Всесвітня Декларація прав людини та Декларація прав дитини, де в основі концепції прав людини людська гідність та рівність. «Кожен учасник освітнього процесу, зокрема учень, наділений невід'ємними правами, кожен є особистістю і заслуговує на повагу до її гідності» [8]. А от можливість ними скористатися залежить від рівня зрілості, знання, навичок, досвіду, рівня мислення. У школі батьки та вчителі можуть допомагати одне одному краще розуміти інтереси, потреби й можливості дітей. Це дозволить обрати

найефективнішу модель співпраці та підготує учнів до самостійного життя. Учителі можуть допомагати батькам відкривати таланти школярів, стимулювати їх інтереси та можливості. А батьки, як найперші вчителі дитини, здатні допомогти знайти з нею спільну мову.

Для того щоб освіта й навчання всім приносили задоволення, варто прийняти підхід партнерства замість авторитарного. «Технологія – це єдиний шлях до значного розширення доступу до знань, — зазначив Андреас Шлейхер, – щоб виправдати сподівання, які покладаються на технології, країнам потрібно ефективніше в них інвестувати та стежити за тим, щоб учителі були в авангарді розроблення та впровадження цих змін» [3, с. 118]. Це сприяє створенню атмосфери, у якій найкраще розкривається потенціал кожного учня, формується його ініціативність і креативність; партнерство задовольняє потребу в значимості та зменшує рівень стресу, що допомагає інтелекту працювати ефективніше; партнерство найкраще готує молодь до професійної діяльності та ролі активного громадянина у відкритому світі.

Для того щоб підготуватися до «партнерства» у школі, варто:

1. Прийняти факт, що зміни мислення відбуваються повільно, тому слід набратися терпіння, намагаючись побудувати партнерство з батьками, з адміністрацією школи, шукаючи спільну мову з власною дитиною.

2. Поставити собі запитання, який спосіб мислення найбільш адаптивний для цих умов; знайти носіїв такого мислення зростання.

3. Розвивати уяву та креативність батькам і педагогам.

4. Освоювати навички перемовин і вчитися не лише аргументувати власну позицію, але й слухати інших.

5. Підтримувати власний ресурсний стан і почуття гумору.

Отже, «педагогіка партнерства» учнів, учителів і батьків є важливим чинником у соціалізації та вихованні дітей і учнівської молоді, оскільки для гармонійного розвитку зростаючої особистості, її соціального становлення значення має узгодженість цілей і дій, об'єднання навчально-виховних можливостей цих об'єктів співпраці. Педагогіку партнерства слід розглядати як інноваційний педагогічний метод, покликаний формувати здатність людей брати участь у діалозі, підтримувати цілісність особистості.

Література

1. Биков В.Ю. Основи стандартизації інформаційно-комунікаційних компетентностей в системі освіти України : метод. рекомендації / [В.Ю. Биков, О. М. Спірін, О.В. Овчарук та інші]. – К. : Атіка, 2010. – 88 с.

2. Биков В.Ю. Оцінювання інформаційно-комунікаційної компетентності учнів та педагогів в умовах євроінтеграційних процесів в освіті / [В.Ю. Биков, О.В. Овчарук та інші]. – К. : Педагог. думка, 2017. – 160 с.

3. Вагнер Тоні. Мистецтво навчати. Як підготувати дитину до реального життя / Тоні Вагнер, Тед Дінтрсмйт. – К.: Наш формат, 2018. – 312 с.

4. Закон України «Про освіту»[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19>

5. Мастерская Маринины Курвитс [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://marinakurvits.com/>
6. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
7. Підласий І.П. Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя /І.П. Підласий. – Х.: Вид. група «Основа», 2010. – 360 с.
8. Рамкова програма ЄС щодо оновлених ключових компетентностей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dlse.multycourse.com.ua/ua/page/15/53>
9. Чернікова, Л. А. Сутність поняття ІКТ-компетентності педагога : Всеукр. наук.-практ. конф. / Л. А. Чернікова // Комп'ютерна грамотність вчителів з точки зору стандартів ЄС. – П.: Полтав. ін-т післядипл. педагог. освіти ім. М.В. Остроградського, 2008. – С. 40–42.
10. Шлейхер А. Найкращий клас у світі: як створити освітню систему 21-го століття: пер з англ. /А. Шлейхер. – Л.: Літопис, 2018. – 296 с.

Розвиток партнерства в популяризації читання дітей і підлітків шкільної бібліотеки

Зоя Геннадіївна Жеребкіна , Ганна Миколаївна Павлова

Педагогіка партнерства – це напрям педагогіки, що включає систему методів і прийомів виховання та навчання на засадах гуманізму й творчого підходу до розвитку особистості.

Основа педагогіки партнерства – це спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнями і батьками.

Сутність педагогіки партнерства полягає в гуманному та демократичному ставленні до дитини, забезпеченні її права на вибір, на власну гідність, на повагу, права бути такою, якою вона є. Стосунки партнерства складаються там, де діти й дорослі об'єднані спільними поглядами та прагненнями.

Бібліотекар у своїй діяльності стає важливим консультантом для учнів, педагогів і батьків із пошуку інформації. При цьому він сприяє формуванню в учасників освітнього процесу інформаційної компетентності, навчає їх і виховує, здійснює інформаційну діяльність бібліотечними методами та заходами. Сучасний бібліотекар, як і вчитель, ставить перед собою мету – поступово впроваджувати народну педагогіку, утверджувати в душах і серцях поняття честі, гідності, поваги до рідної мови, традицій, звичаїв і культури. Головна роль у реалізації цих завдань покладається на бібліотечно-інформаційний простір.

Інтерес дитини до читання значною мірою залежить від ставлення до книги, до читання в сім'ї. Шкільна бібліотека завжди з радістю зустрічає батьків учнів: для них організовані книжкові виставки «Для вас, батьки»,

куточки «Батьківський всеобуч» із рекомендаціями та порадами, буклети, перегляди літератури, підготовлені рекомендації «Як здійснювати керівництво читанням у сім'ї»; проводяться анкетування щодо інформаційної культури учня-читача, щоб досягти конструктивних рішень у формуванні читацької компетентності, індивідуальні бесіди про захоплення їхніх дітей, ставлення до книг і підручників. Батьки обов'язково повинні знати захоплення своїх дітей, інтереси, допомагати в роботі з книгою, подавати особистий взірць високої культури в цілому й читання зокрема. Спільне читання книг, переказ, обмін думками про прочитане – це читацьке спілкування в сім'ї, що виховує любов до книги, радість спільної мети, що єднає родинні традиції, родинні відносини між усіма членами родини [3].

На сьогодні можна виділити основні напрями діяльності бібліотеки на допомогу батькам:

- підвищення рівня психолого-педагогічної культури батьків;
- знання сучасної дитячої літератури та відродження традицій сімейного читання;
- використання Інтернет-ресурсів із означених питань;
- безпека дітей в Інтернеті;
- робота з батьками дітей з особливими освітніми потребами.

Також, щоб стимулювати творчу активність дітей, можна застосовувати різні методи та прийоми: розвиток творчого інтересу, створення ситуацій емоційного переживання або ситуацій успіху, самостійну дослідницьку роботу, а також творчо-розвивальні технології (навчальне дослідження, ігрова, проєктна, мозковий штурм тощо)[3].

Класні керівники допомагають в організації, а також у проведенні бібліотечних заходів: благодійної акції «Подаруй бібліотеці книгу з власним автографом», «Захист читацького формуляра», захист проєкту, тижня дитячої книги, бібліотечних медіауроків, нестандартних уроків (ділові ігри, прес-конференції, урок-«суд»), літературних і музичних вечорів, засідань літературних кав'ярень, вечорів-зустрічей із місцевими літераторами, диспутів, конкурсів («Бобер», «Геліантус», «Лелека», «Олімпус», «Соняшник»), бібліотечних квестів, бліцтурнірів, літературних екскурсій (де учням можна запропонувати виконати різні завдання: складання кросвордів, ребусів, літературної реклами, запитань до літературної вікторини, створення сенканів, оформлення книги чи лепбуку власними віршами або творами, що вивчаються) та ін.[3].

На бібліотечно-бібліографічних заняттях (медіауроках) збагачуються знання учнів про книгу, формуються навички роботи з різними видами інформації, самостійної роботи з підручником, словником, енциклопедією, уміння користуватися інформаційно-пошуковими системами.

Бібліотека КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» підготувала до видання «Джерело педагогічних інновацій. Бібліотека закладу загальної середньої освіти – стратегічний партнер Нової української школи. Випуск № 3(35)». Цей випуск науково-методичного журналу було присвячено саме

партнерським відносинам усіх учасників освітнього процесу Нової української школи [2].

Перший і другий розділи розкривають модель і завдання перебудови шкільної бібліотеки в сучасний інформаційний центр Нової української школи. Сучасна шкільна бібліотека – це обладнаний за останнім словом дизайнерської думки центр дозвілля школярів, оазис їх комфортного перебування, спілкування, діалогу культур, діяльність якого передбачає формування медіакультури учасників освітнього процесу. Педагогіка партнерства потребує нового освітнього середовища, що передбачає використання нових форм і методів роботи з користувачами бібліотеки – виховання культури читання, формування інфомедійної компетентності, сталого прагнення до пізнання та пошуку інформації [2].

Третій розділ містить короткі відомості про життя та творчість письменників, пов'язаних зі Слобожанщиною, присвячений саме літературі рідного краю. Адже знати про його історію, традиції та культуру дуже важливо для національно свідомої, духовно багатой особистості. Письменники Харківщини варті того, щоб і дорослі, і діти пишалися їх здобутками. Розробки запропонованих заходів можна використовувати на уроках літератури та в бібліотечних заходах [2].

Четвертий розділ висвітлює неформальну роботу бібліотеки, у ньому запропоновані практико-орієнтовані матеріали для позакласного використання, популяризації книги та читання серед дітей і підлітків [2].

Висновки. Партнерство родини й школи – важливий аспект у реалізації освітньої реформи, адже має об'єднати спільною метою бібліотекарів, учителів, батьків і учнів і сприяти створенню гуманістично спрямованого освітнього середовища. У нашій статті ми висвітлили лише найактуальніші питання з означеної теми. Беручи до уваги міркування науковців і практиків, можна стверджувати, що сучасне навчання та виховання здобувачів освіти вимагає нової педагогічної етики, визначальною рисою якої є взаєморозуміння, взаємоповага та творче співробітництво. Ця етика утверджує не рольове, а особистісне спілкування (підтримка, співпереживання, повага людської гідності, довіра), спонукання до обміну думок, вражень, моделювання життєвих ситуацій; авансування успіху, самоаналізу, самооцінки, самопізнання, творчої активності, творчого мислення, здібностей до адекватної діяльності в нових умовах. Як слушно зауважив німецький філософ Еріх Фромм, «Паростки всього найкращого, що є в потенціалі дитини, проростають, коли є відповідні умови для їх розвитку» [3].

Література

1. Взаємодія в школі: 6 прикладів змін через партнерство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nus.org.ua/news/dlya-osvityan-stvoryly-posibnyk-pro-pedagogiku-partnerstva-i-praktyku-dobrochesnosti/>

2. Джерело педагогічних інновацій. Бібліотека закладу загальної середньої освіти – стратегічний партнер Нової української школи: науково-методичний журнал / укладачі: Л. Ворфлік, З. Жеребкіна; гол. ред.

Л.Д. Покроєва. – Випуск № 3(35). – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2021. – 204 с.

3. Жеребкіна З. Г. Розвиток культури партнерства в популяризації читання дітей і підлітків / З. Г. Жеребкіна // Джерело педагогічних інновацій. Бібліотека закладу загальної середньої освіти – стратегічний партнер Нової української школи: науково-методичний журнал / укладачі: Л. Ворфлік, З. Жеребкіна ; гол. ред. Л.Д. Покроєва. – Випуск № 3(35). – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2021. – С. 11-15.

4. Нова українська школа: організація взаємодії з батьками учнів початкової школи: навчально-методичний посібник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/navchalno-metodychny-posibnyky/dlya-pedpraysivnykiv/Metod-Babko.pdf>

Реалізація освітнього потенціалу НУШ у процесі викладання інтегрованого курсу «Україна і світ. Вступ до історії та громадянської освіти. 5-6 класи»

Владислав Олександрович Кронгауз

Сучасні виклики значною мірою вимагають від істориків комплексного перегляду чинних навчальних програм. Це стосується як змісту навчальних програм, так і форм та методів, які має застосовувати вчитель під час викладання навчального курсу. Досвід початкової ланки з упровадження концепції НУШ ілюструє позитивні успіхи у формуванні компетентностей здобувачів освіти. Перехід концепції до середньої ланки зумовлює потребу у створенні модельних програм пропедевтичного характеру для учнів-п'ятикласників, які лише розпочинатимуть вивчення історії як навчального предмета [5, с. 7].

На думку Р. Шияна, модельні програми мають визначати орієнтовну послідовність і очікувані результати навчання учнів, визначаючи зміст предмета чи інтегрованого курсу, що викладається, а також різновиди діяльності учнів, які пропонують їх укладачі. Також модельні програми не передбачають визначеної кількості годин викладання [3].

На 2022/2023 навчальний рік затверджені такі варіанти модельних програм громадянської та історичної освітньої галузі: «Вступ до історії України та громадянської освіти»; «Історія України. Всесвітня історія»; «Досліджуємо історію і суспільство. 5-6 класи (інтегрований курс)»; «Україна і світ. Вступ до історії та громадянської освіти. 5-6 класи (інтегрований курс)» [5].

Наш авторський колектив представляє модельну програму «Україна і світ. Вступ до історії та громадянської освіти». 5-6 класи (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти (авт. Власова Н.С., Желіба О.В., Кронгауз В.О., Секиринський Д.О., Щупак І.Я.) [4].

Пропедевтичний інтегрований курс «Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти» узагальнює та поглиблює знання про суспільне життя людини. Здобуті в початковій школі, вони є основою для вивчення історії та громадянської освіти в 7-9 класах. Інтегрований курс «Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти» передбачений Типовою освітньою програмою для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти (наказ МОНУ № 235 від 19.02.2021 р.) для адаптаційного циклу НУШ. Він базується на таких ціннісних орієнтирах, як гідність і повага до особистості, ідентичність, цілісний світогляд, гармонійний розвиток і радість пізнання, доброчесність, співпраця, самостійність, плекання любові до рідного краю, української культури, активна громадянська позиція [1, с. 7].

Метою курсу є ознайомлення учнів із процесом дослідження суспільства в сучасному та минулому, структурою суспільства, найбільш важливими змінами у взаємовідносинах людей та їхніх спільнот, науковими поняттями, за допомогою яких описують такі соціальні зміни, а також сприяння формуванню у школярів загальнолюдських цінностей, толерантності, національної ідентичності, патріотизму, гідності та самоповаги, відчуття єдності людства, стимулювання саморозвитку та пізнавальної активності [4].

Авторським колективом визначені такі завдання курсу: особистісний розвиток учнів, задоволення їх потреб у самопізнанні, потягу до дослідницької діяльності, комунікації та творчості; усвідомлення учнями єдності минулого, сучасного та майбутнього, взаємозалежності та взаємовпливу людей один на одного, соціальних груп, різних сфер життя суспільства; осмислення учнями ролі й місця людини у спільнотах (родині, соціальних верствах, націях, громадських об'єднаннях тощо); пізнання тих культурних здобутків і цінностей суспільства, знання яких є необхідною умовою приналежності до певної етнічної спільноти, української політичної нації, спільноти європейських народів і основою формування самоповаги, честі, гідності, патріотизму та європейської цивілізаційної орієнтації; вироблення умінь використовувати різні джерела інформації, щоб отримати знання про історію і сучасність суспільства, застосовувати ці знання, вживаючи термінологію суспільних наук [4, с. 6].

Пропедевтичний характер курсу зумовлює жорсткі обмеження в обсягах і змісті навчального матеріалу. Розуміння учнями основних понять історії та громадянської освіти формується за допомогою адаптованих до віку учнів коротких характеристик суспільних інституцій у їх розвитку та історичних процесів і постатей, які є найбільш значимими для людства, українського суспільства, територіальної громади. Ознайомлення школярів із витоками найважливіших елементів суспільного життя та основними соціальними змінами забезпечує інтеграцію змісту знань з історії та громадянської освіти [4].

Авторський колектив поєднує лінійний та концентричний підходи у викладанні історії. Зокрема, п'ятикласники вивчають основні засоби та процеси дослідження суспільства, усвідомлюють різні виміри поняття «історія», категорії: «історичний час», «історичний простір», «джерело інформації» [4].

Учні шостого класу вчать пізнавати себе та коло людей, з яким вони пов'язані – від масштабів родини до масштабів людства. Окремо розглядаються відомості про кожен найбільш важливий соціальний інститут, приділяється увага ознайомленню з основними етапами розвитку української держави та суспільства.

З огляду на зазначене вище, програма курсу враховує наступність між рівнями початкової та базової середньої освіти. Варто враховувати, що курс є пропедевтичним і спирається на досягнуті в початкових класах НУШ обов'язкові результати навчання та закладає основи для вивчення історії в циклі базового предметного навчання (у 7-9 класах) [1;4;6].

Навчання історії та основ громадянської освіти у 5-6 класах спрямоване на формування вимог, визначених Державним стандартом базової середньої освіти, а саме: історико-хронологічного мислення та здатності орієнтуватися в історичному часі, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами і процесами, діяльністю людей та її результатами в часі, розуміти зміни в житті суспільства; геопросторового мислення та уміння орієнтуватися в соціально-історичному просторі, виявляти взаємозалежність розвитку суспільства, господарства, культури і навколишнього природного середовища; критичного мислення та уміння працювати з різними джерелами інформації та формулювати обґрунтовані запитання до них; системного мислення – виявлення взаємозв'язку, взаємозалежностей і взаємовпливів історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох; розуміння множинності трактувань минулого і сучасного й уміння зіставляти їх інтерпретації [2;4].

Реалізація освітнього потенціалу модельної програми, за задумом авторського колективу, сприятиме усвідомленню власної гідності, здатності реалізувати власні права і свободи, виховуватиме повагу до прав і гідності інших осіб, схильність виявляти толерантність і протидіяти проявам дискримінації; умінню дотримуватися демократичних принципів, конструктивно взаємодіяти з іншими особами, спільнотою закладу освіти, місцевою громадою; намірам долучатися до розв'язання місцевих, загальнонаціональних і глобальних проблем; усвідомленню необхідності утвердження верховенства права й дотримання правових норм для забезпечення сталого розвитку суспільства.

Команда авторського колективу визначила такі структуровані принципи модельної програми інтегрованого курсу «Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти» [2;4]:

- науковість, відповідно до якої зміст і очікувані результати навчання відповідають основам сучасної науки;
- доступність, тобто врахування вікових особливостей, фізичного, психічного й інтелектуального розвитку дітей 10-12 років;
- системність, тобто коли історія і суспільство розглядаються як комплекси компонентів, зокрема культурно-історичних епох, процесів, подій та ідей, на які впливають зовнішні чинники, природні та соціальні;

- спадкоємність, що полягає у пов'язаності матеріалу, який вивчається, з вивченим у початковій школі, зокрема в межах курсу «Я досліджую світ»;
- україноцентризм, який передбачає, що історія України повсякчас проступає з історії світу, а світова історія великою мірою твориться в Україні.

Концептуальні засади модельної навчальної програми «Україна і світ. Вступ до історії та громадянської освіти. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Власова Н.С., Желіба О.В., Кронгауз В. О., Секиринський Д. О., Щупак І. Я.) має на меті формування таких знань про: основні права і свободи людини, її загальнолюдські та громадянські обов'язки; найбільш уживані терміни, необхідні для вивчення історії та громадянської освіти; родинні, місцеві та національні пам'ятки; родинні, регіональні, національні традиції; відомих постатей рідного краю та України [2;4].

Сформовані знання мають сприяти розумінню та усвідомленню таких цінностей: необхідність обстоювання власних демократичних прав і свобод, шанування прав інших людей, виконання загальнолюдських і громадянських обов'язків; розуміння існування різниці між сьогоденням і попередніми етапами розвитку різних елементів суспільного життя, а також мотивів звернення людей до минулого та власної відповідальності за збереження пам'яті про минуле, історичних пам'яток рідного краю; взаємозв'язок історії родини, рідного краю, Батьківщини і людства; важливість володіння основними історичними поняттями (історичне джерело, історичний час, історичний простір, історична закономірність, цивілізація тощо); наявність альтернативних варіантів розвитку історичних і суспільних подій; розуміння своєї приналежності до певного роду, територіальної та етнічної громад, української політичної нації; осмислення змісту європейського цивілізованого вибору України (що стало особливо актуальним унаслідок агресії з боку Російської Федерації) [2;4].

Реалізація освітнього потенціалу матиме відображення на рівні сформованості вмінь здобувачів освіти, а саме: здатності орієнтуватися в історичному часі та історичному просторі; уміння розташувати події в хронологічній послідовності; уміння працювати з історичними та політичними контурними картами; аналіз доступних історичних джерел й інших джерел інформації; оперування найбільш уживаними термінами суспільних наук; встановлення спільних і відмінних ознак суспільних інституцій, історичних подій і явищ; встановлення окремих причинно-наслідкових зв'язків між історичними подіями та явищами; надання моральної оцінки подіям сучасного та минулого суспільного життя, вчинкам окремих історичних осіб; викладення власних думок, що мають аргументи на користь власної точки зору [2;5;6].

Важливим результатом реалізації освітнього потенціалу модельної програми є усвідомлення здобувачами освіти певних цінностей і світоглядних аспектів суспільного розвитку, а також формування патріотичної,

громадянської і морально-етичної позиції людини, яка шанує загальнолюдські та національні цінності й із повагою ставиться до інших народів і культур.

Практична реалізація програми може здійснюватися шляхом поєднання компетентнісного, особистісно зорієнтованого та діяльнісного підходів до організації дослідження історії та суспільства; системного застосування технологій інтерактивного навчання та розвитку критичного мислення; створення дидактичних ситуацій, які дають змогу учням/ученицям системно працювати з навчальними текстами, історичними джерелами та використовувати відповідний поняттєвий апарат; створення позитивної атмосфери навчання, спираючись на особистий життєвий досвід учня/учениці [1;2;6].

Структура модельної навчальної програми «Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти . 5-6 клас (інтегрований курс)» складається з таких розділів [2; 4]:

5 клас

1. Вступ (Що таке історія?)
2. Як пізнають історію? (Відлік часу в історії. Географічний та історичний простір).
3. Джерела пізнання минулого та сучасного (Історичне джерело. Речові джерела. Усні джерела. Писемні інформаційні джерела. Аудіовізуальні джерела. Етнографічні джерела. Збереження і дослідження інформаційних джерел).
4. Де можна «побачити» історію? Де можна «почути» історію? (Історичні пам'ятки. Дослідники історії. Як працюють історики?)
5. Узагальнення. Навіщо потрібна історія? (Історична закономірність. Історична альтернатива. Прогрес і регрес. Цивілізація. «Сенс» історії. Багатоманітність історії).

6 клас

1. Вступ. Людина і сім'я (Розвиток людини в сім'ї. Життєві цінності).
2. Я і моя історія (Родина і родинні традиції. Місто та село. Громада. Види людських громад).
3. Людина в історії (Праця і господарство. Повсякдення. Наука і освіта).
4. Суспільство в історії (Суспільство та суспільні групи. Народ. Етнос. Нація. Нації та держави. Історія українського державотворення. Релігія в житті людини і світу. Людство. Глобалізація).
5. Узагальнення. Суспільство в історії та сучасності (Моє місце в суспільстві).

Модельна навчальна програма «Україна і світ. Вступ до історії та громадянської освіти, 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Власова Н.С., Желіба О.В., Кронгауз В.О., Секиринський Д.О., Щупак І. Я.) має власну концепцію логічного продовження з огляду на таку схему: подовжений пропедевтичний курс для здобувачів освіти 5-6 класів має трансформуватись у комплекс «Історія: Україна і світ. 7-9 клас (інтегрований курс)», де в 7-му класі викладатиметься історія Стародавнього

світу та середніх віків, а у 8-му та 9-му класах – Історія України і світу в новий час [2; 4].

Література

1. Вебінар «П'ятий клас і НУШ для вас: Історія з родзинками – засвоюємо з насолодою!» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://youtu.be/Bs4lTFncKM8> (дата звернення: 29.04.2022). – Назва з екрана.

2. Вебінар «П'ятий клас і НУШ для вас: Історія і громадянська освіта – гармонія класики та інновацій» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://youtu.be/i_0SxmuXhl0 (дата звернення: 29.04.2022). – Назва з екрана.

3. Відповідаємо на запитання: усе про модельні навчальні програми для розробників і шкіл [Електронний ресурс] // Нова українська школа. – 2021. – Режим доступу: <https://nus.org.ua/questions/vidpovidayemo-na-zapytannya-use-pro-modelni-navchalni-programy-dlya-rozrobnykiv-i-shkil/> (дата звернення 05.05.2022). – Назва з екрана.

4. Модельна навчальна програма «Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти. 5-6 (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (автори Власова Н.С., Желіба О.В., Кронгауз В.О., Секиринський Д.О., Щупак І.Я.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1muymLosSummbNqMjk_tsM8pkFNutLF_s/view (дата звернення: 02.05.2022). – Назва з екрана.

5. Наказ МОН від 12.07.2021 №795 «Про надання грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» модельним навчальним програмам для закладів загальної середньої освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1gCY8mn_OF4DiiZCnofO7C1XNAIqH6LqA/view (дата звернення: 05.05.2022). – Назва з екрана.

SOFT SKILLS як основа ефективної взаємодії в роботі сучасного педагога

Валерія Вячеславівна Пацульда

Наведено визначення м'яких навичок, що надаються у вітчизняній та зарубіжній літературі; сформульовано класифікацію soft skills за чотирма основними напрямками; проведено аналіз soft skills, необхідних для сучасного педагога відповідно до наведеної класифікації.

Ключові слова: Soft skills, м'які навички педагога, розвиток soft skills, комунікативні навички, навички self-менеджменту, лідерські якості, навички ефективного мислення.

Сучасні тенденції розвитку інформаційно-цифрового суспільства й численні психолого-педагогічні та соціологічні дослідження останніх десятиліть указують на те, що вирішальними чинниками, які забезпечують кар'єрне зростання та успішну професійну самореалізацію, є не стільки

спеціалізовані професійні навички та практичні уміння, а комплекс компетенцій, що отримав назву «soft skills» або «м'які/гнучкі навички».

Термін «м'які навички» не має універсального визначення. Оксфордський словник визначає їх як «особисті якості, що дозволяють ефективно та гармонійно взаємодіяти з іншими людьми». L.Lippman та ін. трактують soft skills як широкий набір навичок, компетенцій, звичок, ставлень та персональних якостей, що дозволяють людині ефективно орієнтуватися в оточенні, співпрацювати з іншими та досягати своєї мети [3]. У вітчизняних наукових роботах цей термін характеризує широкий спектр навичок, пов'язаних з ефективною взаємодією з іншими людьми, що включає в себе індивідуальні, комунікативні та управлінські навички [2].

М'які навички можна розділити на чотири групи [5].

- Базові комунікативні навички: активне слухання (здатність уважно слухати, ставлячи допоміжні запитання, що дозволяють опоненту ширше розкрити думку та зрозуміліше пояснити свою позицію); вміння вести перемовини; невербальні елементи комунікації (вміння не тільки висловлювати думку розумно та стисло, але й застосовувати жести, міміку, поставу на підтвердження слів, що робить спілкування більш виразним); вміння переконувати; вміння презентувати та виступати публічно.
- Навички self-менеджменту: управління емоціями, стресом; тайм-менеджмент; планування та цілепокладання; наполегливість; рефлексія.
- Навички ефективного мислення: системне, креативне, структурне, проектне, стратегічне мислення; пошук та аналіз інформації; продуктивність.
- Управлінські навички або форсайт-управління: керування виконанням; постановка та контроль реалізації задач; коучинг; зворотний зв'язок.

До цього часу система освіти в багатьох країнах, і зокрема в Україні, була націлена на накопичення знань та їх запам'ятовування, але в постіндустріальному світі виникає потреба у зміні парадигми освіти з метою подолання розриву між вимогами життя та освітньою практикою. Учителі повинні навчати учнів, щоб вони досягли успіху в нашому сучасному суспільстві, розвиваючи найважливіші компетенції, такі як критичне мислення, комунікація, творчість, співпраця, оскільки вони дадуть змогу продемонструвати нові способи мислення, роботи та життя у світі, що виник у результаті розвитку технологій. Завдяки Інтернету в наш час учні мають широкий доступ до інформації та можуть отримати велику кількість даних, іноді більшу, ніж має вчитель. Тому роль учителя змінюється: він перетворюється з «передавача» інформації на людину, яка здійснює виховання, організовує освітній процес і керує ним. Отже, вага soft skills компетенцій, які повинен мати вчитель, на сучасному етапі, безперечно, підвищується.

Комунікативні навички є найширшою і, напевне, найважливішою категорією м'яких навичок для педагога. Для ефективного виконання своєї роботи вчитель повинен уміти налагоджувати комунікацію з учнями, батьками та іншими людьми. Така комунікація встановлюється як шляхом створення комфортного психологічного середовища в класі, організації навчального процесу таким чином, щоб весь клас був залучений та зацікавлений у вивченні матеріалу, так і шляхом налагодження міжособистісних стосунків між учителем і учнями та учнями між собою. Встановлення конструктивних взаємовідносин із батьками також необхідне для оптимального здійснення навчально-виховного процесу. Регулярне спілкування з батьками, встановлення взаємної довіри допоможе вчителю зрозуміти унікальні потреби кожної дитини й, у свою чергу, дати рекомендації батькам щодо розвитку їх дитини.

Не менш важливими є лідерські якості педагога. Належний ступінь їх розвитку дозволяє завоювати повагу учнів, батьків і колег, ефективно ставити цілі та організовувати процес їх досягнення, бути прикладом для своїх учнів. Наявність у шкільному колективі педагогів із вираженими лідерськими якостями сприяє впровадженню інноваційних технологій, удосконаленню освітнього процесу.

Професія вчителя також передбачає неперервну наполегливу роботу із самовдосконалення. Це стосується не тільки фундаментальних професійних компетенцій, але й розвитку *soft skills*, що базуються на якостях особистості вчителя. Оволодіння технологіями таймменеджменту та самоорганізації, розвиток емоційного інтелекту, самоусвідомлення та самоуправління, здатності до рефлексії є неодмінною частиною професійного зростання педагога. Усвідомлення свого емоційного стану, керування ним, профілактика та нівелювання впливу стресових ситуацій, своєчасне вживання заходів щодо запобігання професійного вигорання можна розглядати як базові навички сучасного вчителя. Ураховуючи швидкий характер змін, що відбуваються в технологіях і суспільстві, здатність легко адаптуватися до мінливих умов, мислити стратегічно, проявляти гнучкість мислення, виходити за рамки усталених практик стає критично важливою для успішного виконання професійних обов'язків.

Література

1. Коваль К.О. Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування // Вісник ВПІ. – 2015. – Вип. 2. – С. 162–167.
2. Азарова А.О. Шляхи професійного зростання сучасних менеджерів із застосуванням «soft skills» [Електронний ресурс]/А.О. Азарова, Т.В. Шульга// Матеріали XLIX науково-технічної конференції підрозділів ВТНУ, Вінниця, 27-28 квітня 2020 р. Електрон. текст. дані, 2020. – Режим доступу: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/mn/mn2020/paper/view/10019>.
3. Lippman L.H., Ryberg R., Carney R., Kristin A. Workforce connections: key «soft skills» that foster youth workforce success: toward a consensus across fields. – Child Trends Publication. 2015. – 56 p.

4. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект. Почему он может значить больше, чем IQ. – Рига: Argads Mantojums, 2016. – 448с.

5. Бацунов С.Н., Дереча И.И., Кунгурова И.М., Слизкова Е.В. Современные детерминанты развития soft skills // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2018. – № 4 (апрель). – С. 198–207.

Тьюторський супровід як альтернатива доброї практики в досягненні цілей і завдань Нової української школи щодо формування особистості

Наталія Вікторівна Поляцкова

Сучасна освіта характеризується системними змінами в структурі та змісті, постійним оновленням, пошуком нових методів, прийомів, які сприяють кращому засвоєнню знань. Продовжується процес реформування, освіта стає все відкритішою, у змісті якої розмаїття технологій, методів, форм і прийомів у набутті знань. З одного боку – це прогрес, а з іншого – ми часто бачимо безпорадну учнівську молодь, нашпиговану навчальним матеріалом, але без жодного інтересу до знань.

Упровадження в навчальні заклади посади «тьютора» й повинно допомогти вирішити одне із завдань сучасної освіти, а саме: допомогти дитині набутти особистісний сенс і значимість навчання шляхом формування толерантного та безконфліктного освітнього середовища через створення індивідуальної траєкторії розвитку особистості.

Тьютор у закладі освіти – це людина, яка супроводжує й допомагає в процесі формування особистісних і професійних компетенцій майбутнього спеціаліста, формує разом із тьюторантом індивідуальну освітню програму [3, с.31]. Сучасне суспільство все більше хоче бачити нестандартно мислячих креативних спеціалістів. Для цього педагоги нашого закладу враховують особливості кожного учня, допомагаючи розкрити йому свій талант.

Через посилення мотивації, через пошуки розкриття здібностей талантів тьюторство стає філософією та методологією пошуку й отримання свого життєвого шляху.

За підтримки Міністерства освіти і науки України, Інституту модернізації змісту освіти, Інституту індивідуалізації та тьюторства, науково-освітнього центру «Платформа відкритої освіти» (наказ МОНУ №764 від 15.07.2015) педагоги закладу протягом 2015 – 2020 років брали участь у Всеукраїнському експерименті з упровадження тьюторської технології як засобу реалізації принципу індивідуалізації в освіті. Дослідно-експериментальна робота в закладі велася за напрямом «Тьюторський супровід учнів у позакласній діяльності як засіб реалізації пізнавального інтересу та індивідуалізації розвитку

учнів». Наразі в закладі продовжується робота з практичного вдосконалення напрацювань цієї технології.

Під час роботи визначаються оптимальні умови, які забезпечують постійний розвиток дитини при здійсненні педагогічної практики тьюторства, адаптованої до умов і можливостей закладу загальної середньої освіти.

Учителі-тьютори працюють з інтересом дитини і допомагають їй самовизначитися в полі різних варіантів самореалізації не лише у позакласній діяльності, а й через інтеграцію різних навчальних предметів, демонструючи зразки пошуку знань і самовизначення, створюючи насичений надмірний ресурсний освітній простір із метою організації освітніх проб для виявлення стійких інтересів дитини. Тьюторанту на аналітичному етапі діяльності допомагають визначитися з подальшим розвитком інтересу, навчитися знаходити в собі, а не в оточуючих причину власних досягнень або невдач.

Накопичений матеріал під час роботи з підопічним дає можливість провести масштабування – прогнозування подальших кроків у коригуванні індивідуальної освітньої траєкторії в напрямі вибору учнем його профільної освіти з виходом на професійний та життєвий шлях. Досвід переконує, що реалізація компетентностей здійснюється в процесі творчої діяльності, співпраці, співтворчості, співробітництва вчителя та учнів і приносить успіх. Серед майже п'ятдесяти запропонованих педагогічних методик, технік, прийомів для практичного засвоєння тьютором у роботі з дітьми має право на впровадження освітня подорож, яка найбільше апробувалася в закладі, теоретичні ідеї якої досліджували Т.М. Ковальова та Н.В.Рибалкіна.

Освітня подорож – особлива технологія освоєння світу, яка дозволяє організувати самостійну дослідницьку діяльність учнів. Усіх зацікавлених дітей запрошують до Клубу – мобільне об'єднання за власними інтересами. Найчастішими в закладі є організації таких освітніх подорожей та подій, як: «Подорож моїм містом», «Холокост – трагічні сторінки історії», «Наодинці з природою», «Тарасовими стежками». Результатами подорожей є проєктне оформлення зібраного матеріалу, вражень від подорожей (виготовлення звіту для батьків, створення фільму, рефлекс-кейсу, листівок, буклетів, статей для шкільної газети та сайту, свята тощо).

Учні здійснюють віртуальні подорожі відомими музеями світу, обговорюють побачене під час рольових ігор, дізнаючись про різні напрями в мистецтві та видатних світових митців. Наприкінці вивчення тем створюють власні проєкти, застосовуючи інформаційну та телекомунікаційну технології.

Працюючи за інтегральною технологією О.Я. Мариновської, на уроках мистецтва вчителі-тьютори проводять уроки-погляди в історію, уроки-дослідження, уроки-відкриття, застосовуючи метод Джигсоу, віртуальні екскурсії, презентації, створюючи освітні події, залучаючи учнів до роботи в клубах освітніх подорожей, у творчих лабораторіях, створюючи ситуації успіху.

Застосування технології формування творчої особистості під час проведення уроків-подорожей, уроків-панорам, брейн-рингів, КВК,

відвідування театрів дають змогу створювати фольклорні івенти, театралізовані інсценування, стимулюють учнів виготовляти креолізовані тексти, постери, дудли, буклети, галереї за творчістю письменників. Шкільна газета «Дзеркало» – результат формування творчої особистості учнів.

Використання інноваційних технологій підвищило рівень професійної компетентності педагогів, позитивно вплинуло на рівень сформованості комунікативних навичок, креативного та критичного мислення учнів, що є ефективним засобом під час проведення інтегрованих уроків. Відслідковується позитивна динаміка моніторингу нагородження Золюю медаллю та видачі Свідоцтва з відзнакою.

Підвищується рівень досягнень учнів, що підтверджується результатами анкетування серед учасників освітнього процесу.

Заклад пройшов у квітні 2021 року державну перевірку Державною службою якості освіти, яка підтвердила результати самоаналізу закладу, зокрема через анкетування батьків, учнів і педагогів підтверджено, що 97% усіх учасників освітнього процесу із задоволенням відвідують навчальний заклад. Заклад користується популярністю в місті, підтвердженням є факт щорічного набору дітей закладу: за п'ять останніх років кількість класів збільшилася з 21 до 28.

У процесі реформування системи освіти важливим кроком є побудова безпечного освітнього простору, зменшення рівня конфліктів між усіма учасниками освітнього процесу шляхом упровадження новітніх технологій в освітній процес.

Діти, навчаючись працювати в команді, критично мислити, логічно обґрунтовувати свою позицію, розвивати лідерські якості, створювати мирні стратегії поведінки в суспільстві. перебуваючи в толерантному й безконфліктному освітньому середовищі, набувають упевненості, позбавляються страхів, отримують стимул до подальшого розвитку та реалізації своїх здібностей.

Література

1. Амонашвілі Ш.А. В школу – с шести лет. М., 1986. С. 32.
2. Анбарова П.А. Міжкультурні комунікації: історія, теорія, методологія. Єкатеринбург: Вид-во УПІ, 2007. С.6.
3. Ветров С.В. Книга – приглашение в проект сетевого международного института индивидуализации и тьюторства. К.: Изд-во ИИТ Научно-образовательного центра «Платформа открытого образования», 2019. С. 23-31.
4. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
5. Лист МОНУ «Деякі питання організації виховного процесу у 2021/2022 навчальному році щодо формування в дітей та учнівської молоді ціннісних життєвих навичок» від 16.07.2021 №1/9-362.
6. Інтернет ресурс. – Режим доступу: <https://ipv.org.ua/prohrama-nova-ukrainska-shkola>
7. Інтернет ресурс. – Режим доступу: <https://www.unicef.org/ukraine/>

**Партнерство в освіті.
Практика взаємодії у контексті освітньої діяльності на шляху розбудови
Нової української школи**

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції

Редактор: *Тетяна Писаренко*

Упорядник: *Севіль Семисошенко*